

Del "Llibre de confraries
i administracions" de 1665 a 1699

298. L'Obra de la parròquia. — 299. L'administració dels «ous de Nostra Senyora». — 300. Els cantars pagats pels baciners de les ànimes. — 301. L'administració de Sant Esteve. — 302. La confraria del Roser. — 303. De la confraria dels solters o de Sant «Elm» i Sant Pere màrtir. — 304. Conflictes en la confraria de Sant Jaume o dels francesos. — 305. De l'administració del Sant Crist i confraria del Santíssim Sagrament o de la Minerva. — 306. La confraria de Sant Martí i el retaule nou. — 307. De les administracions de Sant Roc, Sant Isidre i Sant Joan.

298. L'Obra de la parròquia¹

CADA any, totes les administracions establertes a la parròquia, pagats primerament i satisfets los gastos, com són de cera, oli, misses, cantars i altres coses que en quiscun lloc se trobarà, lliuraven el restant als obrers; i lo dit diner se deurà recondir en la caixa de les tres claus, per a pagar i satisfer lo que s'ofrirà pagar a la Obra de la dita iglésia, que no té molta més cosa, per a satisfer a les seues obligacions, que lo que resulta de dites confraries i administracions quiscun any.

1. El Llibre de les confraries i administracions del qual extraguérem gairebé totes les notes d'aquest capítol, va ésser cremat en 1986, junt amb el restant Arxiu parroquial; n'havíem publicat molts de fragments en *El Congost*, periòdic local, des de 27 d'octubre de 1985 fins al juliol de 1986.

Val a dir que l'Obra cada any feia grans despeses; així, en 1669 féu construir *los sagraris de l'altar major*²; en 1670 *feren fer uns candeleros de plata i així mateix se féu un tàlem i tres capes, tot blanc*; en 1671 presentaren els següents comptes: *Primo, per cera, desset lliures i desset sous; item, per lo oli se ha cremat, quinze lliures; item, per los gastos de palma, crisma, adobar una caixa dels ganfarons, enblanquir la iglésia i altres gastos, 14 lliures, 9 sous.*

En 1675 adobaren les campanes i feren fer una corona per a la Mare de Déu del Roser; en 1676 es daurà l'altar de Sant Pere màrtir, per a la qual cosa el rector Pere Boix va bastreure molts de diners; a part això, en 1676, s'havien despès 32 lliures, 18 sous i 9 diners, *per cera, adobar la creu gran i pintar i daurar lo mànec i adobar un bordó de plata, adobar les campanes i bugada de la roba de la iglésia*; en 1677, amb l'ajut de totes les administracions, pagaren 66 lliures per muntar i pintar el nou monument del dijous sant.

Sembla que de la caixa de l'Obra, on anaven els sobrants de les administracions, se'n deia irònicament l'arca de Noè; aquesta arca varen fer-la nova, en 1678, els obrers Pere Vilanova, Pere Parera i Rocabayera i Jaume Garriga, no pas d'acord amb el criteri del rector Pere Boix, com pot deduir-se de la següent nota: *Despeses per fer la arca de Noè, que és un escon on se assenten los balle i jurats: primo, per lo fuster, fusta, claus i mans, setanta lliures; per la ferramenta; que no n'hi hauria més en una presó, de claus, vint-i-quatre lliures; que sols la tal caixa, que ho devien pagar los jurats, costa noranta-i-quatre lliures; més han gastat per cera, entre any, quinze lliures i un sou, i per cordes i adobs de campanes, quatre lliures i dos sous; que junt tot és 113 lliures, 3 sous; i tot ho han pagat les demás administracions, sens haver-ne sinó dany, puix per causa d'estos disbarats de gastar no's celebren los cantars de cap de mes, com s'acostuma i se deu fer dir-se un cantar cada mes per cada administració.*

Malgrat tot, els obrers que sortiren elegits durant els anys següents continuaren fent un bon nombre de despeses. Així, en 1679 adquiriren la campana major; en 1681 adquiriren dalmàtiques, casulles, estoles i purificadors; en 1682 feren *l'listonar, lo monument i los pàl·lits, un missal i quadern de morts, adobar los candeleros vells i lo càlzer, la pau de plata, adobar la campana i la teulada de la iglésia*, en 1684, a part moltes altres despeses, hi hagué les següents: *per una*

2. Vegeu el número 132.

verga de ferro i claus llargs per posar la cortina al retaule de Sant Isidro, per fer lo llit dels difunts, per un troç de cadena per la campana, per rentar la roba i llànties de la Obra, i fer bleneres i cotó per blens, més lo salari del predicador, per la palma del dia del ram i anar a cercar los olis sants, fer lo monument i desfer-lo, claus i agulles, etc.

Entre els obrers de l'any 1685 sembla que no hi va haver gaire compenetració; eren Jaume Oliveres, Jaume Poy de Plaça i Pere Joan Pla de Rosanes; no obstant, ells foren els qui deixaren als jurats, a obs de comprar la terra per edificar la nova isglésia, cinquanta lliures³. En 1687 tornaren a ésser obrers els dos primers suara esmentats i En Pau Surell i Cassart; els quals, a l'hora de retre comptes, han hagut menester una visita de superior per poder-los averiguar i encara no pogué. És de notar que de tant en tant es renovaven els noms de les persones, aptes per a ésser extrets obrers, pel procediment de la insaculació; hi hagué renovacions en 1671, 1676, 1689 i 1697.

En 1692 han comprat lo peu del verigle que és de plata blanca; en 1695 consta per fer dos candelabros de plata, que costen 39 lliures, 12 sous, i adobar la custòdia petita... i debent a Francesc Arbell, candelero de Vic, 32 lliures. Als 26 d'agost de 1696 se donà compte del que se gastà per les obres se feren a la mongia i se trobà que havien gastat lo següent: per lo mestre de cases 4 lliures, 10 sous; per guix, 10 sous; per jornals de Josep Poy del Bosch, 3 lliures 12 sous; a Miquel Serratacò i Pla, per calç, 1 lliura, 5 sous... Els obrers de l'any 1697 foren els que decidiren la major mutilació del retaule major de La Doma, per tal d'encastar-hi les grades i l'ostensori⁴.

Finalment, en 1699, els obrers eren Pere Vilanova, Josep Fortuny i Pere Palau, els quals tingueren una previsió tan poc encertada que, al cap de l'any, no pogueren retre comptes clars, perquè havien despès l'extraordinària quantitat de 253 lliures, 5 sous, 5 diners, i solament havien tingut ingressos per valor de 91 lliures, 3 sous, 2 diners, així que se veu clarament que han gastat més que lo entrat 162 lliures, 2 sous, 3 diners; la desproporció fou deguda principalment a una partida de 138 lliures, 9 sous, de cera comprada al candelero de Barcelona Francesc Martí. De tot això es queixà el rector Terrés; malgrat tot, els obrers pogueren arribar a ajustar perfectament el compte de llur administració.

3. Vegeu el número 309.

4. Vegeu el número 132.

299. L'administració dels «Ous de Nostra Senyora»

L'ADMINISTRACIÓ dita dels Ous de Nostra Senyora ¹, no curava de cap festa i de cap culte determinat; era l'única administració que estava a càrrec de les dones; era una mena de fillola de l'Obra de l'església parroquial i contribuïa a l'adquisició de les coses necessàries per al culte de la parròquia en general ².

En 1665, amb el que recaptaren aquestes administradores es féu una *cortina de tafetà encarnat per lo doser*; en 1665 s'invertiren les quantitats aplegades a fer ornaments litúrgics; en 1668 per *candeleros*; en 1669 per ornaments i lo *pàllit nou del Roser*; en 1670 per pagar lo *predicador de la Quaresma, deu lliures, i, per los adornos de un tàlem i tres capes de color blanc, tot lo demás*; en 1671, 32 lliures per *ajudar a daurar los sagraris*. És de notar que en 1671 fou administradora la dona de can Pi del carrer dels Còdols i l'any següent ho fou la de can Montcau del mateix carrer dels Còdols ³.

En 1674 s'invertiren 4 lliures per *los vestits dels romeus que anaven a Montserrat* ⁴, i quatre per *lo adob de les campanes*; en 1675, contribuïren a pagar la bandera del Roser i el daurat del retaule de Sant Elm i Sant Pere Màrtir; en 1676 coadjuvaren a adquirir la corona de la Mare de Déu del Roser i a comprar el nou monument; en 1678 ajudaren a *fer la caixa o banc on se assenten lo batlle i jurats*. En els anys immediatament successius el llibre de les confraries es limitava a dir que les administradores havien lliurat als obrers les quantitats recaptades, a fi d'ésser utilitzades per a les obres necessàries. En 1684 a l'administradora Maria Terrés, un cop retuts els comptes, *li han restat unes polles, que se ha determinat vendre-les vui mateix, que valdran 1 lliura, 10 sous*; en lloc de Maria Terrés entrà d'administradora Antiga Parera de la Pinyonera.

Des de 1685 a 1689 no consten ni solament el nom de les administradores; per això, en 1690, es féu notar el següent: *En los demás*

1. Vegeu el número 285.
2. Vegeu la nota primera del número 298.
3. Vegeu el número 276.
4. Vegeu els números 315 i circumdants.

anys no se havia escrit qui entraven administradores, puix que a la massa de la Obra de la iglésia entraven les caritats que anaven aplegant; de les quals pagaven al predicador per los sermons de la quaresma, cada any, deu lliures, lo demés se retenien els obrers.

I, com no's donàs plena satisfacció del diner que resultava de dites caritats, per ço, en lo any 1690, trobant-se administradores Marianna Esparagaró i Mariàngela Guilla, que havien servit fins als 8 de setembre de dit any, i desitjants se empleassen ab ornaments per la iglésia los diners que havien aplegats, dels quals ne havien ja entregats la major part als obrers de la dita iglésia de La Garriga, los entregaren tots a dits obrers, trobant-se administradores la masovera del mas Busquets, per la dita casa que li tocava de torn, i Agnès Guilla del carrer.

I com se trobàs haver-hi dels dits diners, que havien en dits anys passats aplegats, passades de cent lliures, puix també havien gastat los obrers passats, per adornos, gastat alguna cosa; ço és: per amits i unes estovalles de tela, una bolsa de corçorals, purificadors i altres coses que's troben en la sacristia; gastaren dites cent lliures ab les coses següents, que es compraren dins any 1690; ço és:

Una casulla blanca de domàs ab una imatge que té de Nostra Senyora, ab la cistella dels ous i gall, com altres coses que's troben fetes, en la sacristia, de dites caritats; més una casulla negra de xamellot fi; més un pavelló de primavera per la pitxide o custòdia de donar la comunió; més una casulla negra per difunts; dos àmits, dos roquets i dos estovalles de tela i algunes altres menudències del servei de la sacristia.

De l'any 1699 ens consta el que segueix: Dimarts, a 8 de setembre 1699, donaren compte les administradores de l'any passat i se trobà que havien aplegat: Maria Casals, muller de Feliu Casals, 51 lliura, 7 sous; i Caterina Busquets, 23 lliures, 10 sous; que tot suma 72 lliures, 17 sous; i queden administradores Maria Fillol i Caterina Mas Vidal. Se entregaren estos diners a Pere Josep Fortuny i a Pere Palau, obrers, los quals los han restituit ui a 28 de maig de 1700.

300. Els cantars pagats pels baciners de les ànimes

TOTS los anys lo diumenge *infra octavam Epifania*, després de haver feta la extracció dels obrers de la iglésia, immediatament se fa extracció de dos obrers baciners de ànimes, los quals fan servitut de acaptar per la iglésia lo pa i diners de caritats que'ls entreguen; i, en lo temps de la collita del blat, van per les eres dels particulars, acaptant lo blat los donen de caritat, per a fer una almoïna, que's fa tots anys en dita iglésia, de pa lo dia que's fa lo cantar general de ànimes, que és tots anys lo divendres de la semmana de passió; en lo qual dia convocant-se molts sacerdots forasters i los de la parròquia¹, donen dits obrers o baciners lo pa han menester per lo dinar per ells i llur família; i acostumen ésser convidats los obrers de l'any antecedent i també los de l'aleshores corrent; i a tots, après del dinar, se'ls dóna caritat de pa; i a quiscun sacerdot i a qualsevol altre qui porta hàbit clerical, que ha entrevingut i servit als divinos oficis, se'ls dóna a quiscú vuit sous barcelonesos i al qui ha cantada o celebrada la missa catorze sous.

Item, tots los diumenges de l'any un dels dits baciners ven lo pa, que ha aplegat aquell dia i altres, si és menester, entre semmana, al més donant; i lo dit rector o son vicari o qui ben vist li és, assisteix a dita venda, per a assentar, tant lo que resulta de la venda de dit pa, com també los diners se troba haver-se aplegat ab lo bací.

De les quals caritats va celebrant lo dit rector, ab son vicari i lo domer de dita iglésia, juntament ab lo mestre² — si fa bé son ofici i a gust del dit rector —, un cantar o dos quiscuna semmana, preceint un nocturno i laudes a quiscun cantar, i tres si se esdevé haver-hi prou que distribuir, de tal manera se fa que, quant se troba lo cap de any i se ha de fer altra extracció, estiga distribuït tot lo que se ha aplegat, exceptat les caritats se reserven per los sacerdots assistiran al dit cantar general, que no's paguen del que van aplegant los baciners nous, sinó lo que havien aplegat los vells, com està dit.

1. Fa notar mossèn ERNEST ROS, *Hoja de Acción Católica de La Garriga*, número 165, que aquesta aflüència de sacerdots forasters tenia l'avantatge de facilitar les confessions i consegüent compliment del precepte pasqual.

2. Vegeu el número 297.

És la distribució de quiscun cantar, dels que's diuen entre setmana, de nou sous per quiscun sacerdot; així que lo rector, per sa part i del que celebra lo vicari, ha haver 18 sous; lo domer, 9 sous; i el monjo, per lo tocar, 2 sous; i se dóna al mestre, de gràcia, 3 sous; ab què quiscun suma 1 lliura, 12 sous; i a la fi se fan tres absoltes per quiscun, eixint a la porta de la iglésia.

Lo dia dels difunts i lo dia de Sant Miquel de maig se celebren cantars generals, sens capellans forasters; i se dóna de caritat, així com lo altre cantar general, però no's dóna pa. També se fa consemblant cantar general lo dia de la cendra, donant la mateixa caritat si bé no's criden capellans forasters, sinó lo predicador, que té sempre lo quart lloc.

Les quantitats que els baciners de les ànimes recolliren cada diumenge, durant els anys 1665 a 1668, fou al voltant d'una lliura, excepte per Pasqua florida, Festa Major i Nadal, en les quals diades recollien 3 ó 4 lliures; e l dia dels morts la capta pujava fins a 20 ó 25 lliures. Des de l'any 1668 cada diumenge es recolliren al voltant de dues o tres lliures; com a cosa extraordinària, el dia de la commemoració dels fidels difunts de 1679 es recaptaren 35 lliures, 3 sous i 2 diners; en un any la xifra total de les captes vorejava les 170 lliures.

Des de l'any 1682 deixà de consignar-se les quantitats recaptades cada festa; únicament constava el total obtingut durant l'any. En 1699 els baciners de les ànimes, Bernat Miquel i Nualart i Francesc Oliveres Gores, recolliren 163 lliures i 3 sous³.

301. L'administració de Sant Esteve

No consta quan va erigir-se aquesta administració. Sembla que no existia cap confraria dedicada a Sant Esteve, com succeïa també en altres administracions; solament cada any s'extreien les persones que havien de curar del culte del patró de la parròquia¹.

3. Les notícies d'aquest número vam extreure-les com diu la nota primera del número 298; vegeu el número 326 i un tall del blat de les ànimes al número 363.

1. Les notícies d'aquest número les vàrem extreure de l'antic *Llibre de confraries i administracions* ja alludí en la nota primera del número 298.

En 1668 els administradors de Sant Esteve, ajudats per altres administradors, compraren *uns candeleros de plata, petits*; en 1669 contribuïen a la *fàbrica de uns candeleros de plata que són los majors dels qui són nous*; en 1670 ajudaren pecuniàriament a la confecció del *tàlem i capes blanques*; en 1671 compraren *una bóta de tres càrregues i mitja* per a posar el que recaptaven, i cal notar que l'administració ja en posseïa una altra, de cinc càrregues i mitja.

En les notes del mateix any 1671 deia així el llibre de les confraries: *Per a veurer la facilitat hi havia de perdre-se algú rodolí dels qui estan insaculats a la administració de Sant Esteve o altrament mudar maliciosament algú, lo que no es creu, algun nom dels dits insaculats, així que altre, qui no hi està insaculat, ocupàs llur lloc, per a concórrer a dita administració, i a la del Sant Cristo i de Sant Isidro, que s'extrauen de la mateixa bolsa de Sant Esteve, fonc determinat, així com se féu de la Obra de la iglésia, que fossen així mateix ací continuats tots los noms i cognoms dels qui se troben vuü insaculats en la bolsa de dita administració, lo número dels quals és de trenta i sis, hòmens casats i viudos, que no hi entra ningun fadri.*

En 1672 els mateixos administradors havien *comprat per lo adorno de la iglésia... una capa de domàs carmesí*; en 1673 es retingueren 6 lliures, 5 sous i 9 diners *per a dorar los poms del tàlem*; en 1674 es despengueren 4 lliures, 2 sous, *per una imatge de Sant Esteve per la bacina*; en 1675 ajudaren a *comprar tela per a fer lo monument*, i l'any següent contribuïren a sufragar les despeses de pintar-lo.

L'administració de Sant Esteve era la que més despeses havia de fer. Heus ací la següent relació de les despeses corresponents a l'any 1678, les quals anaven repetint-se anàlogament cada any: Varen recaptar-se durant l'any 79 lliures, 11 sous i 3 diners, *de les quals han gastat 22 lliures, 10 sous, per les misses del mig de tots los diumenges i festes entre any², fins a lo dia present inclusive, a raó de 5 sous de caritat per quiscuna. Més 4 lliures, 17 sous, per los tres cantars se celebren, lo dia dels morts lo u, i los altres dos per les festivitats de Sant Esteve, per los benefactors, i tocs de campanes. Més 12 lliures, 10 sous, per la cera se és gastada entre any i lo dia de la festa major. Més 19 lliures, 6 sous, que han entregades, ab tres partits, a dits obrers; ço és: 7 lliures, per adjutori de fer una caixa comuna, que és*

2. Vegeu el número 325.

lo bano de batlle i jurats; i les 12 lliures, 6 sous, per lo cost de un batall de campana i lo port.

En 1681 ajudaren pecuniàriament a fer unes dalmàtiques blanques; l'any següent contribuïren a pagar el predicador de Quaresma; des de 1686 a 1689 no sabem res de l'administració de Sant Esteve, car deia l'esmentat llibre: *En força de disposició de visita... no han de passar comptes; per ço no se havia tingut cuidado en escriurer los noms dels administradors.*

De 1692 constava que han feta fer una sacra de plata, que fins ara costa o ne han pagades, quaranta-cinc lliures i no saben justament si costarà alguna cosa més; i, efectivament, hagueren de pagar altres 9 lliures, 19 sous, que juntes són 54 lliures, 19 sous, comprenent-s'hi la capsa de fusta dins la qual han portada dita sacra de plata; en 1693 i en 1694 ajudaren a adquirir ornaments litúrgics; en els anys successius hi havia molt poques notícies; finalment, en 1699, foren extrets administradors Gabriel Fortuny, Antic Planell i Francesc Blancafort del Molí.

302. La confraria del Roser

SEMBLA que ja en el segle XVI existia la confraria del Roser ¹; era la més important de la parròquia, la que tenia més activitats i la que tenia majors ingressos, de manera que àdhuc podia contribuir esplèndidament a les despeses generals de l'Obra de l'església ², com per exemple en l'any 1669, que destinà 47 lliures i 10 sous per ajudar a fer uns candeleros, i 10 lliures en ajuda de fer el sagrari; en 1670 contribuí amb altres 10 lliures per ajudar a fer lo tàlem i capes.

En 1672 el rector Pere Boix reorganitzà la confraria. En 1675 els administradors, mitjançant collectes extraordinàries, varen recaptar 141 lliures, 5 sous i 9 diners, tot lo qual han gastat per los aniversaris, cantars i misses de devoció per los confreres morts, com és costum; cera i oli per la lluminària de tot lo any; i per la bandera de domàs

1. Vegeu en el número 144 la descripció de l'antic retaule del Roser de La Doma.

2. Les notícies d'aquest número també foren extretes del Llibre de confraries i administracions alludit a la nota primera del número 298.

blanc han feta i daurar la imatge de Nostra Senyora que està alt en la hasta.

A l'any següent decidiren d'adquirir una corona per a la imatge de la Mare de Déu del Roser i aleshores foren altres administracions les que cooperaren a satisfer les despeses ordinàries i les extraordinàries de la confraria del Roser; el total fou de 118 lliures, un sou i 6 diners, *ab les quals s'hi comprenen 11 lliures que los donà la Obra de la iglésia; altres 11 lliures que valgueren unes presentalles de plata que hi havia en dita confraria i altra de Sant Esteve; 9 lliures que els donaren els administradors dels Ous de Nostra Senyora; i 3 lliures que els donaren los administradors del Sant Cristo; de les quals han gastat:*

<i>Per la plata de la corona, que ha pesat dinou onces i dos argencos³, a raó de 1 lliura i 11 diners la onça...</i>	20 ll. 13 s.
<i>Per 29 pedres verdes, que han posat a dita corona i del Jesús, a raó de 4 sous, 10 diners</i>	5 ll. 16 s.
<i>Per les mans de fer-la, 13 lliures, 15 sous; i per una capsa per portar-la 10 sous... ..</i>	11 ll. 5 s.
<i>Que tot junt posada al punt ve a costar justament...</i>	49 ll. 14 s.

En 1677, cobertes també les despeses ordinàries, els administradors del Roser contribuïren amb 7 lliures a adquirir un nou monument per al dijous sant; en 1678 en l'ofici del Roser de maig hi va haver cantoria i música; en 1682, *per forasters, que no se sap si són morts o vius, se han dites 21 misses*; des de l'any 1685 al 1693 hi hagué dèficit cada any, malgrat que alguns devots augmentessin llurs donatius: és que l'administració del Roser, ultra les despeses normals de les altres administracions, havia de pagar un cantar especial que es feia cada dissabte a l'altar del Roser.

Els administradors de la festa del Roser de maig de l'any 1699 varen ésser Josep Miquel i Nualart, Jaume Guilla i Jaume Fortuny; passada la festa, a *divendres, 15 de maig de 1699, foren extrets administradors nous: Pere Joan Torra, Isidre Terrés i Nualart i Jaume Parera de Pinar; dimarts, a 9 de juny 1699, donaren compte los admi-*

3. Un argenç és un pes antic equivalent a la setzena part d'una unça.

nistradors vells, i se trobà que, havent pagat los cantars i gastos de la confraria, quedaren devent, de cera, a la Obra, 1 lliura, 5 sous.

No és pas cosa especial de La Garriga la situació privilegiada de l'altar i de la confraria del Roser; arreu de Catalunya aquesta devoció arribà a ésser la predominant, no solament en el temple, sinó també en la llar.

303. De la confraria dels solters o de Sant «Elm» i Sant Pere màrtir

La confraria de Sant Elm i Sant Pere màrtir ¹ estava integrada solament pels joves solters. Cada any, en la vigília o en el dia de Sant Elm, que s'escau el dos de juny, s'extreien de la corresponent bossa els noms dels que havien d'ésser administradors i *abanderado* l'any següent ². Els administradors recaptaven no solament donatius en metàl·lic sinó també en espècie; per això els administradors de l'any 1670 varen invertir 14 lliures, 19 sous i 3 diners en la compra d'una bóta per a posar-hi el vi que els era donat, el qual vi després era venut.

Durant dos anys foren administradors En Pere Joan Pla de Rosanes, En Josep Vidal del carrer i N'Isidre Massacs, perquè, segons digué el rector Pere Boix, eren *fadrins devots, los quals, zelosos piament del mal govern hi havia en la confraria de Sant Elm i Sant Pere màrtir, han volgut servir sense extracció, i han acomodat molta cosa en dita confraria; i han donat compte del corrent any de 1672, que se ha gastat per cera, misses i cantars: vint lliures i dos sous, i ha restat en caixa per fer un retaule per los Sants..., vint lliures, tretze sous i sis diners.*

L'any 1673 es féu una collecta extraordinària per a fer l'esmentat retaule; aquell any es pagaren ja: *per les mans de fer dit retaule, 40 lliures; per un partit de fusta, 11 lliures, 4 sous.* Els administradors

1. Que ja hem vist com fou instituïda en temps del papa Innocent X; vegeu el número 289.

2. Com en números anteriors, les notícies del present les vàrem extreure del *Llibre de confraries i administracions* que hem esmentat al número 298.

de l'any 1675 compraren una llàntia. En els anys successius es va pagant als pintors o dauradors del retaule l'import de llurs treballs, fins a l'any 1680, del qual consta que els administradors *han pagat al daurador 20 lliures i deu sous, i li han restat a deure 2 lliures i nou sous, per lo compliment de les cent i cinc lliures i nou sous que costava daurar lo retaule*. La dita quantitat restant va ésser pagada en 1681.

En 1683 despengueren 6 lliures *per comprar cobrialtar*; l'any següent foren adquirits *los candeleros nous*, que eren de bronze; en 1690 *se han fetes unes estovalles de tela per llur altar, i lo demés, els diners restants, se han retingut per ajudar a pagar lo tabernacle*; en 1693 ja es pagaren, *al daurador del tabernacle, 13 lliures, i quedaren devent, a dit daurador, 12 lliures*.

L'any 1698 varen ésser elegits administradors En Joan Rocabaiera, N'Antoni Borrell i En Joan Torra de Plaça, els quals *han pagat 6 lliures, 7 sous, per la barquilla de plata*. Davant dels nous administradors Jaume Oliveró, Joan Massacs i Jaume Blancafort, el *dimarts, 9 de maig 1699, donaren compte los administradors vells; i se trobà que, pagats los gastos de la confraria i les quatre garnatxes feren per los que aporten lo tabernacle quedà 1 sou*.

Aquests mateixos administradors pagaren, *a 26 de juny 1700, per lo que se gastà per fer lo armari de posar lo oli; ço és; 14 sous, per lo mestre de cases; 14 sous, per lo fuster; 11 sous, per lo serraller; 3 sous, per lo jornal de manobre; 4 sous, per guix*. Probablement que aquest armari és el mateix que fins als nostres dies va veure's encastat en la paret de llevant de la capella fonda de La Doma. Absolutament no tenia cap mèrit artístic ni arqueològic.

304. Conflictes en la confraria de Sant Jaume o dels francesos

COM podrà observar el lector, el desenvolupament de l'administració de Sant Jaume apòstol és tot curiós ¹. En 1670 els administradors volien comprar una cortina per al retaule del sant, en 1673 el que volien fer era un retaule; el que compraren, en 1676,

1. Vegeu la nota primera del número 298.

fou una bandera ; finalment, en 1678, han gastat 17 lliures, 6 sous, 6 diners, entre cera, oli, fer una cortina per lo retaule i pagar les mans i fer la barreta per dita cortina.

Per tradició, en la confraria de Sant Jaume de La Garriga solament hi figuraven els nombrosos francesos ací residents ; el nombre d'aquests era curt, en comparació amb el dels inscrits en les altres confraries ; heus ací els noms, alguns ben exòtics, dels esmentats confreres :

1	<i>Giralt Cerdà</i>	7	<i>Giralt Llaurenc</i>
2	<i>Ramon Alsiu</i>	8	<i>Bernat Barxiambant</i>
3	<i>Pere Llàcer</i>	9	<i>Joan Sabater, dit la Flor</i>
4	<i>Pere Morera</i>	10	<i>Bernat Bofill</i>
5	<i>Antoni Ramissa</i>	11	<i>Antoni Malla</i>
6	<i>Bertran Baixeres</i>	12	<i>Francesc Llaurenc</i>

En desaparèixer de la llista alguns dels anteriors, foren substituïts pels següents, tots ells també francesos :

13	<i>Pere Mas o Perris</i>	17	<i>Pere Llàcer</i>
14	<i>Giralt Llaurenc</i>	18	<i>Guillem Aspa</i>
15	<i>Bernat Barxiambant</i>	19	<i>Joan Patuàs</i>
16	<i>Bernat Caluet</i>	20	<i>Joan Vernac</i>

L'any 1690 solament en restaven 9 ; a saber, Cerdà, Morera, Sabater, Francesc Llaurenc, Perris, Giralt Llaurenc, Patuàs, Caluet i Vernac ; fou aleshores quan el senyor Degà del Vallès, en una visita, ordenà que a la bossa de la confraria de Sant Jaume s'hi insacuessin, ultra els esmentats francesos, els següents feligresos :

<i>Magí Rosselló i Caselles</i>	<i>Josep Arenys i Ros</i>
<i>Pau Garriga</i>	<i>Josep Poy i Baró</i>
<i>Bernat Bolvena</i>	<i>Esteve Torres</i>
<i>Josep Rodoreda</i>	<i>Josep Carreres</i>
<i>Francesc Blancafort</i>	<i>Benet Claus</i>
<i>Esteve Salamó</i>	<i>Josep Felip</i>
<i>Feliu Casals</i>	<i>Esteve Roca i Gili</i>
<i>Pau Masvidal</i>	<i>Francesc Vinyoles</i>
<i>Isidro Massacs</i>	<i>Josep Vidal i Fetget</i>
<i>Josep Crimineig</i>	<i>Pere Vinyoles</i>

Antoni Francàs

Pau Vinyals

Sebastià Poy, cirurgià

Bonaventura Casals

Esteve Francàs, ferrer

Antoni Donadeu

La inclusió d'aquests noms disgustà fortament els francesos ; heus ací com ho explica el rector Pere Boix, que sembla haver estat l'inspirador de la reforma : *Als 25 de juliol 1691. En la dita iglésia parroquial de Sant Esteve de La Garriga, havent-se feta insaculació de les persones tras escritas, per a concórrer en administradors de la confraria de Sant Jaume, fundada en dita isglésia, inseguint dita disposició de visita tras mencionada, fonc feta la extracció dels administradors qui havien de servir en lo dit any, fins a 25 de juliol de l'any 1612; lo primer dels quals fonc Joan Sabater, dit la Flor, de nació francesa, qui ja antigament estava ab los demés francesos insaculat.*

Però, com tenint-se per malcontents dits francesos que en dita confraria estiguessen insaculades altres persones, encara que fossen naturals i habitants de la parròquia de La Garriga, sinó que tansolament volien poder-s'hi insacular francesos i no dits naturals ni habitants; i veent que lo diumenge antes, que era als 22 de dits mes i any, havien entregades les claus de dita confraria i administració de aquella al Doctor Pere Boix, prevere i rector de dita isglésia, per a que en fes i disposàs lo que ben vist li fos i de fer la extracció com millor li apareixeria, que era significar voler renunciar lo dret que podien tenir dits francesos en ordre de la administració de la dita confraria; encara més se confirmava puix los administradors extrets lo any passat, que, segons lo ús ordinari, faltaven a la assistència que devien fer dit dia de la festa, tant en lo del alinyo de l'altar, com en lo demés de administrar i ordenar la professó i ofici que se acostumen fer i celebrar quiscun any en dit dia.

I que, essent, per un dels obrers de dita iglésia, cridats ab veu alta dits administradors de Sant Jaume en la mateixa iglésia, per a que assistissen a dita funció, que'ls tocava d'obligació assistir, i no's donassen per entesos, ni menos se trobassen assentats ni posats a l'escon de dita confraria, com solien fer-ho i ho fan los demés administradors en llurs escons respectius; i havent-se extret dit Joan Sabater, i cridat per a veure si volia servir, i tampoc no respengués.

Per ço lo dit obrer instà se passàs avant en extraurer administradors; confirmant-se ab açò voler dits francesos renunciar i apartar-se de la administració de dita confraria, puix, essent cridats trobant-se en la isglésia, no volgueren respondrer; i, encara més, puix portaven lo llibre de la confraria on estan escrits los confreres, i aquell, després de celebrat lo ofici, i feta la processó, entregaren als administradors nous,

I aixís, lo dit Doctor Pere Boix passà avant la extracció, i isqueren a sort: Pere Vinyoles, Bonaventura Casals, pagesos, i Josep Roselló i Vilar, fadrí, pagès, tots de la present parròquia de La Garriga, los quals acceptaren lo càrrec de dita administració i confraria; i lo dit obrer los entregà les claus de aquella, que ans de extreure li havia donades dit rector, per a que luego exercissen lo càrrec, com ho feren, tant ab la assistència a dites funcions de professor i missa o ofici, com també de aplegar lo mateix dia lo sisè que paguen los confreres inscrits en lo llibre de dita confraria quiscun any.

I no obstant açò, se restaren insaculats los francesos en la bolsa de la insaculació tras inscrits, inseguint ab açò lo disposat i ordenat ab dita visita tras escrita; restant-los en mans llurs los actes de la erecció de dita confraria, que són dos actes en pergami, los quals deuen recobrar dits administradors de dits francesos. De tot lo qual requerí dit obrer s'en llevàs acta, presents, per testimonis, Pau Surell, Pau Boget i molts altres pagesos i la major part del poble de La Garriga.

L'any següent constava que els francesos havien lliurat els dos pergamins que tenien; ço és: lo privilegi de la confraria concedit per Paulo 5, datat a Roma a 10 abril 1613²; item les ordinations de la confraria decretades per lo Senyor Bisbe de Barcelona, a 8 de juliol de 1616³. Els anys successius al de 1691 no constava el nom de cap francès com a administrador de la confraria de Sant Jaume. En 1699 els administradors eren Isidre Oliveró, Pere Vinyoles i Bernat Terrés.

2. El papa Paulus V, eminent pels seus coneixements lingüístics, fou un home de gran energia; durant el seu pontificat s'acabà la construcció de la basílica de San Pere del Vaticà; governà l'Església des de 1605 a 1621; vegeu BERNARDINO LLORCA, *Manual de Historia Eclesiástica*, Barcelona 1942, pàg. 594.

3. En 1616 el bisbe de Barcelona era Lluís de Sans i de Còdol; governà la diòcesi de Barcelona des de 1612 a 1620.

305. De l'administració del Sant Crist i confraria del Santíssim Sagrament o de la Minerva

L'ADMINISTRACIÓ que curava del culte al Santíssim Sagrament a l'església de La Doma tenia les despeses ordinàries de les altres administracions ¹: festes, sufragis pels difunts, cera per a l'altar, oli per a la llàntia, estrenes al campaner, etc.; ultra aquestes despeses, en 1671, els administradors del Santíssim lliuraren a l'Obra sis sous per un mirall per la sacristia; en 1677 han entregat als obrers de la iglésia, per adjutori de pagar lo pintar lo monument, que se és fet aquest any, sis lliures. De totes maneres aquesta administració tenia una vida molt migrada.

Altre tant pot dir-se de l'administració del Sant Crist, que tenia al seu càrrec l'esplendor de les festes de la Santa Creu de maig i de setembre; els seus ingressos, encara que eren suficients, no eren, però, molt abundants. Des de l'any 1675 al 1674 fou administrador permanent del Sant Crist, per devoció seva, l'apotecari Mestre Joaquim Parra; el qual continuà essent administrador en 1678, quan, vista la migradesa d'aquesta administració i de la del Santíssim, s'optà per fusionar-les.

En efecte, en 1678, els administradors del Santíssim Sagrament, per no haver pogut aplegar bastament per pagar los gastos que aporta la administració, se són valguts de la administració del Sant Cristo, que ha satisfet lo que devien fins vui, als denou de juny de 1678; i per ço han unides les dos administracions, ço és del Santíssim Sagrament ab la del Sant Cristo; així que, de aquí al devant, encara que hi hage diferents administradors, com han fet fins vui, i, si és menester, com de fet també, caixa a part, ço és, cada administració la sua, lo gasto d'elles serà comú, com si fos sola una, i tindran uns i altres administradors les claus de totes.

Aviat, però, foren uns mateixos els administradors; de manera que, a partir de l'any 1681, en el llibre d'administracions i confraries no es consignà cap cosa relativa a l'administració del Sant Crist; en canvi,

1. Vegeu el número 298, nota primera.

en parlar de l'administració del Santíssim, en 1683, es feren constar les despeses *per adobar la cortina del Sant Cristo, cordells, guarnir lo Sant Cristo per anar a la professó de pregàries; per la enramada i guarnir-la per Corpus; per calç per reparar la capella del Sant Cristo, per què no hi entre aigua en temps de pluges; més als obrers donaren per la setmana santa deu rals per portar la crisma; en 1684 s'esmenta la despesa d'una cortina de glaça al Sant Cristo.*

Però malgrat l'esmentada fusió i encara que l'Obra ajudava a aquesta administració, no s'arribava pas a recaptar el necessari per a fer front a les despeses; per això, *en lo any 1694, esta administració fou eregida en confraria, la qual participa de totes les indulgències, etc., que estan concedides a la confraria del Santíssim Sagrament de la Minerva² de Roma, com consta en les lletres de participació dades en dit convent de la Minerva, al 18 de juliol de 1693; les quals lletres foren expedides a instància mia³ i a gastos meus; les quals, entre ports i expedició, costaren 30 lliures. Fou fundada la confraria ab decret del Il·lustre i Magnífic Reverend Senyor Francisco Riu, doctor en drets, vicari general i oficial per lo Il·lustríssim i Reverendíssim Senyor Don Emmanuel de Alba, bisbe de Barcelona⁴, etc.; consta en los registres de la cúria del Vicariat de Barcelona, als 18 de febrer de 1694.*

L'any 1699 foren extrets administradors el Senyor Don Francisco Bosch, domer, Antoni Fàuria i Esteve Busquets.

306. La confraria de Sant Martí i el retaule nou

L'ADMINISTRACIÓ de l'altar de Sant Martí fou erigida, a semblança de les administracions dels altres altars, per manament del Degà del Vallès, en la visita de l'any 1674. Abans, però, ja venien curant del culte de Sant Martí, bisbe i confessor, Andreu Bover i Pau

2. Es refereix a l'església de Santa Maria *sopra Minerva* de Roma, de l'orde dels pares predicadors.

3. A instància del rector Manuel Terrés i de Oriola, que havia arribat a La Garriga pel febrer del mateix any 1693; consta que, en el primer quart del segle passat, *la butlla se encontra escrita en pergami, posat en una post, en la part de l'evangeli, en lo presbiteri de la iglésia oriental de la parròquia de La Garriga, i se'n féu una traducció que es guarda a l'arxiu de can Terrés, en el lligall de les capelles.*

4. Havia estat bisbe de Solsona; governà la diòcesis des de 1698 a 1697.

Boget; el primer d'ells, a petició pròpia, continuava encara d'administrador en 1677, malgrat que els altres administradors es canviessin cada any, a sort.

Els obrers de l'any 1677 concediren als administradors de Sant Martí, el banc del jurats, per a dipositar-hi les coses de l'administració; en 1678, a part les despeses ordinàries, els esmentats administradors compraren una cortina per la quaresma al retaule; en 1679, tres candeleros de bronze o llautó, 1 lliura, 15 sous; en 1681, donaren als obrers, per adjutori de la tovallola blanca, casulla i dalmàtiques blanques, trenta i un real; en 1683, per un pàllit de tafetà blanc, guarnit de galó d'or fals...; en 1686, han fet un pàllit de tafetà blanc, ab una imatge del Sant a cavall, ab lo pobre¹, en ell cosides; en 1687, han fet un altre pàllit de dos cares, enllistonat, de teles pintades, i unes estovalles de tela, més la grua o ferro per penjar la llàntia.

Heus ací com la devoció garriguenca a Sant Martí prenia nova embranzida: Per causa dels gastos que aportà per la nova erecció de confraria i altar privilegiat, que és lo dia de dit Sant Martí, alcançat a petició del Doctor Pere Boix, que és rector de la present iglésia, a instància dels administradors que isqueren lo any 1689, que foren Pau Masvidal, Joan Boget i Josep Cervera, i executat per los administradors de 1690, qui foren Esteve Francès, Josep Rodoreda i Joan Prat; que sols del despatx de Roma² gastaren 16 lliures 17 sous; i per la execució dels bulletos i decret de les ordinacions de la confraria en la cúria eclesiàstica de Barcelona, 5 lliures; per lo llibre de la confraria, 15 sous; sens lo gasto que's féu lo dia que's publicaren los bulletos i confraria, que's féu festa ab professó i ofici solemne, a cant de orga, ab prèdica, que tenien previnguda, que per la inclemència del temps faltà; i se féu dita festa en lo altar de Sant Martí, a 12 de febrer de 1692, ab lo demés que's trobarà continuat en lo llibre de la confraria; i com ara, per los administradors del corrent any predit, se face per lo retaule, no's donaran los comptes fins tot estiga llest.

Més interessant encara és el següent fragment: *No'to o faç memòria jo, lo trasdit Doctor Pere Boix, rector de dita iglésia, que, als 20 i 21 de desembre del dit any 1692, fonc assentat lo retaule de Sant Martí*

1. Al·ludeix a l'anècdota de la vida de Sant Martí, que donà, per caritat, la meitat de la seva capa a un pobre.

2. Des de 1689 a 1691 governà l'església el papa Alexandre VIII.

en lo puesto o lloc on estava assentat lo retaule vell de dit Sant Martí; lo qual ha fabricat i treballat Jaume Font, mestre escultor, ciutadà de Barcelona, en virtut del concert, fet a 27 de agost pròxim passat, ço és de dit any 1692, per los administradors del dit any, que foren extrets, com tras consta, als 6 de desembre de 1691, que foren Pere Tey, Isidre Figueres i Joan Boget i Company.

Lo preu del qual retaule era de deu dobles, valents 55 lliures, 6 sous; però, com se hage excedit en la obra del dit retaule, per a fer-la més sumptuosa; i, en cas se acabe de fabricar la església parroquial nova al carrer de La Garriga, que està principiada ³, se pugua dit retaule transferir i mudar en dita església nova, que ab aqueixa conformitat i pretexte se és fet, se ha deixat, detràs de dit retaule, lo retaule vell de dit Sant, perquè no falte Sant Martí en la església que vui està ⁴;

i per ço se ha de suplir en donar i pagar, ja que ho tenen promès, a dit mestre Font, lo compliment, han volgut en dit retaule, excedint al concertat, puix que lo concert sols consistia en fer-lo ab la deguda perfecció, que no ha faltat, que sols tingués, des de la mesa de l'altar en amunt, 15 palms, i vui, ab la conformitat està fet, a persuació de dits administradors, bé ha de tenir, desde dita mesa, vint-i-dos palms de alçada i segons ab la amplària circumcirca; i aixís los toca la obligació de pagar lo compliment a dit Font, de la obra que ha excedit.

A 23 de maig de 1698, en poder del Doctor Francisco Bosch, domer de l'església parroquial de Sant Esteve de La Garriga, lo Doctor Emmanuel Terrés i de Oriola, rector de dita parròquia de La Garriga, i, en dit nom, prior de la confraria de Sant Martí, junt ab los demés administradors, donaren a daurar lo retaule de Sant Martí a Francisco Bazil, daurador, ciutadà de Vic, per preu de vint-i-dos dobles, pagadores, ço és: vuit dobles lo dia començarà a posar mà a la obra, que ha de ser dintre un mes, i lo restant pagador lo dia serà acabat de daurar lo retaule; i, en cas que la confraria dit dia no tingués diners, dit Bazil los aguardarà fins i tant los tinguen tots. Se concertà de paraula daurar

3. Vegeu els números 308 i següents.

4. Malgrat tot, el vell retaule de Sant Martí ja no era a La Doma, del nostre record, llevat de la mesa de l'altar, de forma barroca, que encara es conserva avui a La Doma.

també una capelleta, per posar-hi lo Sant Martí petit, per preu de una dobla; paga la mitja Silvestre Borrell.

L'any 1699 els administradors van ésser En Benet Claus, En Joaquim Parra i el Doctor Bartomeu Verde ⁵.

307. De les administracions de Sant Roc, Sant Isidre i Sant Joan

A. — L'antiga confraria de Sant Roc¹ i Sant Sebastià des de mitjan del segle XVII no tenia pas una vida molt florida; les quantitats recollides durant l'any venien prou justes per a satisfer solament les despeses ordinàries de la corresponent administració. Durant vint-i-cinc anys les úniques despeses extraordinàries foren les següents: en 1675 cooperaren amb 11 lliures i un sou a adquirir la bandera del Roser; en 1676 han entregat a la Obra, per a fer lo monument, 10 lliures; en 1684 es despengueren, per una cortina, 12 lliures, per cobrir lo retaule en la quaresma; en 1699, dilluns, a 10 de agost de 1699, foren extrets en administradors: Joan Torra de la plaça, Sebastià Poy i Enric Torra de la plaça. Dilluns, a 8 de setembre de 1699, donaren compte los administradors vells i se trobà que, havent pagat los gastos ordinaris de la confraria i 8 lliures per adobar la llàntia, i 7 lliures 10 sous per unes imatges de Sant Roc i Sant Sebastià per les bacines, quedà al calaix de Sant Roc, 13 sous, i al calaix de la Obra 1 lliura 6 sous.

B. — A 1672 es canviaren de lloc els altars i corresponents retaulles de Sant Isidre ² i del Sant Crist de l'església de La Doma; en efecte,

5. Les notícies d'aquest número, semblantment a les dels altres d'aquest capítol, les extreguérem del *Llibre* alludit a la nota primera del número 298.

1. Sembla que aquesta era la més antiga de les confraries de la parròquia; apareix ja mencionada en la visita de l'any 1574; vegeu el número 147.

2. La devoció a Sant Isidre Llaurador s'estengué ràpidament per tot Espanya després d'haver estat beatificat pel papa Pau V, en 1619, a instàncies del rei Felip III, i canonitzat pel papa Gregori XV, en 1622, a instàncies del rei Felip IV; cal recordar ací la influència de la capital, de Madrid, d'on era i és patró Sant Isidre; en el nostre arxiu conservem un antic llibret procedent de l'arxiu de can Cors-Pellicer, que sembla del mateix segle XVII, titulat *Compendi de la vida i miracles del gloriós Sant Isidro llaurador, patró de la heroica vila de Madrit, i advocat per pluja*. Manresa: Estampa de Pau Roca; al final de l'opuscle hi ha impresos els goigs del sant.

el dia de Sant Isidre de l'esmentat any resultaren elegits administradors de l'altar de dit Sant En *Francesc Torra de la Riba*, lo *corrent any jurat en cap d'esta parròquia*, i *Josep Carreras i Boget*, fadrí pagès, i a 16 de dit mes i any, se és treta la fàbrica o lo retaule i escon de Sant Isidre, de la capella de Sant Jaume, i se és collocat lo retaule al costat de la porta de la iglésia³, i lo escon o banc de la administració prop lo pilar li està devant; i, a 26 del mateix mes de maig, s'havia pagat lo que ha costat lo mudar los retaules de Sant Isidro i del Sant Cristo, que se ha gastat per açò 1 lliura 4 sous.

Els administradors de l'any 1672 reservaren 5 lliures i 10 sous per a adquirir la bandera de Sant Isidre, que fou estrenada per la festa de l'any 1675; l'any següent per aquest motiu encara hi havia deutes. En 1684 es canviaren els *candeleros vells ab uns de nous* i es comprà un *cobrialtar*.

El diumenge, a 10 de maig de 1699, foren extrets administradors de Sant Isidre *Pau Torra de la Riba*, *Gaspar Ros de Plaça* i *Josep Boget*. Dimarts, a 9 de juny de 1699, donaren compte los administradors vells *Isidre Oliveró*, *Magí Caselles* i *Joan Noguera*, i se trobà que, havent pagat los gastos de la confraria i fet daurar Sant Isidro, quedaren devent a l'Obra, de cera, 3 lliures, 17 sous. És pagada esta cera.

C. — No és possible de ressenyar les activitats dels administradors de l'altar de Sant Joan, perquè en el llibre de confraries i administracions, del qual extregüem les notes relatives a les altres administracions, hi mancava el plec relatiu a l'administració de Sant Joan⁴.

3. Sobre el retaule nou de Sant Isidre, vegeu el número 287.

4. Sobre el que ens ha restat del dit altar, vegeu el número 144. Les notícies del present número 307 són també de l'antic *Llibre* esmentat al número 298, nota 1.

C A P Í T O L C I N Q U È

La primera embranzida en la construcció de la nova església parroquial, de 1685 a 1693

308. A 30 de desembre de 1685 s'acordà construir l'església nova. — 309. Començant per la compra del terreny i cercant diners per a les obres. — 310. Dels mestres d'obres de l'església nova. — 311. De les tragines per a les obres. — 312. Per a la construcció de les capelles. — 313. Dels encarregats de la fàbrica de l'església.

308. A 30 de desembre de 1685 s'acordà construir l'església nova

EL dia 30 de desembre de 1685 ¹, convocats los particulars ² de Sant Esteve de La Garriga, bisbat de Barcelona, en les cases dites del terme, per a tractar les coses devall escrites, a on en semblants ocasions se acostumen convocar, de orde i manament dels honorables Bernat Nualart i Miquel, batlle de aquell, i dels honorables jurats de dit terme, en la qual convocació han entrevingut les persones devall escrites i següents:

1. A. M. de L. G. *Llibre medià del comú del lloc de La Garriga*, full 12 girat; on diu 1686 en lloc de 1685.

2. Noteu que es tracta no d'una mera reunió del consell, o sigui de batlle, jurats i consellers, sinó d'una reunió de tots los particulars, és a dir, d'un consell general, com ja s'havia previst a la fi del capítol V del privilegi de l'any 1576; vegeu el número 179.

Primerament los honorables batlle Bernat Nualart i Miquel; Isidro Nualart i Terrés, Francesc Torra de la Riba, Esteve Guilla, jurats; Jaume Oliveres, Jaume Garriga, jurats vells; l'altre jurat vell que no assistí era Antoni Casals.

Josep Rovira i Palau, pagès	Esteve Francàs, ferrer
Silvestre Borrell, pagès	Josep Vilar, pagès
Gaspar Ros, pagès	Francesc Ribes, pagès
Francesc Salamó, pagès	Pau Rosselló, pagès
Pau Mas Vidal, boter	Pau Montcau, pagès
Josep Puig, pagès	Josep Poy i Cassart, pagès
Miquel Pi, pagès	Josep Carreres, pagès
Amador Salada i Tristany, pagès	Pere Pau Boget, pagès
Salvador Solà, pagès	Antoni Guilla, pagès
Torra de Plaça, pagès	Francesc Duran, pagès
Josep Vidal, pagès	Antoni Corts, pagès
lo senyor Pere Vilanova, pagès	Josep Vinyals i Parera
Francesc Guytó, pagès	Joan Casals, bracer
Domingo Roig, pagès	Ramon Sellés, pagès
Antoni Antoja	Francesc Duran, pagès
Poy de Plaça, pagès	Antoni Casals, pagès
Bernat Pla, pagès	Pau Illa, pagès
Gregori Torres, pagès	Joaquim Parra, apotecari
Joan Pla, pagès	Onofre Nualart, pagès
Benet Claus, pagès	Joan Siulens, pagès
Anton Cases, cirurgià	Bernat Bolvena, pagès
Jaume Morera, pagès	Antoni Puig, pagès
Miquel Gotanegra, pagès	Francesc Caselles i Rosselló
Bernat Salú, pagès	Pau Fàuria, pagès
Salvador Sunyer, pagès	Josep Berenger, pagès
Gabriel Fortuny, pagès	Josep Arenys, hostaler
Joan Camps, masover de casa	Pere Fillol, pagès
d'En Lledó	Baptista Bou, sabater
Lo doctor en medecina Bartomeu	Josep Felip, fuster
Verde	Francesc Llorens, serrador
Pau Noguera, pagès	Josep Vinyals, fuster
Pere Llobet, pagès	Josep Puig, sastre
Francesc Mallol, pagès	Dionís Carbonell, pagès
Pere Vinyoles, pagès	Pau Truy, teixidor de llini

Així que, tots convocats, foren proposat per dits honorables jurats, en presència del Reverend Doctor Pere Boix, prevere i rector de dita parròquia, com seria de molta conveniència fer i fabricar de nou, en lo carrer de dita parròquia, una nova isglésia, per a que los particulars de dita parròquia, amb molta més comoditat, poguessen oir missa i tenir ocasió de poder freqüentar més a menut los sacraments; perquè la que de present és fabricada³ dista molt del dit carrer, en lo qual hi ha molt concurs de gent, per haver-se fet en ell i fabricat, de molts anys a esta part moltes cases i juntament se espera de nou fabricar-s'en més; per què, com avui tot lo concurs de dita parròquia se troba en ell, seria molt del servei de Déu Nostre Senyor fer-se aquella;

i, per ço, se suplicàs al senyor bisbe, o altre a qui se degués suplicar, fos servit concedir-los semblant llicència, suposat la major part del poble té tant justificat títol, no sols per lo desordre està dit, sinó encara també per los molts inconvenients tenen en passar en moltes vegades de l'any, en vingudes de aigües, la riera, que hi ha entre lo poble i la isglésia, dita del Congost, que, per ésser tant caudalosa, se ha experimentat en moltíssimes de vegades, haver-se de estar sens oir missa molts de dits particulars, morir sens los sacraments, com de tot açò tots ho tenen previst; per çò vegem lo que determinen.

I los dits particulars, oïda la dita proposició, excepto nou, han resolt i deliberat se face i fabrique de nou dita isglésia i de la manera està proposat; deixant lo modo ab que se haurà de fer a la disposició del consell de dita universitat. I lo dit reverend Doctor Boix, rector predit, és de vot i parer que se face dita isglésia, ab que se demane la llicència al dit senyor bisbe.

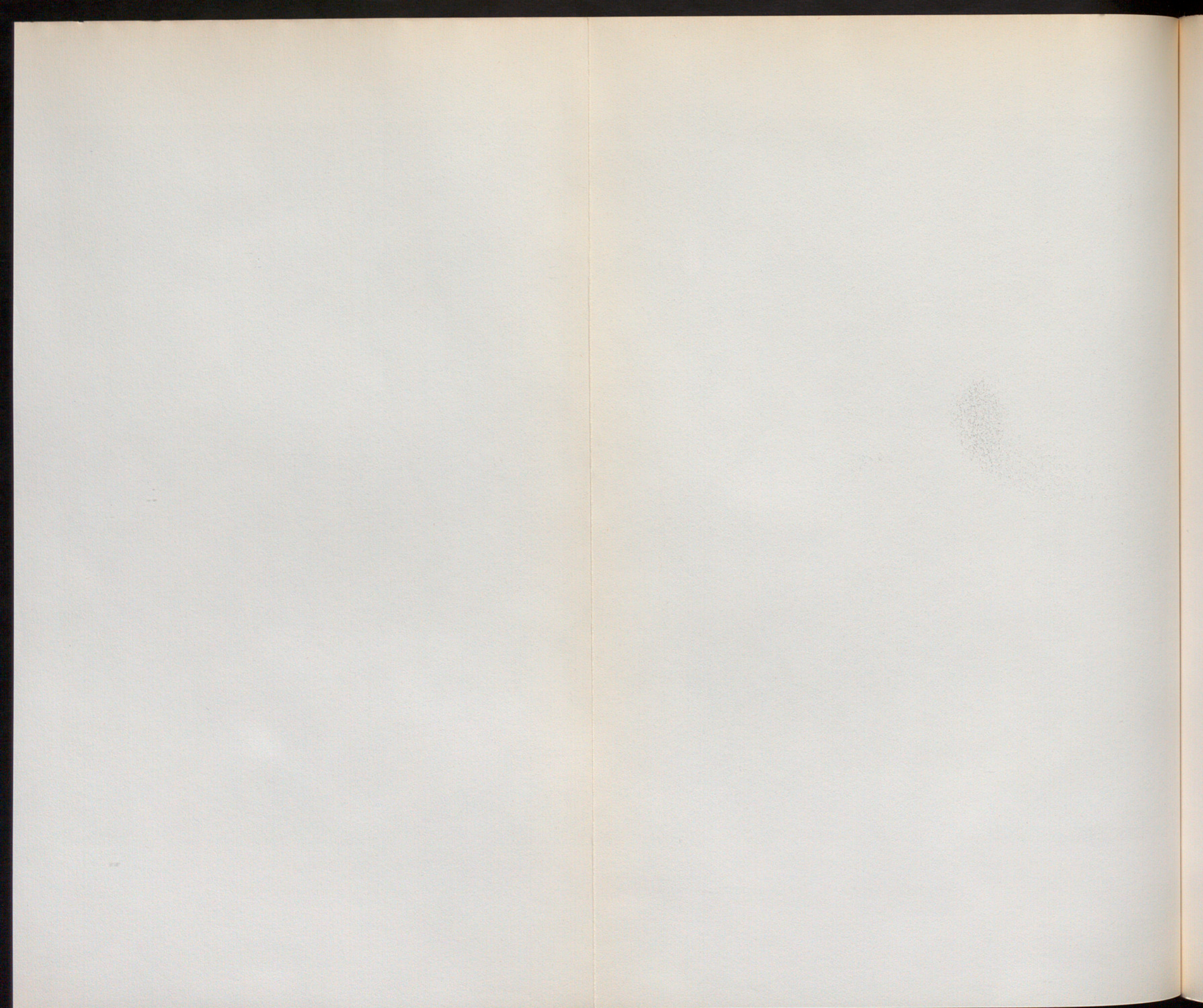
309. Començant per la compra del terreny i cercant diners per a les obres

EN el consell ordinari del dia 1 de gener de 1686 se determina per lo dit consell que sien anomenades set personas de la present parròquia, per a que aquelles se cuiden, ab lo senyor rector i domer, lo modo ha de tenir lo fabricar la nova isglésia, tant per a

3. És a dir, l'església de La Doma.

VI. Una constant de tota la història de La Garriga, com a població de pas, en direcció Nord a Sud, i viceversa, fou ja prefigurada geològicament per la riera del Congost [1]; va ésser marcada indeleblement per l'antiquíssima carretera, sobre la qual s'ha migpartit longitudinalment el nucli urbà [3, 274 i 276]; ha estat acceptada per la via fèrria; i l'han subratllada el carrer de Cardedeu [275], el modern passeig i altres vies aproximadament paral·leles a les esmentades

poder comprar la terra a on se haurà de fabricar aquella, com també los medis elegiran per les dites coses; a les quals se hage de donar facultat que se ha de menester; i les dites persones, per dit consell elegides, són: Bernat Nualart i Miquel, batlle, Isidro Nualart i Terrés, Sebastià Caselles, Pere Vilanova, Jaume Oliveró i Jaume Blancafort del Molí¹.

A 16 de gener del mateix any el notari de Granollers Esteve Mates va autoritzar l'escriptura de compra de la *pesca de terra de sembradura, de tres quarteres de forment, junt ab aquell casal o porxo, per a edificar la isglésia parroquial nova, junt ab lo cementiri*; la finca pertanyia a can Cors-Pellicer en domini útil, però es tenia en domini directe pel prior del monestir de Sant Miquel del Fai. El preu de la venda fou de 325 lliures²; pel llibre del clavari del municipi podem saber com foren pagades, si bé amb alguna confusió quant als noms:

Pòlissa a Antonio Cors i Pellicer, de cent lliures per lo preu de la terra per fer la isglésia; poc després se li pagaren 45 lliures a nom de Antoni Pellicer Ribes³; en 1687 es pagaren a *Antoni Cors, per la terra li ha comprada lo terme, 40 lliures*⁴; més tard es paguen a nom de *Antoni Ribes Pellicer, 90 lliures*⁵. Les restants 50 lliures varen ésser prestades al municipi per l'Obra de la parròquia⁶; però sembla que aviat foren retornades a aquesta, car durant els anys 1686 i 1687 Jaume Oliveres, que era obrer de la parròquia, va rebre del clavari l'import d'algunes pòlisses a *obs de la isglésia nova*.

Valgui a dir que l'elecció del terreny per a construir-hi la nova església fou ben encertada; constituïa un petit promontori en el qual va poder-se bastir airosament l'edifici; l'espai era prou desembarassat perquè pogués projectar-se una colossal edificació de planta de creu llatina, probablement amb una cúpula en el creuer; el projecte, però, ja veurem com no va realitzar-se del tot.

1. A. M. de L. G. *Llibre medià*, foli 14 girat.

2. A. M. de L. G. *Llibre petit*, fol. 28 gir. on diu que l'acte notarial fou autoritzat pel rector Pere Boix; segons el *Llibre de les Capelles de l'arxiu de can Terrés*, va autoritzar-lo el notari de Granollers Esteve Mates.

3. A. M. de L. G. *Llibre llarg*, foli 25.

4. Id. id. foli 26.

5. Id. id. foli 76 girat. La confusió dels noms s'explica tenint en compte el que consignarem al número 247 de la present *Història de La Garriga*.

6. Vegeu el número 298.

En el mateix esmentat consell del dia 1 de gener de 1686 se determina, per onze del present consell ⁷, que los salaris que se acostumaven a donar als jurats, que són 20 lliures a cada u d'ells, per any, sien donades per ajuda de cost de la nova isglésia; així que los jurats que novament eixiran, servesquen sens salari algú; però sempre que no's posàs dita fàbrica en obra, en tal cas se hagen de donar-los aquelles; i al clauari sols se li done la meitat del salari, donant lo demés a la fàbrica de la isglésia ⁸.

Al cap de poc es féu un memorial, presentat al molt reverend senyor Visitador general, notificant-li los nous fonaments ha obert lo present poble per nova isglésia; i, per necessitar-se de tants diners per la continuació de la fàbrica; i per fer-se en la porta de la isglésia dos caritats, lo any, de pa cuit, de blat que se aplegava entre los parroquians; suplicaren los jurats commutar lo blat de dites caritats a la obra nova de la isglésia; i al peu del present memorial és lo decret a favor dels jurats, concedint-los lo que demanaren ⁹.

Sembla que es refereix al dit memorial la següent nota del consell ordinari de 10 de març de 1686: Diu lo honorable Terrés que se demanà al senyor degà com se ha de fer atès la petició. Són estats de vot i parer de que se parli ab l'honorable degà com se ha de fer ¹⁰.

310. Dels mestres d'obres de l'església nova

Es probable que el projecte inicial de la nova església fos ideat pel mestre de cases Giralt Cerdà; almenys ell és el primer mestre que trobem en les obres; ja en l'any 1686 el clavari pagà amb una pòlissa, a n'En Giralt, mestre de cases, 30 lliures; al cap de pocs dies se n'hi pagà una altra de 2 lliures, 9 sous, per treball de la isglésia; i l'any següent se n'hi pagà una tercera de 9 lliures, 19 sous, 4 diners ¹.

En Giralt Cerdà era probablement oriünd de la Gascunya, però ja feia anys que residia a La Garriga, a l'actual casa número 44 del

7. Els altres cinc degueren votar en contra o varen abstenir-se.

8. A. M. de L. G. Llibre medià, foli 14 girat.

9. A. M. de L. G. Llibre registre, 1686, papers manuscrits, número 4.

10. A. M. de L. G. Llibre medià, foli 16 girat.

1. A. M. de L. G. Llibre llarg, folis 75, 75 girat i 76 girat.

carrer de Calàbria, que encara s'anomena amb el nom de can Giralt; sobre de l'arc de mig punt de la seva portada hi havia, fins fa pocs anys, un escrit amb la següent inscripció: J+S GIRALT SERDA MESTRE DE CASES 1681. En Giralt era de la confraria de Sant Jaume o dels francesos ².

Semblen relacionades amb l'obra de l'església nova les següents pòlisses pagades durant l'any 1686: *Pòlisses de les maces de ferro i de mans de Esteve Francàs, ferrer, 5 lliures, 14 sous, 6 diners; pòlissa, a mestre Pere rejoler, 11 lliures, 15 sous; pòlissa, per desenfornar calç, de 10 sous; i finalment una pòlissa a Bernat Nualart, per los remenadors i llibres, de 4 lliures, 4 sous. També es pagà una pòlissa a Antoni Fàuria, de 4 lliures, 7 sous i 4 diners, per la dita obra* ³.

En el consell ordinari de 10 de maig de 1688 *fonc proposat per los honorables senyors jurats de quins diners se pagarien los mestres de cases per treballar a la iglésia nova; i se és resolt, en lo dit consell, que's cobrin lo senyor clauari cada setmana lo sisè de la carniceria* ⁴, *i que de aquí se paguen los dits mestres de cases; i si acàs lo dit sisè no basta, que's treguen diners de allí de on sia més convenient, a coneguda dels senyors jurats... Proposen los senyors jurats si se pastarà blat per donar algun poc de pa als pobres quan aniran a treballar a la iglésia nova; i se ha resolt que's done algun poc de pa als dits pobres. lo que los senyors jurats coneixeran hagen menester* ⁵.

Sembla que les prestacions personals dels garriguencs no eren del tot regulars; per això en el consell del dia 23 de maig del mateix any 1688, *proposen los senyors jurats a l'honorable consell, si volen passar avant la obra de la iglésia, perquè los mestres no poden treballar, per falta de no anar la gent a treballar a dita obra. Se ha resolt que vagen qui li toca; si no poden un dia, que vagen un altre, i que avisen ab temps si no poden anar* ⁶.

Altre cop es reuní el consell el dia 20 de juny del 1688 per a arrendar el trentè del blat ⁷ i veure si se entregará per los mestres de

2. Vegeu el número 304.

3. A. M. de L. G. *Llibre llarg*, folis 25 i 75.

4. És a dir la sisena part dels guanys que s'obtenien amb el monopoli de la venda de carn a La Garriga.

5. A. M. de L. G. *Llibre medià*, foli 92.

6. *Ibidem id.*

7. Vegeu el número 346.

cases per treballar a la iglésia nova; així va acordar-se efectivament ⁸. En el consell del 28 d'agost següent *fonc proposat que per quant se necessita passar avant la fàbrica de la nova iglésia, i que, per a treballar-se en ella se ha concedit als mestres de cases lo trenté del blat i grans cullits en lo present any; als quals, per lo ajut fet, toca passar-la avant, ab la conformitat concertada, que, entre altres coses, consisteix que la universitat los hage de donar manobres que sien bastants per a assistir als dits mestres per a fer dita fàbrica i treure la terra per a fundamentar lo que falta per la dita obra; que sien elegits Jaume Oliveres, Francesc Torra de la plaça, Joan Pau Torró i Joan Traver i Fàuria, per a què puguen tatxar les desenes de les persones qu'hi han de assistir o fer assistir a la manobrera de la dita fàbrica i assistència als dits mestres de cases per a continuar aquella; los quals, "nemine discrepante", han elegits los dits hòmens en dit consell convocats ⁹.*

En el consell de 5 de desembre de 1688 *fonc proposat per Jaume Blancafort, jurat en cap, que, per quant los mestres de cases han tingut molt treball en treure terra i altres coses en la fàbrica de la present iglésia, que novament se va treballant, fóra bo donar-los, a dits mestres de cases, alguna cosa competent per dit treball; los quals, "nemine discrepante", se ha resolt que ho deixen en mans dels senyors jurats ¹⁰. Concordant amb aixó consta que en 1688 es pagaren dues pòlisses als mestres de cases; la una, del preu fet dels fonaments, de 5 lliures; l'altra era d'un total de 128 lliures ¹¹.*

En els anys següents continuem trobant freqüents mencions a les obres, en les pòlisses que pagava el clvari: així en 1689 es pagaren a Antoni Liconet, *per la fàbrica de la iglésia, 5 lliures, i per trencar la pedra, 5 lliures, 12 sous; es pagà també una pòlissa, per los forners, per la obra de iglésia, 10 lliures.* A l'any següent, 1690, es pagaren tres pòlisses a mestre Pere rajoler, una de 12 lliures, altra de 10 lliures i 12 sous, i altra de 30 lliures. En el mateix any es pagaren a Isidro Figueres, *mestre de cases, 1 lliura, 5 sous; i a Joan Bernada, mestre de cases, 1 lliura, 15 sous; i a Joan Vernach, mestre de cases, 4 lliures,*

8. A. M. de L. G. Llibre medià, full 32 girat.

9. Id. foli 33.

10. Id. foli 33 girat.

11. En el dit arxiu, Llibre llarg, toli 77.

19 sous¹². Són de notar els cognoms gascons d'En Liconet i d'En Vernach.

A 14 de gener de 1691 proposà lo senyor Planell que avísien tres dies antes anar a treballar a la iglésia, i obtingué dos vots en el consell ordinari; diu lo senyor Blancafort que avísien lo diumenge per anar a treballar a la iglésia, i va tenir 14 vots. Lo preu dels hòmens de que se han de llogar quan no assistiran en dita obra; diu Miquel Espargueró de que se llogaran en temps de hivern, conforme la concorrencia de dit temps, i a l'estiu, de la mateixa manera, que s'els donia lo preu competent; diu lo senyor Blancafort s'els donia cinc rals; tots los senyors de consell són estats de vot i parer que les persones llogaran s'els donia vuit sous quiscun dia¹³.

Del mateix any 1691 trobem una pòlissa feta als mestres de cases, per trencar pedra, 1 lliura; en trobem després quatre, de 25 lliures cada una, al mestre de cases que fa la iglésia; segueix una altra pòlissa a Josep Felip, fuster, de 8 lliures, 1 sou; vénen després en plural, als mestres de cases, dues pòlisses, la una de 3 lliures i 10 sous i l'altra de 25 lliures¹⁴.

A l'any següent, de 1692, el clavari va ésser més explícit; pagà una pòlissa de 24 lliures a Ramon Fort, mestre de cases; una altra de 6 lliures i 16 sous, a Pau Fadri, mestre de cases; i una altra de 18 lliures a Antoni Alsiu, mestre de cases¹⁵. És probable que aquest Alsiu tingués el seu domicili en la casa número 47 de l'actual carrer de Calàbria, car en l'antiga pedra de la llinda de la seva portalada hi havia l'anagrama de Jesús, la data de 1680, quatre relleus representant una paleta, un martell, un escaire i un pic, i el nom RAMON ALSIU.

El clavari pagà també en 1692 una pòlissa de 35 lliures a mestre Pere, rajoler, i una altra de 6 lliures, 1 sou i 4 diners a l'esparter de Granollers. L'any següent, 1693, pagà 2 lliures i 10 sous a Felip, fuster¹⁶. El consell ordinari de 24 de juny de 1692 acordà que la persona qui admetrà dit vi de fora de La Garriga, hage de pagar una lliura, de pena per quiscuna càrrega, moneda barcelonesa, aplicadora a la obra de la iglésia nova¹⁷.

12. Id. fulls 80, 81, 83 girat, 84, 84 girat i 85 girat.

13. En dit arxiu, Llibre medià, full 49.

14. En dit arxiu, Llibre llarg, fulls 27 girat i 28.

15. Id. full 28 girat.

16. Id. full 30.

17. Del dit arxiu, Llibre medià, full 61 girat.

311. De les tragines per a les obres

El consell ordinari del 17 de febrer de 1686 atès la *proposició que ha fet en lo consell de elegir los desens per treginar la pedra per la fàbrica dita isglésia... tots són estats de vot i parer de que cada un vage, per part igual, en la fàbrica de dita isglésia*¹. Per a facilitar el treball el municipi acordà de comprar una carreta, car consta que es satisféu a *Jaume Oliveres altra pòlissa, per la carreta, de setanta sis lliures*².

Emperò, des del mes de setembre de l'any 1687 actuà de traginer per a les obres de l'església nova un tal Antoni Ramissa, carreter; era oriünd de França i tenia un lloc en la confraria dels francesos³; cobrava un sou fix. Durant el mateix any de 1687 cobrà les següents pòlisses: 2 lliures, 5 lliures i 10 sous, 5 lliures, altres 5 lliures i 2 lliures i 10 sous; amb aquesta quantitat sembla que restà pagat fins al dia 22 de gener de 1688; és a dir que el municipi li pagava 5 lliures mensuals, equivalents a un jornal de 8 diners.

L'any 1688, durant els dos primers mesos, cobrà dues pòlisses, una de 5 lliures i l'altra de 15 sous i 10 diners; pel mes de març en cobrà dues, respectivament de 2 lliures i 20 sous i de 2 lliures i 10 sous; després en cobrà una de 4 lliures i 6 sous *i és pagat fins als 22 d'abril*; cobrà després una altra pòlissa de 2 lliures i 10 sous; hi ha nota que cobrà *Antoni Ramissa, carreter, 2 lliures, 10 sous, i és pagat fins als vint-i-dos de maig*; en segueix una altra també de 2 lliures i 10 sous.

Durant el temps del segar i del batre no es troben pòlisses d'En Ramissa; després tornem a trobar-ne *per mitjà de l'agost, 2 lliures, 10 sous; per tot lo mes de agost 2 lliures, 10 sous*; segueix altra pòlissa d'igual quantitat; altra *per fins a 22 de setembre de 2 lliures, 10 sous*; la mesada d'octubre la cobrà d'una sola vegada; la de novembre, en dues mitges mesades; la del mes de desembre, en una sola mesada.

1. A. M. de L. G. *Llibre medià*, full 15 girat.

2. En el dit Arxiu, *Libre llarg*, full 75.

3. Vegeu el número 304.

De l'any següent, 1689, trobem una pòlissa a Antoni Ramissa de nostre lloc, a 13 de febrer 1689, 12 lliures, 10 sous; a 27 de febrer cobrà 5 lliures i 10 sous; segueixen després sis pòlisses, de les següents quantitats: 5 lliures, 6 lliures i 10 sous, 5 lliures, 4 lliures i 1 sou, 5 lliures, i altres 5 lliures. Durant l'any 1690 cobrà també sis mensualitats de 5 lliures cada una, i, encara, una pòlissa de 3 lliures i 12 sous i una altra d'una lliura; sense comptar que En Joan Camp, carreter, en cobrà una de 14 sous ⁴.

En el consell ordinari del 7 de setembre de 1689 *proposen los senyors jurats que, atès que la universitat té una mula, i no fa sinó donar gasto a la dita universitat, fóra bé de que se traginàs la pedra picada per la obra de la iglésia; els quinze consellers assistents, "omnes, nemine discrepante", diuen que's face la diligència de tragar dita pedra picada. Encara a 11 de gener de 1690 els senyors jurats proposen que no hi ha gra ni ninguna cosa per a la mula ab que viure; veuran lo que se haurà de fer. Lo senyor Torra diu que face anar a cercar la pedra picada i que se còmpra civada, i el seu parer va obtenir quinze vots; Jaume Blancafort féu observar que en les tragines la tornada se va perdent; també féu observacions favorables En Francesc Salomó.*

El consell del dia 2 de març del mateix any 1690 parlà dels danys fets a En Jaume Poy de plaça per *passar la carretera de la pedrera de Puigllunell i es resolgué que, puix aquella se feia per servei de la iglésia, sols se hagués de pagar lo dany que's donaria on passaria per sembrats o vinyes, arrencant cepes, per que pogués passar, i no altra cosa. És de notar que la pedrera de Puigllunell encara avui existeix en un dels costats del Puiggraciós.*

Al cap de poc, en l'esmentat consell ordinari del dia 7 de juny de 1690, els mateixos jurats exposaren *que, suposant la mula tenen per a tragar la pedra i altra obra per fabricar ab poc treball i ab breu temps, adobant primerament la carretera per a baixar la pedra picada que vui està tallada, no haurien menester més aquella, evitant ab açò lo gasto aporta per sustentar-la i pagar lo salari del carreter, puix la demás pedra ho podrien fer ab llurs propis animals dels particulars, i per çò seria millor despedir-la o vendre-la* ⁵.

4. A. M. de L. G. Llibre llarg, fulls 75, 76, 76 girat, 77, 78 girat, 79, 80, 87, 88 girat i 84.

5. En el dit Arxiu, Llibre medià, fulls 55 girat, 40, 44 i 45 girat.

De l'any 1691 trobem solament dues pòlisses d'Antoni Ramissa, totes dues de 5 lliures ⁶. És que s'esdevingué una tragèdia en les obres de l'església; una pedra cantonera, col·locada en la façana, a la part de migjorn, ho explica concisament: MORI ANTONI RAMISSA FERIT DE AQUESTA PEDRA ESSENT CARRATER D ESTA IGLESIA ALS 17 DE ABRIL DEL ANY 1691. La làpida va presidida per una creu llatina i sembla rubricada amb l'anagrama de Jesús. Amb la seva mort, En Ramissa deixà orfes ⁷.

Potser per això es pagaren dues pòlisses a Rocabayera, una *per lo carreter, de preu 5 lliures*, l'altra al mateix Rocabayera, *per lo carreter, de preu 5 lliures, paga per lo mes de febrer de 1691*. Tres dies després de la mort d'En Ramissa trobem la següent nota: *Vui, a 20 abril de l'any 1691, comença a vocar la mula Nofre Nualart, i se li dóna cada mes 6 lliures* ⁸.

Probablement que es refereix a l'obra de l'església l'acord del consell de 6 de novembre de 1693: *Diu lo senyor Joan Fàuria que se tàtxia a quiscú quantes pedres hauran de portar i que ho facen los oïdors de comptes; i tots els consellers hi estiguéren d'acord* ⁹.

312. Per a la construcció de les capelles

AL cap de set anys de treballar en l'obra de l'església nova, la seva construcció general estaria prou avançada per a poder fixar l'atenció en les construccions laterals. Consta que a 5 d'abril de l'any 1693, en poder del rector de la parròquia, les famílies més acabalades de la banda oriental de la riera del Congost, s'obligaren a edificar les sis primeres capelles de la nova església, o sigui tres capelles de cada costat, properes a la façana principal. Segons el projecte de l'obra, elles flanquejarien una part del braç principal del temple; l'edifici aleshores potser ja arribava fins al projectat creuer. Heus ací els noms dels constructors:

6. Del dit Arxiu, *Llibre llarg*, fulls 27 girat i 29 girat.

7. L'acte número 829 de l'arxiu de can Terrés conté els capítols matrimonials del seu fill Josep Ramissa amb Maria Pellach, atorgats a 29 de març de l'any 1712.

8. A. M. de L. G. *Llibre llarg*, fulls 26 i 27.

9. En el dit Arxiu, *Llibre medià*, full 68 girat.

1. Una capella restava a càrrec d'Esteve Busquets, Sebastià Poy, Gabriel Fortuny i Miquel Serratacó; 2. Una altra capella havien de construir-la Joan Fàuria, Francesc de Rosselló i Caselles, Jaume Ollar i Rosselló i Pau Surell; 3. La tercera havien d'edificar-la Bernat Nualart i Isidre Nualart i Terrés; 4. La quarta anava a càrrec de Francesc Blancafort del Molí i Isidre Oliveró; 5. La cinquena restava íntegrament a compte de Jaume Oliveres; 6. La sisena havia d'ésser obra d'Antoni Antoja, Francesc Salamó, Antoni Antoja i Esteve Guilla¹.

En el consell ordinari del municipi, celebrat a 22 d'abril de l'any 1693 *se proposa si està bé al consell que particulars fàcien les capelles de la iglésia nova i en aquelles fàcien sepultura los que les feran, per ells i llur casa; que les fàcien acordaren els setze consellers assistents a la sessió*².

En els arxius de les cases de La Garriga trobem algunes de les corresponents concessions d'enterrament dintre de l'església, totes elles concedides, *sede vacante*, pel canonge Pere Pau Atxer. Així, a 26 de maig del mateix any 1693, accedí a la sollicitud de Jaume Blancafort³; a 15 de setembre concedí la llicència a Francesc de Rosselló i Caselles⁴; a 9 d'octubre la concedí a Jaume Oliveres⁵ i a Isidre Terrés Nualart⁶. Les tombes havien d'ésser excavades dintre la nau del temple, però davant de la corresponent capella.

Sembla que posteriorment les dues actuals capelles immediates a a la façana principal de l'església, una a cada banda, no foren considerades com a tals, potser perquè es destinarien a algun ús accessori; de manera que, descomptant-les, la capella que finalment fou assignada als Blancafort *és la tercera a l'entrar a la mà esquerra, que vui se troba titulada del Sant Cristo* i que posteriorment fou dedicada a Sant Ramon Nonat; la capella corresponent als Oliveres *és la segona, a*

1. A. M. de L. G., document número 87 del lligall de *Documentos latinos anteriores al siglo XVII*.

2. Del dit arxiu, *Llibre medià*, full 65 girat.

3. Document de l'arxiu de can Dachs.

4. Acte número 759 de l'arxiu de can Terrés.

5. Document de l'arxiu de can Dachs.

6. Acte número 896 de l'arxiu de can Terrés.

l'entrant, a la mà esquerra, que vui se troba titulada de Sant Martí ⁷ i que posteriorment va ésser destinada a passadís cap a la capella del Santíssim ⁸.

313. Dels encarregats de la fàbrica de l'església

EN la reunió del consell ordinari del dia 1 de maig de 1689 diuen *los senyors jurats que anomènién dos persones per la fàbrica de la iglésia de la predita parròquia; són, ço és: lo senyor batlle, Jaume Blancafort del Molí, i Francesc Salamó; i per dita fàbrica donen 200 lliures; «nemine discrepante», los està bé de que se donia, per ara, dites 200 lliures. Però, en el consell ordinari de 7 de juny de 1690 proposen també dits jurats que, atès per la obra de la iglésia, que novament se va fabricant, falten a la assistència alguns dels qui estaven elegits per a portar la direcció i tenir a càrrec la fàbrica de ella, i, en particular, Bernart Nualart, per causa del dolor del poagre pateix es proposava de fer elecció de persones per a assistir a dita fàbrica. Són del vot següent: Diu Francesc Torra de la Riba sia elegit Jaume Oliveres i juntament ab los dos que vui ne són, ço és Jaume Blancafort del Molí i Francesc Salamó, però solament obtingué tres vots; en canvi va obtenir deu vots la proposta del propi Blancafort dient que sia Antoni Antoja ab ells dos. Finalment, respecte a les activitats d'aquesta comissió posseïm la notícia del consell ordinari de 1 de novembre del mateix any 1690, en la qual consta que Jaume Blancafort i Francesc Salamó han ensenyat en el consell lo concert de la obra de la iglésia; ab què lo consell ha resolt que li estava bé la forma està continuat ab los pactes del paper; però desconeixem el contingut d'aquest paper.*

Al cap de temps, del consell ordinari del 8 de juny de l'any 1692, consta el següent: *Item proposen los senyors jurats que, per quant Francesc Blancafort del Molí, Antoni Antoja i Francesc Salamó estan elegits per la fàbrica de la iglésia, que, per sa part, s'en adjunti, se elegesquen tres persones més; hi hagué una munió de propostes sobre quins serien aquests tres adjunts; finalment, però, triomfà la pro-*

7. Aquestes localitzacions modernes les hem extret de l'arxiu de can Dachs.

8. Vegeu el número 493.

posta de Gregori Terrés i s'elegí el batlle Jaume Oliveres, Francesc Torra de Plaça i Francesc Caselles. En la mateixa sessió s'acordà que *lo preu de l'arrendament del trentè del blat se hage de consignar per la fàbrica de dita iglésia* ¹.

Des de l'any 1689 els exèrcits francesos havien travessat el Pirineu duent el consegüent sobresalt a tota la regió. Aquelles violències tard o d'hora havien de repercutir en les obres i, efectivament, des de mitjans de l'any 1693 cessen les notícies sobre la nova església; probablement la guerra féu que les obres es suspenguessin. Cal també recordar que en el dit any 1693 s'instalà a La Garriga el nou rector Doctor Manuel Terrés i de Oriola ².

Aquest estat d'abandó de les obres sembla subratllat per l'acte del consell ordinari de 17 de juliol de 1695, on consta: *Més avant proposen dits senyors que, per quant Antoni Antoja i Francesc Salamó, qui tenen lo càrrec de cuidar de la fàbrica de la iglésia, han demanat s'els anyadesquen algunes persones per cuidar de dit càrrec, per quant ells són sols i ningú més s'en cuida; és per ço de parer que vostres mercès anomenen una, dos o tres persones que cuiden de dit càrrec, les que a vostres mercès apareixerà; diu lo senyor Nualart que és molt justa la proposició* i, després de tota una sèrie de candidatures, prevalgué la proposada pel senyor Casals, que anomena al senyor Nualart, al senyor Blancafort, al enyor Oliveró i al senyor Terrés i als dos mateixos Antoja i Salamó; va obtenir onze vots ³.

Pel llibre del clavari ⁴ sabem que en el mateix any de 1695, es pagà una pòlissa a Josep Caraminet, ferrer, per la suma de 4 lliures, són per lloses i ferro ha bestret per la obra de la iglésia; i es pagaren 20 lliures al batlle Torra, per la part tocant al jurat Fàuria en favor de la iglésia nova. I, després d'aquestes breus notícies torna a emmudir l'Arxiu, quant a les obres de l'església nova. L'exèrcit francès s'havia ensenyorit de quasi tot el principat de Catalunya; el consell municipal havia de preocupar-se d'aquelles circumstàncies anormals ⁵ i l'obra de l'església restava paralitzada.

1. A. M. de L. G. *Llibre medià*, fulls 34, 45, 47 i 61.

2. Vegeu el número 330.

3. A. M. de L. G. *Llibre medià*, full 90 girat.

4. En el dit arxiu, *Llibre llarg*, full 83 i 33 girat.

5. Vegeu el número 373.

A 20 de setembre de 1697, amb la pau de Ryswick, Catalunya tornà a ésser incorporada a la corona espanyola ; però les conseqüències de la guerra continuaren pesant sobre els garriguencs. De l'any 1697, per al nostre tema posseïm solament la notícia d'una pòlissa pagada a *Miquel Gotanegra, per lo de la iglésia, 2 lliures, 5 sous* ⁶.

6. A. M. de L. G. *Llibre llarg*, full 86 girat.

LLISTA D'ECLESIASTICS DE LA GARRIGA DURANT
EL SEGLE XVII

8 setembre	1562	Pere Bou	S. ^a M. ^a Camí ..	3 octubre	1600
25 octubre	1588	Jaume Pellicer	rector	14 juliol	1613
15 agost	1595	Jaume Puig Ferrer	23 març	1604
12 setembre	1595	Montserrat Bou	domer	8 octubre	1601
3 octubre	1600	Pere Periques	vicari		
3 octubre	1600	Joan Pau Gual	vicari		
3 octubre	1600	Ramos	Sant Macari		
8 octubre	1601	Pere Isern	vicari		
17 febrer	1603	Miquel Soliva	monjo	10 novembre	1604
10 novembre	1604	Joan Cucurella	vicari	19 novembre	1606
10 novembre	1604	Francesc Poy	domer	31 maig	1611
19 novembre	1606	Gregori Tries	S. ^a M. ^a Camí		
19 novembre	1606	Belluga	Rosanes		
31 agost	1607	Miquel Boïgues	monjo		
		Damià Casanoves	monjo		
11 novembre	1607	Enric Corona	vicari	21 maig	1613
4 setembre	1616	Miquel Deneres	rector		
18 desembre	1616	Enric Corona	rector	9 octubre	1630
19 desembre	1619	Pere Puig	domer, monjo	14 agost	1642
27 setembre	1625	Jaume Maurí	vicari		
27 setembre	1625	Andreu Soler	mestre, vicari .	24 setembre	1627
24 setembre	1628	Joan Riera	vicari	26 setembre	1629
30 juny	1631	Antoni Casanoves	vicari	21 juny	1637
22 gener	1636	Dionís Grau	rector	13 gener	1637
		Bartomeu Roger	monjo		
1 maig	1645	Geroni Ferrer	domer	8 desembre	1658
20 agost	1646	Pere Bertran	vicari	23 maig	1666
17 juny	1650	Antoni Mafeu	rector	14 desembre	1657
	1651	Jaume Blancafort	monjo	10 gener	1653
16 agost	1654	Martí Pere	vicari		
10 octubre	1667	Francesc Martí	rector		
20 setembre	1668	Pefe Boix	rector	1 abril	1689
28 març	1671	Jaume Vila	mestre	22 febrer	1672
30 desembre	1672	Sebastià Gorchs	mestre		
		Bartomeu Boix	mestre		
21 abril	1680	Frnsc. Puig Ferrer ...	mestre		1686
23 octubre	1682	Pau Bosch	domer		
23 octubre	1682	Josep Pallarès	vicari		
	1689	Ramon Camps	vicari	19 juny	1691
	1691	Francesc Costa	mestre		
9 setembre	1692	Francesc Bosch	domer	8 novembre	1709
febrer	1693	Emanuel Terrés	rector	1 gener	1704
1 gener	1696	Fra Elias Mir	vicari	3 maig	1697
2 febrer	1696	Frnsc. Puig Ferrer ...	mestre		1703

No.	Name	Age	Sex	Profession	Address
1	John Smith	35	M	Teacher	123 Main St.
2	Mary Jones	28	F	Homemaker	456 Elm St.
3	Robert Brown	42	M	Engineer	789 Oak St.
4	Elizabeth White	30	F	Teacher	101 Pine St.
5	William Green	50	M	Farmer	202 Cedar St.
6	Anna Black	25	F	Student	303 Birch St.
7	James Gray	38	M	Merchant	404 Spruce St.
8	Sarah Hill	40	F	Homemaker	505 Willow St.
9	Charles King	45	M	Lawyer	606 Ash St.
10	Frances Lee	32	F	Teacher	707 Hickory St.
11	George Hall	55	M	Retired	808 Sycamore St.
12	Lucy Young	20	F	Student	909 Magnolia St.
13	Frank Adams	30	M	Engineer	1010 Poplar St.
14	Grace Baker	25	F	Homemaker	1111 Chestnut St.
15	Henry Clark	40	M	Teacher	1212 Walnut St.
16	Margaret Evans	35	F	Homemaker	1313 Elm St.
17	Arthur Green	45	M	Merchant	1414 Oak St.
18	Beatrice Hill	28	F	Student	1515 Pine St.
19	Edward King	50	M	Farmer	1616 Cedar St.
20	Joseph Lee	35	M	Engineer	1717 Birch St.
21	Anna Miller	30	F	Homemaker	1818 Spruce St.
22	Charles Moore	40	M	Lawyer	1919 Willow St.
23	Elizabeth Taylor	25	F	Student	2020 Ash St.
24	William White	55	M	Retired	2121 Hickory St.
25	Mary Young	20	F	Student	2222 Magnolia St.
26	Robert Adams	30	M	Engineer	2323 Poplar St.
27	Frances Baker	25	F	Homemaker	2424 Chestnut St.
28	Henry Clark	40	M	Teacher	2525 Walnut St.
29	Margaret Evans	35	F	Homemaker	2626 Elm St.
30	Arthur Green	45	M	Merchant	2727 Oak St.
31	Beatrice Hill	28	F	Student	2828 Pine St.
32	Edward King	50	M	Farmer	2929 Cedar St.
33	Joseph Lee	35	M	Engineer	3030 Birch St.
34	Anna Miller	30	F	Homemaker	3131 Spruce St.
35	Charles Moore	40	M	Lawyer	3232 Willow St.
36	Elizabeth Taylor	25	F	Student	3333 Ash St.
37	William White	55	M	Retired	3434 Hickory St.
38	Mary Young	20	F	Student	3535 Magnolia St.
39	Robert Adams	30	M	Engineer	3636 Poplar St.
40	Frances Baker	25	F	Homemaker	3737 Chestnut St.
41	Henry Clark	40	M	Teacher	3838 Walnut St.
42	Margaret Evans	35	F	Homemaker	3939 Elm St.
43	Arthur Green	45	M	Merchant	4040 Oak St.
44	Beatrice Hill	28	F	Student	4141 Pine St.
45	Edward King	50	M	Farmer	4242 Cedar St.
46	Joseph Lee	35	M	Engineer	4343 Birch St.
47	Anna Miller	30	F	Homemaker	4444 Spruce St.
48	Charles Moore	40	M	Lawyer	4545 Willow St.
49	Elizabeth Taylor	25	F	Student	4646 Ash St.
50	William White	55	M	Retired	4747 Hickory St.

TERCERA PART

Esplèndides realitzacions de la vida parroquial

- I. - Antiga devoció dels garriguencs a la Mare de Déu de Montserrat.
- II. - La consuetat escrita pel rector Emanuel Terrés l'any 1699.
- III. - Efervescències en el trànsit del segle XVII al XVIII.
- IV. - Segona etapa de la construcció de la nova església, de 1698 a 1712.

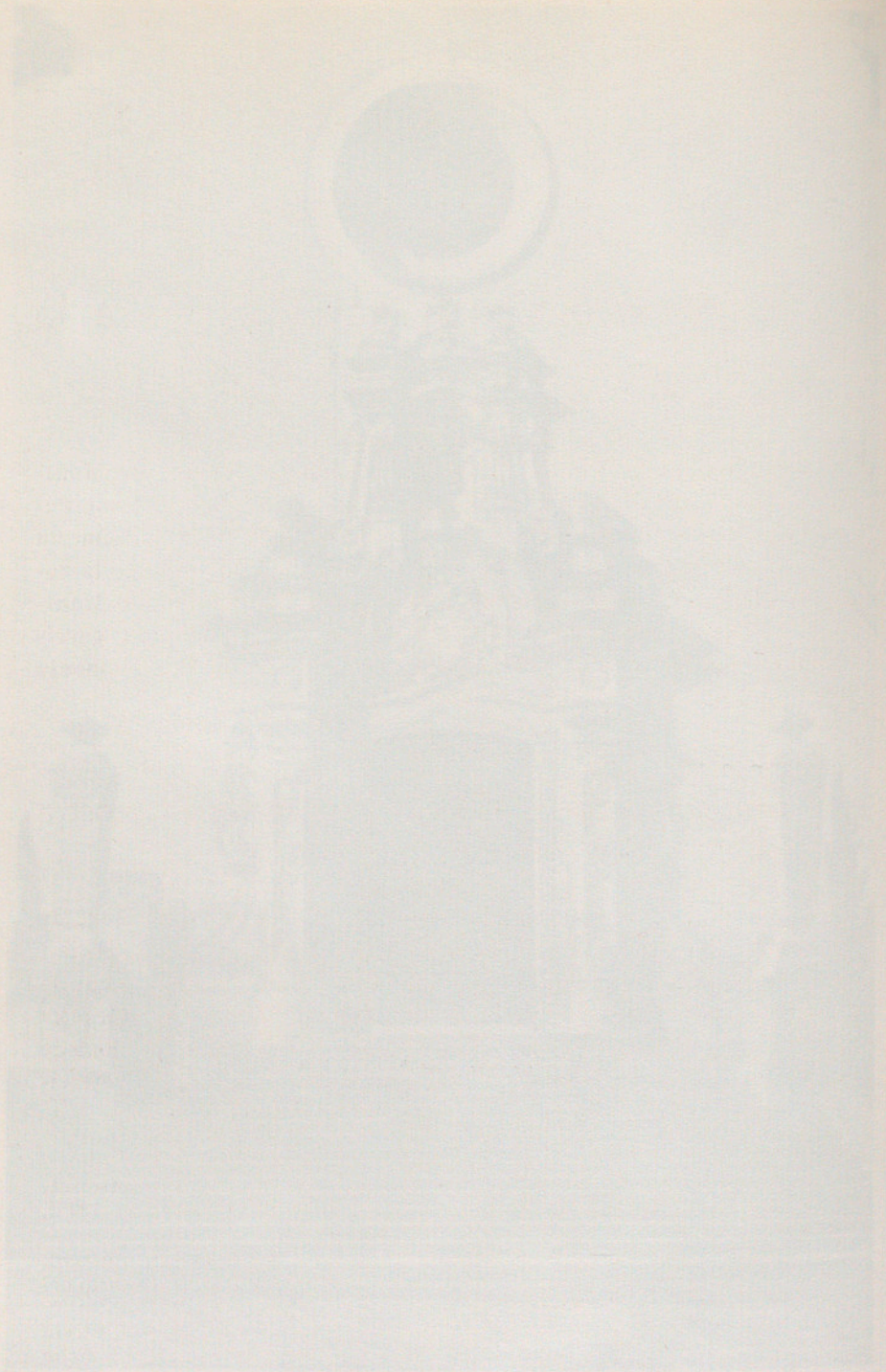
TERCERA PART

Españoles realizaciones de la vida
particular

- I - A large devoted del gunguena a la vida
de San de Montecat
- II - La comoda escrita por doctor Estanisl
Torres l'any 1699
- III - Escrivencias en el trinit del siglo XVI
al XVIII
- IV - Algunos etapas de la comoda de la vida
española de 1699 a 1713

VII. Portalada de la nova església parroquial [308 i segs.].

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

Antiga devoció dels garriguencs a la Mare de Déu de Montserrat

314. Antiguitat de la devoció garriguenca a Nostra Senyora de Montserrat. — 315. El municipi es preocupa del compliment del vot del terme de visitar Montserrat. — 316. De com s'efectuava la romeria segons la consuetud de l'any 1699. — 317. Cap a la supressió de la romeria a Montserrat en el segle XVIII. — 318. Les romeries a Montserrat i a Tagamanent han estat substituïdes per l'ofici dels garriguencs a Puiggraciós? — 319. El garriguenc Llorenç Verde, monjo músic de Montserrat.

314. Antiguitat de la devoció garriguenca a Nostra Senyora de Montserrat

EN començar el segle XVII la devoció dels garriguencs a la Mare de Déu de Montserrat comptava ja molts segles de subsistència; una sèrie de símptomes ho palesa a bastament: Tenim esment de deixes testamentàries a l'església de Montserrat ja en els segles XV i XVI¹; ací residiren alguns homes que es deien Montserrat de nom de fonts²; i es guardaven a La Garriga alguns documents³ que es referien a l'anada de pelegrins individualment a Montserrat.

1. A part del fet del bisbe Dachs que volia ésser enterrat a Montserrat, número 102, vegeu algunes de les esmentades deixes en els números 139 d, 209 i 245.

2. Per exemple, vegeu el número 151, i la nota 3 del mateix número.

3. Procedents de l'arxiu de can Cors-Pellicer. Els oferirem a l'Arxiu del Monestir de Montserrat.

† Yo, fray Lope Navarro, donado de Nuestra Señora de Monsarrat, recibí de Violant Cors, viuda, XII sueldos; i son por una misa cantada se ha dicho

D'altra banda tenim notícia d'uns censals creats en el segle XVI a favor del Monestir de Montserrat, que pervingueren als Blancafort de La Garriga ⁴; heus-ne ací una succinta notícia: *En poder de Jacinto Pareja, notari de Barcelona, a 30 de gener de 1625, se firmá la concòrdia, per los frares de Nostra Senyora de Montserrat, amb Toni Joan Blancafort del Molí, pagès de La Garriga, de la casa d'En Marí de Llerona; ... a 8 de març de 1625 se féu la àpoca de 100 lliures, que fa Antoni Corona, monjo i procurador dels frares de Montserrat, a Antoni Blancafort del Molí, pagès de La Garriga, per lluçió de un censal tenim a casa En Marí de Llerona ... ; a 7 de abril de 1625 és la àpoca que féu dit Corona al dit Blancafort, de 20 lliures, per lluçió de altre censal que tenia lo dit convent de Nostra Senyora de Montserrat, a la casa de dit Marí... ⁵.*

por la ánima de Joan Cors, de la parroquia de San Saturnin, condan; y por la verdad hago el presente albaran en Nuestra Señora de Monsarrat, a XVI del mes de mayo 1566.

Vegeu el número 247. Des de 28 de juny de 1493, els monjos de la Congregació de Valladolid estigueren en possessió de Montserrat; vegeu el Pare Anselm Albareda, *Història de Montserrat*, Montserrat 1935, pàgs. 70 i següents.

Palesa també les anades individuals de pelegrins a Montserrat un altre dels documents esmentats; el qual no és sinó un passaport del cònsol d'Avinyó, de França, certificant que un veí de la dita ciutat estava bo i sense mals contagiosos, i que anava a Montserrat, a 28 de desembre de 1608.

4. *Vui que contam a 18 de Abril de 1600, en poder de Joan Antoni Albanell, Notari de Granollers, se féu lo acte de la venda que feren los frares de Montserrat a Bernat Guasc i Marí, de la casa i mas Moyà o Novial, situada a la parròquia de Llerona, per preu de 400 lliures. Sembla, però, que el comprador no tenia tot aquest import, ja que el mateix dia i davant del mateix notari, va atorgar-se lo acte de censal venut i creat per Bernat Guasc i Marí, pagès de Llerona, a l'Abat i Convent de Nostra Senyora de Montserrat, de preu de 100 lliures, pensió 5 lliures.*

Heus ací, esquemàticament, com intervingueren els Blancafort de La Garriga en aquest assumpte: *En poder de mossèn Llenguart, Notari de Granollers, a 11 de març de 1610, se féu la concòrdia entre Pere Pau Blancafort de La Garriga, de una part, i Bernat Guasc i Marí, de part altra; aquest, sa muller i llur fill prometeren que, dins dos anys, quitarien o millorarien la seguretat del censal, i que l'acte seria ratificat quan el noi tindria vint-i-cinc anys. A 29 de juny de 1613 els esmentats Guasc crearen un altre censal a favor dels Blancafort, de 85 lliures de capital i 4 lliures i 5 sous de pensió. Finalment, de 26 d'agost de 1623, és lo acte de venda a carta de gràcia feta per lo batlle de Les Franqueses a Antoni Joan Blancafort del Molí, pagès de La Garriga, de tota aquella casa i mas Moyà, Novial i Marí de Llerona, per preu de 160 lliures.*

Aquestes notes i les que segueixen en el text, les hem extret de l'arxiu de can Dachs, en el *Llibre vell*, folis 33 i 34.

5. I, encara, a 25 de gener de 1625 és la àpoca que féu lo dit Corona al dit Blancafort, de 30 lliures, per les pensions dels dits censals.

A mitjans del segle XVII de sobte trobem notícia de les peregrinacions anuals de La Garriga a Montserrat. Ignorem encara el perquè d'aquests pelegrinatges; bé podrien ésser conseqüència d'un vot fet durant la guerra dels Segadors; però també és possible que, en ocasió de les epidèmies que aleshores delmaven el país ⁶, el poble sentís la necessitat d'invocar de manera solemne i votiva la Mare de Déu de Montserrat. Heus ací literalment la primera referència que en posseïm, extreta de la visita pastoral del bisbe Alfons Sotomayor, en 1668 ⁷:

Per quant s'ens ha notificat que, per tradició, consuetut o vot de la parròquia, acostumen tots anys, lo dilluns de pasqua florida anar set romeus a visitar Nostra Senyora de Montserrat, amb un sacerdot, lo obrer primer i un fadrí; i, per dit camí, ajustar i aplegar per lo lloc algunes caritats per fer dit peregrinatge, lo dia de pasqua, temps, a la veritat, curt per aplegar dites caritats;

Per ço, estatuïm i ordenam que apleguen dites caritats quinze dies o tres setmanes antes, lo qual feran en virtut de santa obediència i, en subsidi, de excomunió major; i més avant diem, estatuïm i manam, en pena de tres lliures, i, en subsidi, de excomunió, que no se atrevesca ni gose ningun obrer a gastar, per lo menjar i dispensa de les profesions, ningun diner de les caritats de la iglésia.

Item, per quant s'ens és notificat que se acostuma anar ab los peregrins un sacerdot ab cura, per confessar los peregrins, i dir-se ofici antes de anar-se'n, i acompanyar lo reverend rector o domer los peregrins ab professó fins més avall del Sant Cristó que és desota dita iglésia ⁸, junt al departiment dels camins, i exortar dits peregrins de llur obligació en dit viatge i peregrinació;

Per ço estatuïm i ordenam se face en la forma sobredita, ço és: dir-se lo ofici, acompanyar i exortar los peregrins a la devoció requerix tant sancta peregrinació; exortant i pregant, quant encaridament se pot, per les entranyes de la misericòrdia de Nostre Senyor Déu, al sacerdot, vage allà, use de santa conversació tot lo camí i no sofre que per los peregrins facen coses que no sien molt del servei de Déu Nostre Senyor.

6. Vegeu el número 264.

7. Vegeu els números 292 i 293.

8. Deu referir-se a la capelleta del Sant Crist que encara avui dia s'aixeca en el camí de La Doma; vegeu el número 143, lletra c.

315. El municipi es preocupa del compliment del vot del terme de visitar Montserrat

EL dia 25 de març de 1671 el clavari pagà a Bernat Oliveró, membre de l'Obra de la parròquia, un pòlissa que importava 10 lliures, fent constar que *se li donen per anar los romeus a Nostra Senyora de Montserrat*¹; aquesta nota és modesta si es té en compte que una nota referent al mateix any diu que *totes les professons de Montserrat, Billulla, San Cristòfol i Tagamanent, pagats tots los gastos, pugen 46 lliures, 2 sous*².

A 24 de abril de l'any 1672 se ha feta pòlissa al clauari Mallol, pagués a Antoni Casals, obrer, per la anada de Nostra Senyora de Montserrat, de vint lliures³; de l'any 1676 és una pòlissa d'una lliura, 16 sous, a Rafel Ravella per *espardenyas de Montserrat*⁴; més precisa és la nota de l'any següent a 18 d'abril per haver-se pagat a Ravella, *corder, per les espardenyas per los romeus 8 parells, 7 per los romeus i un parell per lo traginer, 1 lliura 16 sous*⁵; a 15 de maig de 1677 el clavari es retingué per la professó de Montserrat 24 lliures, 19 sous, 8 diners.

En 1679 el jurat Vidal bestregué 5 lliures i 10 sous al clavari Jaume Blancafort per a pagar la anada a Montserrat. Del mateix any 1679 consta que es pagà una pòlissa a Rafael Ravella, per les *espardenyas per los romeus per a anar a Montserrat, de una lliura i setze sous*. A l'any següent el clavari Blancafort pagà una altra pòlissa a Rafel Ravella, *corder, de dues lliures, les quals són per les espardenyas dels romeus de anar a Montserrat*. L'any 1681 es féu una pòlissa a Francesc Torra, *major de dies, de quinze lliures per a anar a Nostra Senyora de Montserrat*⁶; una altra a Rafel Ravella de 2 lliures, 6 diners, per nou parells d'*espardenyas per anar a Montserrat*; i altra de 6 sous per un *gayato que féu per los romeus*.

1. A. M. de L. G. *Llibre llarg*, full 100.
2. Id. *Llibre registre*, any 1671, número 14.
3. Id. *Llibre llarg*, 96 girat.
4. Id. id. 7 girat.
5. Id. id. 10.
6. Id. *Llibre llarg*, foli 69 girat, 70 i 71 girat.

A 11 de setembre de 1684, l'acta del consell diu que *los consellers també són estats de parer que es vaja a Montserrat, ab la forma acostumada ha dit Sa Illustríssima el bisbe de Barcelona. Amb el fi d'estalviar despeses, i a proposta del jurat Torra, el consell ordinari del 15 d'abril de 1685 acordà que solament anés a Montserrat lo clauari o altra persona i que se diga allà un ofici, com se acostuma, sense projectó; i se li donarà, per tres dies, per cada dia un real de vuit; i lo dit ha de menar un criat, lo qui anirà, per dit efecte, lo dilluns de pasqua primer vinent* ⁷.

En 1686 es celebrà també l'ofici a Montserrat ⁸, però sembla que aquest any i el següent tot es féu com en 1685, car el consell ordinari de 4 d'abril de 1688, rectificà aquell acord determinant ara que *es torne la consuetut i devoció de anar a Nostra Senyora de Montserrat, ab los set romeus, conforme anaven los anys passats, gastant de béns de la universitat allò que en consuetut anava fent-se; anant los honorables jurats, clauari i demés persones que tenien costum de anar-hi* ⁹. El total de les despeses, incloent l'ofici a Montserrat i un altre que es celebrà a La Garriga, *de nou sous de caritat, tot junt puja 17 lliures, 9 sous, 3 diners* ¹⁰.

Amb el mateix ritme generós va celebrar-se la romeria durant els anys successius, car el clavari pagà en 1689, *20 lliures, 10 sous, per los romeus* ¹¹; en 1690, *17 lliures, 14 sous* ¹²; i en 1691, *20 lliures, 6 sous, 2 diners* ¹³. És d'advertir que en aquest darrer any el consell ordinari de 4 d'abril aprovà per 15 vots, "*nemine discrepante*", com diu l'acta corresponent, la proposta del jurat Antic Planell que la romeria a Montserrat *es faça conforme se feia los demés anys* ¹⁴.

Dia 20 de abril de 1696, consell ordinari: Proposa lo senyor jurat segon que, per quant se acostuma de anar los romeus a Montserrat los dilluns de pasqua; són de parer hi vagen: IIIII; és a dir hi hagué 5 vots a favor; diu Torra de la Riba hi facen anar u home, i que's face dir lo ofici: IIII; o sigui que obtingué solament 4 vots per aquella mateixa proposició que ja havia fet triomfar en 1685; diu Salamó que

7. A. M. de L. G. *Llibre medià*, foli 9.

8. Id. *Llibre llarg*, foli 25.

9. Id. *Llibre medià*, foli 31.

10. Id. *Llibre gros*, foli 23 girat; *Llibre llarg*, foli 77.

11. Id. *Llibre llarg*, foli 79.

12. Id. id. full 83 girat.

13. Id. id. full 28.

14. Id. *Llibre medià*, full 50 girat.

si tenen diners que hi vagen: IIII; diu Busquets que no s'hi vage si no és que sia vot; diu Oliveró que no s'hi vage¹⁵; aquests dos darrers argüïren sense cap èxit.

Ha de correspondre a l'any 1697 una pòlissa feta a Fàuria, clauari, per lo gasto dels romeus, 26 lliures, 16 sous, 11 diners¹⁶.

316. De com s'efectuava la romeria segons la consuetud de l'any 1699¹

98. — Lo dilluns de pasca de Resurrecció van a visitar a Nostra Senyora de Montserrat de la muntanya per ser vot del terme, un sacerdot i set romeus, los quals són los tres jurats, los tres obrers seculars i lo clauari; paga tot lo gasto lo dit clauari, exceptat la caritat de la missa se celebra en Montserrat, que se paga del bací de les ànimes.

99. — Los dits romeus se han de acompanyar ab professó fins a la creueta de baix²; estes i altres coses es tenen de esta professó foren ordenades i disposades per lo Illustríssim i Reverendíssim Senyor Don Fray Alonso de Soto Major, de bona memòria, arquebisbe, bisbe de Barcelona, en sa visita féu a esta iglésia a 25 de maig de 1688; consta en lo llibre de visites, foli 13, número 12³.

100. — Los romeus aporten la imatge del Sant Cristó és al cor; lo qual cada un aporta una lleuga i lo altre aporta la llanterna ab son ciri encès, lo qual se paga de la obra de la present iglésia. Recordem haver llegit a l'antic Arxiu parroquial que hi havia unes túniques especials per als romeus que portaven el Sant Crist; recordem també haver llegit que s'havia comprat un vel per a cobrir la dita imatge durant la romeria, per a resguardar-la de les inclemències del temps.

101. — A l'entrar a Monistrol, a Montserrat quan arriben i quant s'en van, quant se passa a Caldes a la tornada, i quant se arriba a esta

15. A. M. de L. G. Llibre medià, full 96 girat.

16. Id Llibre llarg, full 96.

1. Vegeu els números 320 i següents.

2. Sembla que aquesta creueta era la que es venerava en l'antiga capella del camí; vegeu la nota 8 del número 314.

3. Vegeu el número 314. El llibre de visites de la parròquia de La Garriga fou cremat, amb el restant de l'arxiu, en 1986.

iglésia, lo sacerdot, vestit ab son roquet i estola, va al costat del que aporta la imatge del Sant Cristó, a mà dreta.

102. — *Quiscun de dits romeus ha de resar cada dia quinze parts de rosari; a Montserrat ha de confessar i combregar; i cada vespre, junt ab lo sacerdot, resar una part de rosari.*

103. — *Antes de partir los romeus se canta en esta iglésia un ofici en lo altar de Nostra Senyora del Roser, lo qual se ofereix per sos confreres; i se distribueixen les caritats com en lo cantar dels dissaptes del número 77⁴; en esta missa se fa lo ofertori ab la Veracreu; les misses que ha de celebrar lo sacerdot, mentres està fora ab los romeus, les dirà per ses obligacions, si no és la que cantarà lo dimecres de pasca a Montserrat, per lo qual exigirà del bací de les ànimes, com en los demás cantars generals; al sacerdot va li fa lo gasto, a ell, a son criat i a la cavaladura, lo dit clauari; lo dit sacerdot ha de anar ab los romeus és lo curat que aquell any haurà anat a les demás professors, com sobre se ha dit en lo número 17⁵; és a dir que un any hi anava el domer i dos anys el rector; li era necessari un criat per a curar de la bèstia de muntura.*

Sembla, doncs, que el dilluns de Pasqua devien parar en alguna població del trajecte, per a pernoctar-hi; a Terrassa potser trobarien estatge adient, recordant que aquesta ciutat és aproximadament a mig camí. Probablement que arribarien a Montserrat al captard del dimarts de Pasqua; el dimecres era el gran dia de l'estada a Montserrat; els darrers dies de la setmana serien emprats en el retorn a La Garriga⁶.

317. Cap a la supressió de la romeria a Montserrat en el segle XVIII

EN la reunió del consell ordinari, del dia 9 d'abril de 1702, fou deliberat per la major part del consell que, atès acostuma anar tots anys, la segona festa de pasqua¹ a la professó de la present universitat, a visitar a Nosra Senyora de Montserrat de la Muntanya,

4. Vegeu el número 325.

5. Vegeu el número 321.

6. Vegeu una altra mostra de la devoció a la Mare de Déu de Montserrat al número 321-16.

1. O sigui el dilluns de Pasqua.

en avant s'hi vage dita diada, com és costum; onze vots varen ésser favorables a la proposta. En canvi, solament obtingué 5 vots la reincidència de l'Oliveró: *Diu lo senyor Oliveró que no hi vage, atès los gastos de la iglésia de la present parròquia* ²; és a dir que creia que ja eren prou grans les despeses que es feien per a construir la nova església parroquial ³.

Malgrat que en 1705 començava la guerra de Successió al tron d'Espanya, el vot del terme continuà complint-se; així, en el consell ordinari del dia 29 de març de 1708, *proposa dit senyor jurat, quant la universitat té fet vot de anar a Maria Santíssima de Montserrat de ia muntanya, si volen que s'hi vage; Francesc Noguera és de vot i parer dit vot i que s'hi vage i que s'hi diga la missa per lo comú*; els vint consellers presents votaren unànimement perquè es complís el vot ⁴.

De 1709 consta, amb no gaire encert gramatical, que en el consell ordinari del dia 10 de març *proposa lo senyor jurat en cap que, atès tots los anys se acostuma, per la pasqua de la Resurrecció, anar a Nostra Senyora de Montserrat de la muntanya, com vostres mercès saben; per ço vegem si gusten de que s'hi vage i si no, com se ha acostuma, si no s'hi anava, fer dir un ofici a Maria Santíssima; vegem si volen que's face dir, si no s'hi va; i, del demés que sobrarà, vegem si ho volen aplicar a la obra de la iglésia nova. Isidro Oliveró és de vot i parer que, si poden alcançar que la obra ne pàguia la meitat, que s'hi vage; i si no, que lo terme hi face dir lo ofici; i lo que coneixeran sobrar-hi ho apliquien a la obra de la iglésia nova, per si se pot passar en fer-hi dir dit ofici*; el parer de l'Oliveró obtingué sis vots; en canvi va triomfar i va obtenir 11 vots la següent opinió de Gregori Torres: *És de vot de tant de un modo com de altre, que s'hi vage* ⁵.

La guerra de Successió continuava destroçant la terra; el consell municipal havia votat algunes contribucions extraordinàries a causa de la guerra; per això no és d'estranyar que en el consell ordinari del dia 4 d'abril de 1711 *lo honorable jurat en cap, de consentiment de sos companys, ha proposat si los romeus anirien a visitar Nostra Senyora de Montserrat, com se acostuma los demés anys; que no tenen diners*

2. A. M. de L. G. *Llibre medià*, foli 123 girat.

3. Vegeu el número 335 i els següents.

4. A. M. de L. G. *Llibre medià*, foli 152 girat.

5. A. M. de L. G. *Llibre medià*, foli 156 girat.

per lo gasto importava i com se ha de fer; Josep Nualart és de vot que s'hi vage; i catorze consellers votaren amb ell. En canvi Sebastià Poy és de vot que si lo terme no té obligació i no hi ha diners, que solament s'hi face dir lo ofici com se acostumava; i obtingué solament dos vots ⁶.

Durant la guerra el compliment del vot devia resultar difícil. Per això, en el consell ordinari del dia 18 de setembre de 1712, proposa lo senyor jurat que lo senyor rector té que fer alguna proposició, que és lo que ell va dient, i és que lo Visitador no vol que les professons que se fan a Montserrat i altres parts, la obra de la isglésia no hi pàguia cosa; i aixís, si volen, dit Visitador ho commutarà en altres parts:

Esteve Guilla és de vot que se revoquen les professons de Montserrat i de Tagamanent; ço és: la de Montserrat vàgia ab tota forma a Puiggraciós ⁷, la mateix diada; i la de Tagamanent, a la capella de Blancafort, en la mateixa diada, i ab tota forma; i que se dígua un ofici a Puiggraciós, pagant lo terme 1 lliura, 11 sous, que és lo que se donava a Montserrat; dotze vots foren a favor de la proposta d'En Guilla.

En canvi, solament obtingueren un vot cada una de les següents proposicions: Francesc Caralt és de vot que continuïn la de Montserrat i la de Puiggraciós; i la de Tagamanent no. Pau Fàuria és de vot que se miria si ab una a Puiggraciós bastàs per totes dues; i se fes un ofici i se digués altra missa. Gregori Torres diu que és de vot del senyor Esteve Guilla però se fàcia un ofici a Montserrat ⁸.

Aquestes són les darreres notes que hem trobat relatives a les romeries, del vot del terme, a Montserrat.

6. A. M. de L. G. *Llibre petit*, foli 7.

7. Per primera vegada trobem mencionat en aquesta *Història* el santuari de la Mare de Déu de Puiggraciós. Vegeu el nostre llibre *Història del Santuari de la Mare de Déu de Puiggraciós*, Barcelona 1952.

8. A. M. de L. G. *Llibre petit del lloc*, foli 28.

318. Les romeries a Montserrat i a Tagamanent han estat substituïdes per l'ofici dels garriguencs a Puiggraciós?

TENIM velles notícies ¹ de la devoció dels garriguencs a la Mare de Déu de Tagamanent ²: *Vui que comptam XXII, jo, Jaume Caselles i Francesc Mateu, àlies Torra, vui obrers de dita església de Sant Esteve de dita Garriga, esmerçaren onze lliures, les cols onze liures prestarem al senyor En Joan Pony a for de censal, la pensió són onze sous cascun any, pagadors a la festa de pasqua; i ha donat per fermaça lo senyor En Joan Ladó de dita parròquia; les cols onze liures són de aquel ciri dita parròquia té a la Verge Maria de Tagamanent; lo col ciri és a obs de dit ciri té dita parròquia de Sant Esteve de La Gariga té en dita Verge Maria de Tagamanent; és la presta de dit censal en poder de mossèn Bou, notari de la vila de Granollers, tenint i regint l'escrivania de N'Antic Mateu, fermata per Joan Pony, com demunt és dit, a XXII de noembre any MDXXXIII.*

1. A. M. de L. G. *Llibre vell*, full 64.

2. És característica la silueta de Tagamanent que, a l'extrem del Montseny, tocant a la fossa del Congost, s'aixeca agudament a 1.055 metres d'alçada. Ja l'any 866 apareix el nom del castell de Tagamanent en el comtat d'Osona; des del segle XI posseïen el castell els Vescomtes de Cardona; el rei intentà de recobrar-lo en el segle XIII; és de suposar que el castell estaria situat al cim del Tagamanent, junt a l'església romànica i al monestir que allà existien en el segle XI; un document de 9 idus d'octubre de 1098 parla de *ecclesiam castri Tagamanentis, ut ibi fieret habitatio monachorum sub prioratu abbatis Sancta Fidis Conchensis...* Vegeu *Marca Hispànica*. Externament, el conjunt d'edificis de Tagamanent està presidit per un robust campanar que corona la façana; l'església té la nau lleument apuntada; el santuari i parròquia de la Mare de Déu de Tagamanent va tenir una època de prosperitat, que era palesada pel tresor artístic que posseïa l'església; ultra la imatge de talla de la Mare de Déu, de bones dimensions, asseguda en un setial, i les nombroses presentalles, hi havia un magnífic retaule barroc; recordem també unes belles majòliques del diminut cambril de la Mare de Déu; fou destruït en 1986.

La decadència de la parròquia de Tagamanent ja ve d'antic; la muntanya havia estat relativament poblada de masies disperses, però des de 1515 ha augmentat molt poc; de totes maneres gairebé totes les velles cases subsisteixen actualment més o menys abandonades; des de 1860 la despoblació ha estat molt gran; l'antiga església sufragània de Santa Eugènia del Congost ha absorbit l'antiga parroquial; la casa del municipi també s'ha traslladat a Santa Eugènia; últimament el santuari ha estat venut per l'Església

Ja hem vist ³ com a mitjans del segle XVII els garriguencs pujaven al turó de Tagamanent en processó; ho confirmen altres referències: així, a 16 de juny de 1672, es féu constar haver pagat a Esteve Puig, obrer, per lo que ha gastat per la professó de Tagamanent, la suma de 4 lliures, 10 sous, 4 diners ⁴; el dia 26 de juliol de 1677, conta que al clavari se li ha feta pòlissa se retingué per la professó de Tagamanent 6 lliures 4 diners ⁵. La dita processó es celebrava el dilluns de la segona Pasqua; les notes de la part de la consuetud de 1699 ⁶ que explicava aquesta romeria a Tagamanent ens van desaparèixer l'any 1936.

Pel que hem escrit al final del número 317 sembla que les romeries a Montserrat i a Tagamanent varen deixar de celebrar-se conjuntament; sembla que la proposta del consell degué ésser acceptada, i l'obligació de les damunt dites romeries fou commutada per un ofici a celebrar al santuari de la Mare de Déu de Puiggraciós; àdhuc és possible que ací hi hagi l'origen del tradicional ofici dels garriguencs a Puiggraciós ⁷.

Aquesta suposició ve reforçada parcialment pel fet de celebrar-se l'ofici dels garriguencs a Puiggraciós precisament poc després de Pasqua

i adquirit per Josep Porter, llibreter de Barcelona. Vegeu SALVADOR LLOBET, *El medio y la vida en el Montseny*, Barcelona 1947, pàgs. 144, 146, 148, 150, 189, 190, 264, etc.

La llegenda àuria explica la troballa de la imatge per un bou del Mas Bellver i els miracles que palesarien la voluntat de la Mare de Déu de residir al puig de Tagamanent; la festa major es celebrava el dia 8 de setembre. Vegeu el llibre del PARE CAMÓS, *Jardín de María*, Girona 1772, pàgs. 219 i següents.

3. Vegeu els números 315 i 317.

4. A. M. de L. G. *Llibre llarg*, full 96.

5. Id. id. 91.

6. Vegeu el número 327. Vegeu l'esmentat llibre del PARE CAMÓS, pàgina 320, on diu: *La visitan con procesión de La Garriga el lunes de Pentecostés*.

7. Sobre l'antiga parròquia de Sant Pau de Montmany, en el terme de la qual radica el santuari de Puiggraciós, vegeu el nostre llibre *Història del Santuari de la Mare de Déu de Puiggraciós*, Barcelona 1952. El terme parroquial de Montmany comprèn el sot del Prat, el sot de Montmany, el serrat de l'Ocata, el sot de Sant Bartomeu de Montràs i el sot de Bellubí, i el Puiggraciós. Ramon Caselles situa en aquests paratges l'acció de la seva novella *Els sots feréstecs*; vegeu-ne la cinquena edició, Barcelona 1947.

La imatge de la Mare de Déu de Puiggraciós és un excellent exemplar d'estil gòtic, de talla, de 69 centímetres d'alçada; la seva cara blanca i benigne està voltada dels cabells obscurs, que, després, baixen compactament per l'esquena; vesteix túnica de grana; la circumda un mantell blau decorat amb

florida; segons uns es pujava a Puiggraciós sempre el diumenge de *Quasimodo*, capvuitada de Pasqua, vulgarment dit *Pasqüetes*; segons altres, l'ofici a Puiggraciós es celebra sempre el darrer diumenge d'abril que, d'altra part, tot sovint s'escau ésser el diumenge de *Pasqüetes*.

En canvi, una nota escrita al marge del número 98 de la consueteta de 1699, amb lletra evidentment posterior a aquesta data deia: *Vui se va a professó a la capella de Blancafort a Nostra Senyora dels quinze misteris*; la qual cosa sembla contradir l'esmentat origen de l'ofici dels garriguencs a Puiggraciós.

De totes maneres, el costum de l'ofici a Puiggraciós ha perdurat fins els nostres dies. Des de 1936 ha pres un major increment i són molts els que puguen al veí santuari en ocasió de l'*ofici dels garriguencs*; després de l'ofici i besamans de la imatge, i abans o després de resat el rosari, els romeus solen dinar dalt la muntanya ⁸.

estrelles daurades; la imatge robusta de l'infant Jesús està sostinguda, segons l'estil popular, per ambdues mans de la Mare; el Jesús té les seves mans sobre el pit esquerre de la Mare, descobert per damunt l'escot.

La tradició conta la bella llegenda de la troballa de la imatge pel pastor del Mas Miquel i un dels bous del seu ramat; ve després la devota pugna entre els feligresos que baixaven cada dia la seva imatge al temple parroquial, i la imatge que cada dia tornava miraculosament a dalt de la collada, on, per això, s'hi hauria edificat l'ermita. Els ex-vots i els llibres de l'arxiu de Puiggraciós narraven ingènuament els favors i prodigis atribuïts a la intercessió de la Mare de Déu de Puiggraciós. L'ermita de Puiggraciós recorria el Vallès amb una capelleta captant almoines per al santuari; una gran campana convidava a pujar-hi; una bonica església barroca, amb un bell retaule del mateix estil, emmarcaven la venerada imatge.

El dia 25 de març es celebra l'*aplec*; és costum de repartir als concurrents panets beneïts; la festa major se celebra el diumenge següent al dia 8 de setembre; els del Figaró i de L'Ametlla del Vallès concorren principalment a aquestes festivitats. Els de Bigues puguen a Puiggraciós el dilluns de Pasqua florida, per demanar bona collita; hi tornaven per Sant Esteve de Nadal, per donar gràcies de la collita rebuda.

Puiggraciós ha sentit les urpades de les guerres; les del segle passat varen deixar-hi una torre òptica, *castell de moros* segons la dita popular; la guerra civil del nostre segle va destruir quasi tot el que hi havia a l'ermita, i gairebé solament varen salvar-se la imatge de la Mare de Déu, documentació i les parets dels edificis.

8. Entre altres coses ara s'ha restaurat el cant dels goigs de la Mare de Déu de Puiggraciós, segons la bonica lletra de Mossèn Ramon Garriga i la bella melodia de Josep Aymerich. Vegeu-los reproduïts a la nostra *Història del Santuari de la Mare de Déu de Puiggraciós*.

319. El garriguenc Llorenç Verde, monjo músic de Montserrat

DURANT l'últim quart del segle XVII es trobava establerta a La Garriga la família del *doctor Bartomeu Verde*; el senyor Verde era metge; estava casat amb una tal Eulàlia, natural d'Argentonà; és segur que el doctor era *casa llogant*, car no es menciona el seu nom en la talla de l'any 1692¹, i, per tant, degué considerar-se'l inclòs en el *tall dotzè* o dels llogaters. En 1699 tenia prou arrelament a La Garriga per a formar part de l'administració de Sant Martí, junt amb En *Benet Claus* i l'*apotecari Joaquim Parra*.

Doncs bé, d'aquesta família va néixer a La Garriga, en 1685 ó 1686, un noi que més tard seria Dom Llorenç Verde. És probable que el noi tingués altres germans més grans, que viurién amb els pares llurs, car aquests palesaren un particular interès a dedicar-lo a Déu des de la infantesa, portant-lo a Montserrat, per tal que formés part de l'escolania; En Verde restà al monestir fins a l'edat disset anys, en la qual va vestir, allà mateix, l'hàbit dels monjos benedictins, a 2 de febrer de l'any 1703, essent abat de Montserrat el Reverendíssim Pare Gaspar de Paredes. L'any següent, a 11 de febrer de 1704, sota el govern del mateix abat, va fer la seva professió monàstica.

Sabem que Dom Llorenç Verde havia estudiat música al mateix Montserrat; que va ésser un cantor notable; i que, durant les hores d'esbargiment, seguint el bell exemple d'altres monjos músics, s'ocupava escrivint llibres del cor, dels quals n'hi havia de mèrit gran; entre ells consta que fou *el P. Verde el autor del de San José y otro de Laudes*².

1. Vegeu número 368.

2. Vegeu BALTASAR SALDONI, *Diccionario de Músicos Españoles*, vol. III, Madrid 1880, pàg. 304. Saldoni va copiar la seva notícia succinta d'un antic llibre de l'escolania de Montserrat. En el llibre *Ejemplares de Músicos Españoles*, Madrid 1888, pàg. 99, pretén Saldoni que abans que ell ningú no havia parlat del nostre músic. En canvi és cert que avui dia, destruïts els antics arxius de Montserrat i de la parròquia de La Garriga, tot el que sabem de Dom Verde ho hem extret dels llibres que va publicar Saldoni. És de notar que el mateix Saldoni en la seva obra *Reseña Histórica de la Escolania*, Madrid 1856, no diu res del nostre Verde.

Dissortadament no ha arribat fins a nosaltres cap composició de música original del Pare Verde. L'incendi que va destruir el monestir de Montserrat en el segle passat, degué devorar totes les seves obres. Lamentant aquest fet, hem d'afegir, en honor de la veritat, que, tenint en compte les curtes notícies que tenim de la seva producció, sospitem que el P. Verde no va assolir molta d'anomenada. D'altra banda, havent-se format la seva personalitat en el recinte monàstic de la santa muntanya, és de suposar que caldria catalogar-lo com a un dels músics que segueixen les ensenyances i els procediments propis de l'escola musical de Montserrat ³.

Dom Llorenç Verde va morir al monestir de Montserrat, el dia 8 de novembre de 1755, a l'edat de seixanta-nou anys. Va ésser enterrat en la sepultura que duia el número 7 ⁴.

3. Vegeu com DOM ANSELM ALBAREDA O. S. B., en *Història de Montserrat*, Montserrat 1935, pàgs. 248 i segs., descriu i lloa l'esplèndida escola montserratina de música; certament, però, que no esmenta el Pare Verde entre els caps de brot de la dita escola.

4. Algunes dades d'aquest número ens han estat facilitades amablement pels mateixos monjos de Montserrat.

La consuetat escrita pel rector Emanuel Terrés l'any 1699

320. De com la consuetat explica els actes del primer trimestre de l'any. — 321. Per l'abril; la processó de Bellulla i la de Sant Pere màrtir. — 322. Les processons del mes de maig i la romeria a Sant Cristòfol. — 323. Durant els quatre mesos de calor. — 324. Del quart trimestre de l'any. — 325. Dissabtes i diumenges de l'any. — 326. Quaresma, Setmana santa i Pasqua. — 327. Dels números finals de la consuetat.

320. De com la consuetat explica els actes del primer trimestre de l'any

REPRODUÏM a continuació la quasi totalitat ¹ d'una consuetat parroquial de l'any 1699; perquè és com un resum de l'alt grau de vida parroquial a què havia arribat La Garriga en acabar el segle XVII, un dels més alts de la seva història; perquè és la primera explicació ordenada dels actes parroquials; perquè servirà de punt de referència per als anys posteriors; i, especialment, perquè la dita consuetat fou cremada en 1936 ²; deia així:

Consuetat dels oficis i cantars se celebren i de totes les funcions se fan i acostumen fer en la iglésia parroquial de Sanct Esteve de La

1. Vegeu *El Congost*, La Garriga, any 1985 i 1986, números 65 i segs.; recordem que s'anomena *consuetat* el llibre que, en forma de calendari, assenyalava les consuetuds i pràctiques usuals d'una corporació.

2. Juntament amb el restant de l'Arxiu Parroquial.

Garriga, bisbat de Barcelona; disposada per Emanuel Terrés i de Oriola de Vila, prevere, en filosofia i en drets doctor, rector i domer major de dita isglésia parroquial; començada divendres a 18 del mes de setembre, any de la Nativitat del Senyor de 1699.

AL PRIMER DE GENER. 1. — *La Circumsició del Senyor; se canta lo ofici a missa matinal; se trau tota la plata³, hi ha incenser i se fa lo ofertori ab lo ninyo Jesús o ab la Veracreu.*

A 6 DE GENER. 2. — *La Epifania del Senyor; se celebra lo ofici a missa matinal, com en lo número antecedent.*

A 20 DE GENER. 3. — *Sanct Sebastià màrtir; se celebra un cantar per los confreres de Sanct Roc i Sant Sebastià, en la capella de Sant Macari edificada en lo lloc de la present parròquia; acabada la missa se canta una absoluta ab les 3...*

4. — *Se distribueix per raó del present cantar 10 sous per lo que celebra la missa; 5 sous per cada sacerdot assisteix; i 2 sous per lo campaner per tocar.*

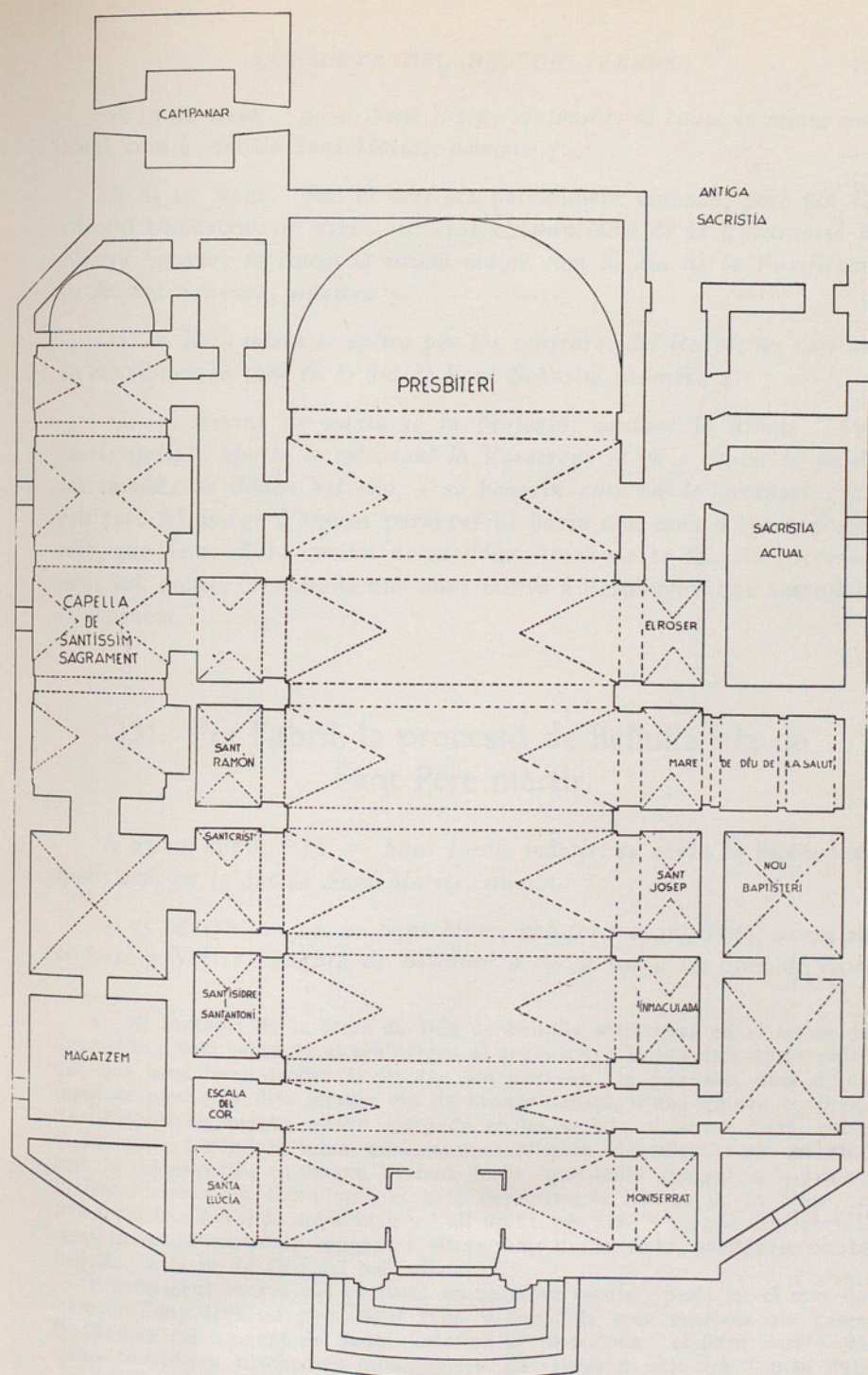
A 2 DE FEBRER. 5. — *La Purificació de Nostra Senyora; antes de missa major se fa la benedicció de les candelas, com en lo missal romà; a l'ofici se trau tota la plata; hi ha incenser; i a totes les misses se fa lo ofertori amb la imatge de Nostra Senyora del Roser, de plata.*

A 12 DE FEBRER. 6. — *Santa Eulàlia, verge i màrtir; se celebra una missa a la iglésia nova, i, fins sia acabada, en la capella de Sant Macari, per los cònjuges Francesc i Maria Oliveres i Gorchs; de caritat 8 sous.*

A 14 DE FEBRER. 7. — *Sant Matias apòstol; se canta la missa matinal; se trauen los sis candeleros de plata i se fa lo ofertori ab la Veracreu.*

A 3 DE MARÇ. 8. — *Est dia se comença lo novenari de Sant Francisco Xavier; se fa com en lo llibret, a hora de missa matinal, després se canten los goigs i luego se diu una missa o se canta un aniversari "ad libitum rectoris"; les festes se esdevindran dins lo novenari se podrà fer la novena eixint de missa matinal. En el mateix manuscrit apareix esborrat tot aquest paràgraf 8, indicant que s'havia suprimit aquesta novena.*

3. Vegeu el número 295. Vol dir que a l'altar es posaven tots els objectes litúrgics d'argent pertanyents a la parròquia: canelobres, creu, etc.

VIII. Planta de la nova església parroquial, amb afegits i retocs d'època actual [309, 310 i 312].

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs and appears to be a formal document or report.

A 19 DE MARÇ. 9. — *Sant Josep, confessor; se canta la missa matinal, com lo dia de Sant Matias, número 7.*

A 25 DE MARÇ. Ací el text era parcialment malmès, però pot fàcilment reconstruir-se així: 10. — *La Anunciació de la Encarnació de Nostre Senyor; se canta la missa major com lo dia de la Purificació de Nostra Senyora, número 5.*

11. — *Esta missa se aplica per los confreres del Roser; les caritats se distribueixen com en lo dia de Sant Sebastià, número 4.*

12. — *Aixint de missa se fa professó, cantant lo himne "Ave maris stella"; aporta lo celebrant la Veracreu; se va a beneir lo pa de les caritats se donen est dia, i se beneeix com en lo ordinari gran foli 726. Al marge d'aquest paràgraf hi havia una nota d'època posterior, que deia: Esta caritat no se dóna i així no se fa esta professó; heus ací, doncs, constatada una nova minva a l'esplendor que assenyala la consuetat.*

321. Per l'abril; la processó de Bellulla i la de Sant Pere màrtir

A 23 DE ABRIL. 13. — *Sant Jordi, màrtir; se canta la missa matinal, com en lo dia de Sant Maties, número 7.*

A 25 DE ABRIL. 14. — *Sant Marc, apòstol i evangelista; se va ab professó a Nostra Senyora de Belluia¹ a on se canta un ofici de Nos-*

1. El santuari de la Mare de Déu de Bellulla s'aixecava en el terme de Canovelles; hom remunta el seu origen al segle XIII; la llegenda àuria conta que uns bous feren trobar la imatge amagada en un pou sec, dins d'una capsa de plom; la dita imatge era de bronze daurat, d'uns quinze centímetres d'alçada solament; estava asseguda en un setial; a la mà dreta, entre el dit polze i l'índex, tenia quelcom que s'havia identificat amb un ull; amb la mà esquerra emparava l'infant Jesús, que tenia assegut a la falda; l'infant sostenia un llibre amb el braç esquerre; la imatge de la Mare de Déu tenia una perla de color blau a l'ull dret; per això i perquè és especialment invocada contra la ceguesa i altres mals de la vista, se l'anomenà la Bellulla, la Mare de Déu del bell ull.

Primerament curava del santuari un sacerdot secular, però, en el mes de març de l'any 1607, el papa Sant Pius V confià la seva custòdia als pares Predicadors del convent de Santa Caterina de Barcelona; el Sant Pare i els bisbes concediren nombroses indulgències. El reverend pare fra Tomàs Pal-

tra Senyora; paga les caritats lo clauari del terme de la present parròquia; ço és al que celebra la missa ... sous i ... a cada sacerdot assisteix.

15. — Quant va la professó se canta les lletanies; i a l'entrar a la *iglésia de Belluia*, la antífona "Regina caeli etc", ab lo verset i oració corrent.

16. — Al partir de *Belluia* se canta lo himne "Ave maris stella etc"; i a la plaça ², i en una creueta que hi ha per lo camí, que de una i altra part se descobren les muntanyes de Montserrat, se saluda a *Maria Sanctíssima* ab la antífona «Regina caeli, etc.», verset i oració corrent; i lo mateix se fa quant són prop la bassa d'En Fàuria ³, per a saludar a *Nostra Senyora de Tagamanent*; i a l'entrar a la parroquial se canta la antífona, verset i oració de Sant Esteve, lluego una absoluta general per ànimes, ab la oració "fidelium etc" i luego "absolve etc", i, dit "requiescant in pace", se dóna la benedicció al poble ab la *Veracreu*.

17. — En esta professó va sols lo mestre i lo curat que aquell any ha tingut lo predicador de la coresa ⁴.

Ja hem vist notícia referent a la romeria al santuari de *Bellulla* a mitjan segle XVII ⁵; una altra nota diu: *Vui, als 10 de maig de l'anv 1671, se ha feta pòlissa a Pau Bolvena, obrer, la summa i candidat de*

marola, primer, i després el reverend pare fra Ramon Pujol, ambdós de l'ordre de Predicadors, editaren una *Història* d'aquest santuari; n'hem vist un exemplar de l'any 1851. És cosa curiosa d'observar que en la dita *Història* inclogueren una llista de favors assolits per intercessió de la Mare de Déu de *Bellulla*, i, entre ells, el següent:

En 1623 *Geroni Pla de La Garriga* invocà a *Nostra Senyora de Bellulla* i curà de una gravíssima malaltia que sofria cerca de tres anys havia, sens experimentar alivio en los remeis que havia provat.

Sembla que, en ocasió de la desamortització del segle passat, els pares Predicadors en haver d'abandonar el santuari de *Bellulla* varen dur-se'n la imatge de la Mare de Déu a Barcelona; va venerar-se a l'església del convent de monges de Montsió; posteriorment també es venerà a l'església parroquial de Canovelles; sembla que havent desaparegut la imatge durant la darrera guerra, ara encara es venera a la parròquia de Canovelles una fidel reproducció de l'antiga imatge de la Mare de Déu de *Bellulla*.

El que havia estat santuari ara és propietat particular. El poble converteix el nom de *Bellulla* en *Belluia* i, àdhuc, en *Biluia*.

2. Es refereix a l'actual placeta de Santa Elisabet.

3. Es refereix a l'actual bassa d'En Fàuria, que es troba arran del camí vell de La Doma, no gaire lluny de la dita església.

4. Vol dir que solament anaven a *Bellulla* el sacerdot que exercia el càrrec de mestre i un dels sacerdots amb cura d'ànimes, o sigui el rector i el domer: aquell que havia allotjat a casa seva el predicador quaresmal.

5. Vegeu el número 315.

trenta reals, deu sous i deu diners, los quals se ha gastat per la anada de la professó a Nostra Senyora de Bellulla, dic 3 lliures, 10 sous, 10 diners ⁶; a 21 de maig de 1672 es féu pòlissa d'Antoni Casals, obrer, les professors de Belluia i Sant Cristòfol, de 5 lliures, 1 sou, 2 diners ⁷; a 15 de maig de 1677 el clavari se retingué per la professó de Bellulla i sant Cristòfol, 7 lliures, 16 sous, 2 diners, llevat la civada ⁸.

A 29 DE ABRIL. 18. — Sant Pere màrtir; a hora de missa matinal se beneeixen los rams, com en lo ordinari gran, foli 770.

19. — Després se fa la professó en la qual se canta lo himne "Tedeum etc" i lo celebrant aporta lo reliquiari; se volten los pins ⁹; se aporta la creu gran, lo tabernacle de Sant Pere màrtir i totes les banderes, i los administradors aporten enceses les atxes de llurs administracions i confraries.

20. — Acabada la professó se canten los goits i la missa se celebra en lo altar de Sant Elm i se ofereix per los confreres de Sant Elm i Sant Pere màrtir; se trau tota la plata i lo ofertori se fa ab lo reliquiari; la absoluta a l'últim de la missa se canta, i les caritats se distribueixen, com en lo cantar de Sant Sebastià, número 3 i 4.

322. Les processons del mes de maig i la romeria a Sant Cristòfol

UN DIUMENGE DE MAIG SE FA LO ROSER. 21. — Un diumenge de maig se fa la festa de Nostra Senyora del Roser, lo qual eleigixen lo rector de la present iglésia junt ab los administradors de la confraria; se fa la professó al carrer ¹, antes de missa major, en la qual van les dos creus, tots los tabernagles i banderes, les capes blanques i los bordons, i lo celebrant aporta la imatge, de Nostra Senyora del Roser, de plata; a l'eixir de la iglésia se canta lo himne "Ave maris stella etc", i a la plaça se entona lo "Tedeum etc", i, arribats a la iglésia, se canten los goigs de Nostra Senyora.

6. A. M. de L. G. Llibre llarg, full 100.

7. Id. id. full 96 gir.

8. Id. id. full 11.

9. Deu referir-se a un petit bosc de pins proper a La Doma.

1. És a dir, que la processó anava des de La Dona fins a l'actual carrer gran.

22. — *La missa se canta en lo altar de Nostra Senyora del Roser, com en lo dia de la Purificació, número 5; i se aplica per los confreres del Roser; i les caritats se distribueixen com en lo número 4.*

La festa del Roser era una de les més grans festes de l'any; la processó d'aquest dia, la del Corpus i la de Sant Esteve, eren les més llüïdes de la parròquia; fora del retaule de l'altar major, el del Roser era el més ric de l'església i el que ocupava un lloc més preferent²; la devoció del rosari era la més popular de totes les devocions.

AL PRIMER DE MAIG. 23. — *Sant Felip i Sant Jaume, apòstols; se canta la missa matinal com en lo dia de Sant Maties, número 7.*

A 3 DE MAIG. 24. — *La Invenció de Santa Creu; eixint de missa matinal se va ab professó cantant les litanies al pedró és en terres d'En Cors, a on se aporta la Veracreu, i ab ella se beneeix lo terme, com en lo ordinari gran, foli 598, i, al tornar, se canta lo "Tedeum etc", i, al entrar a l'iglésia la antífona "Regina caeli etc", versets i oracions, com en lo mateix ordinari gran, foli 610.*

25. — *Finida la professó se canta la missa a l'altar del Sant Cristó; hi ha incenser; se trau tota la plata i se fa lo ofertori ab la Veracreu; la missa se aplica per los confreres de la Minerva i benefactors de la administració del Sant Cristó; la absoluta, acabada la missa, se canta, i les caritats se distribueixen com en los números 3 i 4.*

26. — *Des de est dia, fins a 14 de setembre inclusive, lo curat és semmaner, en la hora li apareixerà millor, diu la passió de Sant Joan i mentre se diu està encès lo ciri pasqual.*

27. — *Tots los diumenges s'esdevenen de Santa Creu de maig a Santa Creu de setembre, exceptat los primers i tercers diumenges de quiscun mes, antes de missa matinal, se va ab professó al pedró que és al fossar³, cantant la litania i lo celebrant aporta la Veracreu; la benedicció i tot lo demás se fa com se ha dit en lo número 24; i, acabades les oracions, se diuen després del "Regina caeli etc" o "Salve Regina etc", a la iglésia se canta lo "Asperges etc" o "Vidi aquam etc", segons lo temps; lo demás com se dirà en les dominiques ordinàries número 75.*

Es veu ben clar que la devoció a la Veracreu era, juntament amb la del Roser i la de les ànimes del purgatori, les més esteses a La Garriga.

2. Vegeu número 144.

3. És a dir, al pedró que hi havia en el cementiri.

A 6 DE MAIG. 28. — Sant Joan de Porta Latina; se va ab professó a visitar a Sant Cristòfol en sa capella de Monteugues; se canta en ella un ofici de Sant Cristòfol; les caritats, i tot lo demés, com en la professó de Belluia, número 14, 15, 16 i 17, exceptat que no se saluda Nostra Senyora de Montserrat, i que a l'arribar a la capella del sanct, se canta la antífona, verset i oració de sant Cristòfol; i acabat lo ofici se canten los goits ⁴.

Al marge del paràgraf 28, i amb lletra de temps posterior, deia la consuetat: *Quant no se va a Sant Cristòfol se va a visitar a Nostra Senyora en sa capella de Blancafort* ⁵; a on se canta un ofici de Nostra Senyora i se aplica per un aniversari dels fundats.

A 8 DE MAIG. 29. — La aparició de Sant Miquel arcàngel; se va ab professó a la capella de Nostra Senyora del Camí ⁶, de la present parròquia; en la qual se celebra una missa fundada, i se fa lo ofertori ab la Veracreu; al tornar se passa a la capella de Sant Gervés ⁷ i Sant Macari al nà ⁸; a una i altra se fa commemoració de son sant; al tornar a la iglésia se canta la "Regina cœli" devant de Tagamanent, i, en la iglésia, la commemoració de Sant Esteve, absoluta i benedicció, com se ha dit en lo número 16; en esta professó va sols un curat i lo mestre, com se ha dit en lo número 17.

30. — Després de la professó se canta un nocturno i laudes de defuncts i luego un cantar general de ànimes ⁹ en la missa, la qual se canta de la aparició de Sant Miquel; se trauen los sis candeleros de plata i se fa lo ofertori ab la Veracreu; acabada la missa, ab professó, se roda la iglésia ¹⁰, cantant absoltes, com se dirà en lo número 60.

31. — Les caritats se distribueixen del bací de les ànimes, en la forma següent, ço és: al que diu la missa, 14 sous; i 8 sous a cada sacerdot assisteix; i, al campaner, per lo tocar, 8 sous.

4. Sobre l'ermita de Sant Cristòfol, vegeu el número 21. Mossèn Ramon Garriga, prevere, va escriure uns bonics goigs dedicats a Sant Cristòfol de Montegües.

5. Sobre la capella de Blancafort, vegeu el número 240.

6. Vegeu els números 12, 212 i 215; abans de l'any 1936 a la capella del camí s'hi venerava una imatge de Sant Miquel arcàngel.

7. Vegeu el número 204.

8. És a dir: en anar es passa per la capella de Sant Macari; vegeu el número 36.

9. Vegeu el número 300.

10. És a dir: es dona la volta a La Doma.

A 15 DE MAIG. 32. — *Sanct Isidro, pagès; se fa professó als pins, a hora de missa matinal, com lo dia de Sant Pere màrtir, número 19; acabada la professó, se canten los goitgs de Sant Isidro, i luego se canta la missa en lo altar de Sant Isidro, per los confreres de la confraria; se trau tota la plata; i lo ofertori se fa, i a la professó se aporta, la imatge de Sant Isidro; la absoluta se canta i les caritats se distribueixen com en lo número 3 i 4.*

323. Durant els quatre mesos de calor

A 2 DE JUNY. 33. — *Sant Elm, màrtir; professó, cantar en lo altar de Sant Elm, ab sa absoluta a l'últim, i tot lo demás, com en lo dia de Sant Isidro, número 3, exceptat que a la professó se aporta, i lo ofertori se fa, ab lo reliquiari, i, antes de la missa se canten los goitgs de Sant Elm; si se esdevé a la octava del Corpus, se transfereix al primer dia no impedit a arbitre del rector de la present iglésia.*

A 24 DE JUNY. 34. — *La nativitat de Sant Joan batista; professó i cantar en lo altar de Sant Joan, per los benefactors de la administració; lo demás com en lo número antecedent, exceptat que se aporta a la professó, i se fa lo ofertori, ab la Veracreu, i, després de la professó, se canten los goitgs de Sant Joan.*

A 29 DE JUNY. 35. — *Sant Pere i Sant Pau, apòstols; se canta la missa matinal, com lo dia de la Circumscisió, número 1.*

A 16 DE JULIOL. 36. — *Lo triunfo de Santa Creu; se celebra un cantar, a hora de missa matinal, en lo altar del Sant Cristo, per los confreres de la Minerva i benefactors de la administració del Sant Cristo, ab una absoluta a l'últim; i les caritats, com en lo cantar de Sant Sebastià, en lo número 3 i 4.*

A 19 DE JULIOL. 37. — *Nostra Senyora del Carme; una missa per los cònjuges Francesc i Maria Oliveres Gorchs, com en lo número 6.*

A 20 DE JULIOL. 38. — *Santa Margarida, verge y màrtir; una missa per dits cònjuges Oliveres i Gorchs, com en lo dit número 6.*

A 25 DE JULIOL. 39. — *Sant Jaume, apòstol, patró d'Espanya; antes de missa matinal se fa professó i luego se canten los goitgs i una*

missa en lo altar de Sant Jaume, per los confreres; se fa lo ofertori i se aporta a la professó la imatge de Sant Jaume i son tabernagle; les caritats i tot lo demás, com lo dia de Sant Isidro, número 32.

A 26 DE JULIOL. 40. — Santa Anna, mare de Nostra Senyora; se canta la missa matinal en lo altar de Sant Jaume, per los benefactors de la confraria; la absolta, a l'ultim, i les caritats, com en lo cantar del número 3 i 4.

A 3 D'AGOST. 41. — La Invenció de Sant Esteve Protomàrtir, titular i patró d'esta iglésia; antes de missa major se fa professó; va al carrer; se canten los himnes "Ave maris stella etc.", "Deus tuorum militum, etc." i "Martir Dei qui unicum etc."; en la plaça se entona lo "Tedeum, etc."; se aporta la imatge de Sant Esteve de plata, los bordons de plata, les capes vermelles, i també tot lo demás, com en la professó de Nostra Senyora del Roser, número 21; tornats a la iglésia canten los goitgs de Sant Esteve, ab llur verset i oració.

42. — La missa major se canta ab diaca i subdiaca; se trau tota la plata; hi ha incenser i lo ofertori se fa ab la imatge de Sant Esteve, de plata; est ofici no és fundat, ni se paga, que se celebra per lo poble.

A 4 D'AGOST. 43. — Sant Domingo, confessor; a hora de missa del mig se canta un ofici per los benefactors de la administració de Sant Esteve; se trau tota la plata; hi ha incenser, i lo ofertori, com ahir; les caritats se distribueixen com en lo cantar del número 4; acabada la missa se canten los goitgs de Sant Esteve, ab llur verset i oració; la missa se diu de Sant Domingo, ab commemoració de la octava de Sant Esteve; hi ha "credo".

De tot això podria deduir-se que, a finals del segle XVII, la festa major durava solament dos dies.

A 10 D'AGOST. 44. — Sant Llorenç, màrtir; se canta la missa matinal, com en lo dia de Sant Maties, número 7; la missa se diu ab "credo" i se fa commemoració de la octava de Sant Esteve.

A 15 D'AGOST. 45. — La Assumpció de Nostra Senyora; se celebra lo ofici a missa matinal, com lo dia de la Purificació, número 5; vui se publiquen les constitucions provincials, com en lo ordinari gran, foli 353, i se celebra una missa per lo poble.

A 16 D'AGOST. 46. — Sant Roc, confessor; se fa professó a hora de missa matinal; se canta un cantar en lo altar de Sant Roc, per sos

confreres, tot com en lo dia de Sant Elm, número 33; si Sant Roc se esdevé en tercer diumenge, est mes no hi ha ofici ni professó de la Minerva.

A 25 D'AGOST. 47. — *Sant Bartomeu, apòstol; se canta lo ofici a missa matinal, com en lo dia de Sant Maties, número 7.*

A 28 D'AGOST. 48. — *Sant Agustí, confessor i doctor; se canta lo ofici a missa matinal, com en lo número antecedent.*

A 2 DE SETEMBRE. 49. — *Sant Macari, abat; se celebra una missa per los cònjuges Francesc i Maria Oliveres Gorchs, com en lo número 6.*

A 8 DE SETEMBRE. 50. — *La Nativitat de Nostra Senyora; se canta lo ofici a missa matinal, com el número 45, exceptat que no se publiquen les constitucions, ni se celebra la missa per lo poble, si se aplica per un aniversari fundat; est dia, en esta missa, solen predicar los pares trinitaris descalços de Santa Margarida de Vic; i les administradores dels ous de Nostra Senyora donen llur compte ¹, i los diners han replegat se deposen en lo arxiu i serveixen per ornaments per la iglésia, i lo diumenge següent, al peu de l'altar, a l'hora de l'ofertori, se publica lo que ha replegat quiscuna de dites administradores.*

A 14 DE SETEMBRE. 51. — *La Exaltació de Santa Creu; un cantar per los confreres de la Minerva i benefactors de la administració del Sant Cristo, tot com en lo número 36.*

A 21 DE SETEMBRE. 52. — *Sant Mateu, apòstol i evangelista; se canta lo ofici a missa matinal, com lo dia de Sant Maties, número 7.*

A 29 DE SETEMBRE. 53. — *La dedicació de Sant Miquel arcàngel; se canta la missa matinal com en lo número antecedent.*

324. Del quart trimestre de l'any

AL PRIMER DIUMENGE DE OCTUBRE. 54. — *Nostra Senyora del Roser; antes de missa matinal se fa la professó com en los primers diumenges de mes, número 80; la missa se canta a l'altar del Roser, per sos confreres, com en lo número 22; est dia solen predicar los pares de Sant Francesc del convent del Remei de Vic ¹.*

1. Vegeu el número 299.

1. Vegeu el número 322.

A 4 D'OCTUBRE. 55. — *Sant Francesc, confessor; una missa per los cònjuges Francesc i Maria Oliveres i Gorchs, com en lo número 6; altra en la capella de Nostra Senyora dels quinze misteriis és cerca Blancafort* ², per Francesc Pi, de caritat 8 sous.

A 28 D'OCTUBRE. 56. — *Sant Simon i Judes, apòstols; se canta la missa matinal, com se ha dit en lo número 7.*

A 29 D'OCTUBRE. 57. — *Sans Narcís, bisbe i màrtir; se canta la missa matinal, com se ha dit en lo número antecedent.*

AL PRIMER DE NOVEMBRE. 58. — *La festa de Tots los Sants; se canta la missa major, com en lo dia de la Circumscisió número 1.*

59. — *A la tarda vespres se canten, en les quals lo capítulo se canta devant de l'altar major, i lo que fa la doma* ³ *també hi entona la antífona del magníficat; i mentres se canta lo magníficat se encensa lo altar major, lo altar del Sant Cristo i lo altar del Roser; després, devant lo altar major, se canten les oraciones convenients, com en lo breviari.*

60. — *Després del "Benedicamus Domino" de vespres se canten les vespres de morts; lo que fa la doma, devant lo altar major, entona la antífona del magníficat i canta la oració, tot com en lo breviari romà.*

61. — *Després se fa professó cantant absoltes; la primera devant lo altar major, ab la oració "Fidelium"; la segona al vas dels rectors* ⁴, *ab la oració "Deus qui inter apostolicos, etc."; la tercera al fossar* ⁵; *la quarta devant la mongia* ⁶; *la quinta detràs lo altar de Sant Martí* ⁷; *la sisena detràs lo altar del Sant Cristo; i la setena i última quan se torna al fossar; les oraciones se han de dir en estes absoltes se troben en lo ordinari Soto-major, foli 285.*

A 2 DE NOVEMBRE. 62. — *La commemoració dels fets difunts; avui se celebra un cantar per cada administració i confraria de la present iglésia, ço és: 1 en cada altar i 2 a l'altar major; a l'últim de cada cantar se canten 3 absoltes, ab les oracions, com se dirà en lo número 75; les caritats com en lo cantar de Sant Sebastià, número 4,*

-
2. Vegeu el número 240.
 3. És a dir, el clergue setmaner.
 4. Al peu de la grada del presbiteri.
 5. El fossar s'estenia davant de La Doma, solament cap a migjorn; vegeu el número 143, b.
 6. Sobre l'edifici de la mongia, vegeu el número 140, 4.
 7. És a dir, es voltava l'església per fora.

exceptat que lo rector exigeix 2 sous més per lo ofertori, ademés de les quatre candelas ofereix cada sacerdot; i lo de l'altar, etc. i confraria de Sant Martí dóna 1 sou més per la caritat de la missa.

63. — A hora de missa major se canta un nocturno i laudes de difunts i luego un cantar general de ànimes; acabada la missa se roda la iglésia, cantant absoltes, com se ha dit en lo número 61; les caritats se distribueixen com en lo número 31, exceptat que avui se dóna al campaner, per a tocar, 1 lliura.

A 3 DE NOVEMBRE. 46. — Avui se celebra un cantar, en la capella de Sant Macari, per los confreres de Sant Roc i Sant Sebastià; absoluta a l'últim; i les caritats se distribueixen com en lo número 62; si lo dia dels morts se esdevé en diumenge, est cantar se celebra lo dia següent, i est dia se fa la festa dels morts, com en lo se ha dit en los números 62 i 63, i lo diumenge, a la tarda, se diuen les vespres com en los números, 59, 60 i 61.

A 11 DE NOVEMBRE. 65. — Sant Martí, bisbe i confessor, a hora de missa matinal professó, goitgs, ofici, absoluta per los confreres de Sant Martí, com en lo número 33; les caritats com en lo número 61, exceptat que avui no se exigeixen los 2 sous per lo ofertori, i que se fa ofertori i se aporta en la professó la imatge de Sant Martí, i, acabada la professó, se canten los goitgs.

A 30 DE NOVEMBRE. 66. — Sant Andreu, apòstol; se canta la missa matinal com en lo dia de Sant Maties número 7.

A 3 DE DESEMBRE. 67. — Sant Francisco Xavier, confessor; missa en Sant Macari, per los cónjuges Francesc i Maria Oliveres Gorchs, com en lo número 6.

A 8 DE DESEMBRE. 68. — La Concepció de Nostra Senyora; se canta la missa matinal, com en lo dia de la Nativitat de Nostra Senyora, número 50.

A 21 DE DESEMBRE. 69. — Sant Tomàs, apòstol; se canta la missa matinal, com lo dia de Sant Maties, número 7.

A 25 DE DESEMBRE. 70. — La Nativitat de Nostre Senyor; se canten matines a tres hores passada mitja nit i, després del "Benedicamus Domino", se canta la primera missa; tot se aplica per un cantar general de ànimes; les caritats se distribueixen com se ha dit en lo

número 31, exceptat que avui no se dóna cosa al campaner; a hora de missa matinal se celebra la missa de Sant Esteve; i se canta la missa major; i a totes se fa lo ofertori ab lo ninyo Jesús o Veracreu; avui se ha de celebrar una missa per lo poble i se han de publicar les constitucions provincials, com en lo ordinari gran foli 353; en la primera missa i en la missa major hi ha incenser i se trau tota la plata.

A 26 DE DESEMBRE. 71. — Sant Esteve protomàrtir, titular i patró de esta iglésia; a missa matinal se celebra un cantar per los benefactors de la administració de Sant Esteve; tot com lo dia de Sant Domingo, número 43.

A 27 DE DESEMBRE. 72. — Sant Joan, apòstol i evangelista, se canta la missa matinal en lo altar de Sant Joan, per los benefactors de la administració de Sant Joan; se trau tota la plata; hi ha incenser i ofertori ab la Veracreu; la absolta a l'últim i les caritats com en lo cantar del número 3 i 4.

A 28 DE DESEMBRE. 73. — Los Sancts Innocents màrtirs; se canta la missa matinal, com lo dia de Sant Maties, número 7.

A 31 DE DESEMBRE. 74. — Sant Silvestre, papa i confessor; se canta la missa matinal com se ha dit en lo número antecedent.

325. Dissabtes i diumenges de l'any

SOTA la rúbrica de festes movibles la consueta de l'any 1699 continua explicant els actes de la vida parroquial, d'aquesta manera:

DIUMENGES. 75. — Cada diumenge, ans de missa matinal, se fa lo «Asperges» o «Vidi aquam», segons lo temps, i luego se canta la missa, que se aplica per un aniversari dels fundats; acabada la missa se fan tres absoltes; la primera, ab la oració «Deus qui inter apostolicos, etc.»; la segona, ab la oració «Deus venie largitur, etc.», i la tercera, ab la oració «Fidelium, etc.»; i a totes ab la oració «Absolve, etc.»; a l'ofertori se amonesten totes les de aquella semana, com en lo ordinari gran, foli 325; i se ha de beneir lo pa, segons lo mateix ordinari, foli 721.

MISSA DE SANT ESTEVE. 76. — Totes les festes que se colen¹, aixínt de missa matinal, per los benefactors de la administració de Sant Esteve; de caritat 5 sous, paga la administració.

DISSAPTES. 77. — Cada dissapte, a hora de missa matinal, en lo altar del Roser, se canta un cantar per los confreres del Roser; acabada la missa se canten los goitgs, ab llur oració «Fidelium, etc.»; se distribueix per est cantar: 6 sous per lo que celebra la missa, 2 sous per cada sacerdot assisteix, i 1 sou al campaner per lo tocar.

78. — Acabat lo cantar de Nostra Senyora se canta un nocturno i laudes de difuncts, i luego un cantar de ànimes; acabada la missa, 3 absoltes; la primera, ab «Redemptor, etc.»; les oracions com en lo número 75.

79. — Les caritats per est cantar se distribueixen del bací de les ànimes, en esta forma, ço és: 9 sous, a cada sacerdot dels quatre² residents de la present parròquia i quiscun d'ells té obligació de celebrar una missa; i 3 sous, a cada sacerdot assistirà ademés dels predits; i 2 sous, al campaner per lo tocar.

PRIMERS DIUMENGES DE MES. 80. — Cada primer diumenge de mes, antes de missa matinal, se fa la professó del Roser i se roda la iglésia per defora i lo celebrant aporta la imatge de Nostra Senyora del Roser, se canta lo himne «Ave Maris Stella, etc.»; i, arribats a la iglésia, ajonalats devant lo altar de Nostra Senyora del Roser, se canten los goitgs, ab llur oració, i luego, davant lo altar major, se entona lo «Asperges, etc.» i se canta la missa com en lo número 75.

TERCERS DIUMENGES DE MES. 81. — Cada tercer diumenge de mes, a missa matinal, després de l'«Asperges», com en lo número 75, se descobre lo Santíssim Sagrament; se trau tota la plata; hi ha incenser i ofertori ab la Veracreu; acabada la missa se fa professó; aporta lo celebrant, baix lo tàlem, lo Santíssim Sagrament, i lo mestre la incensa ajonalat; se aporta la creu gran, lo pendó de la Minerva i, los administradors, les atxes de llurs administracions o confraries; la professó com la del número 80; i se canta lo himne «Sacris, etc.», i devant la mongia³ se entona lo «Te deum, etc.», i a la iglésia se conclou ab

1. És a dir, totes les festes de guardar; totes les festes de precepte; vegeu el número 801.

2. Rector, vicari, domer i mestre.

3. Per tant, la processó donava la volta a l'església per l'exterior.

la oració "Deus qui nobis sub sacramento, etc.", i luego lo celebrant incensa lo Sanctíssim i dóna la benedicció ab la custòdia, i en lo entretant se canta lo «Tantum ergo, etc.».

82. — En los dies que se descobre lo Sanctíssim Sagrament, després que se ha tocat a la missa o a les vespres, en les quals se ha de descobrir, lo campaner ha de ventar la campana de Sant Esteve, un quart poc més o menos.

326. Quaresma, Setmana santa i Pasqua

DIMECRES DE CENDRA. 83. — Lo primer dia de quaresma, a hora de missa del mig, se trauen los sis candeleros de plata i se beneixen les cendres, com en lo missal romà, i després se canta lo ofici, lo qual se aplica per un cantar general de ànimes; les caritats se distribueixen com en lo número 31, exceptat lo campaner que, per lo tocar per est cantar, sols se li donen 2 sous.

DEL PREDICADOR DE LA QUARESMA. 84. — Lo primer dia de quaresma, i continua los diumenges i festes se esdevenen en la quaresma, en la missa cantada; li dóna de caritat la obra 10 lliures, cap sous; la elecció del pare predicador és presa dos anys al rector i un any al domer; i lo que l'elegeix li fa la vida en sa casa tota la quaresma, i li dóna caritat de missa, exceptat a les festes se colen, que se li dóna la missa de Sant Esteve, del número 76, i los dissabtes la missa de Nostra Senyora, del número 77; també se admet als cantars de ànimes, i, als ordinaris, se li dóna 3 sous, i no ha de dir missa, i, als generals, 8 sous, i, a les ventures¹ se admet al quart lloc.

DIUMENGES DE QUARESMA. 85. — Los diumenges de quaresma en la missa matinal hi ha sermó i se trauen los sis candeleros de plata; tot lo demás com en los demás diumenges, com en lo número 75.

86. — A la tarda se trauen los sis candeleros de plata i la imatge de Nostra Senyora del Roser, i se canten vespres, les quals no són fundades; després de vespres se ensenya la doctrina, i luego se diu lo sermó, i acabat se descobre la imatge del Sant Cristó en son altar i

1. A les ventures, als cantars i altres actes no fixos, als eventuals.

se té oració, i se conclou ab lo rosari de Maria Sanctíssima; i les demés festes, se esdevindran en la quaresma, no hi ha funció alguna a la tarda.

CANTAR GENERAL DE ÀNIMES. 87. — Lo divendres de la senmana de passió, que se esdevé la festa dels Dolors de Maria Sanctíssima, és lo cantar general de ànimes; se trau tota la plata; se canta la missa de Nostra Senyora, ab diaca i subdiaca, i los celebrants, antes de la missa, devant lo altar major, entona la antífona «Ego sum resurrectio, etc.» i a son lloc se conclouen les laudes, ab la oració «Fidelium, etc.»; se fa lo ofertori ab la imatge de Nostra Senyora del Roser de plata; lo demés, com en lo cantar de Sant Miquel, número 30; i les caritats com en lo número 31.

88. — En est cantar assisteixen tots los sacerdots de les rectories veïnes² i se'ls dóna dinar a la rectoria, i per juda de cost exigeix lo rector, del bací de les ànimes, per cada sacerdot, i per los baciners assisteixen, quatre sous, «sic fuit provissum per reverendissimum doctorem Anthonium Figueras, rectorem de Palaudàries, visitatorem generalem in actu visita die 10 januarii 1699³; i, de pa, los baciners aquell dia, per les caritats, ne donen a dit reverend rector, lo que ha de menester per dit dinar.

DIUMENGE DE RAMS. 89. — Lo diumenge del ram, antes de missa major, se beneeixen les palmes i demés rams, «ut in breviario romano», i després se fa la professó, rodant la iglésia; i després se canta la missa i la passió «ut videtur convenientis»; a la tarda, com en lo número 86; i est diumenge i lo diumenge de passió, quant en les vespres se canta lo himne «Vexilla, etc.», al verset «O Cruce», se trau la Veracreu i, en lo entretant, lo campaner venta la campana de Sant Esteve.

DILLUNS SANCT. 90. — Lo dilluns sanct se fa lo salpàs, com en lo ordinari de Sotomajor⁴, foli 372; va lo rector al veïnat de dalt i lo domer al veïnat de baix; a la tarda van al carrer a fer lo salpàs cadaú a son veïnat.

2. Sembla que aquesta assistència de sacerdots era motivada, en part, per a facilitar el compliment del precepte de la confessió anual; vegeu el número 800.

3. Que vol dir que va ésser provist així pel reverendíssim doctor Antoni Figueres, rector de Palau d'Àries, visitador general, en l'acte de la visita del dia 10 de gener de 1699.

4. És a dir, segons les ordenacions fetes pel bisbe Sotomayor.

DIJOURS SANCT. 91. — *Lo dijous sanct la missa se celebra a hora de missa major; se trau la plata; hi ha incenser i se fa lo ofertori ab la Veracreu; després de lo ofertori se publica la bulla «in cena Domini», com en lo sinodal de Sotomajor, foli 201; «cetera fiunt ut in missali romano»⁵; esta missa se aplica per un cantar general de ànimes; les caritats se distribueixen com en lo número 31; a la tarda, a la hora competent, se canten les matines i llaudes del divendres sanct, no són fundades.*

92. — *Després de collació⁶, devant lo monument se té oració mental i se resa lo rosari sens «gloria Patri, etc.» i després se fa lo exercici penal i, per preparació, apagats los llums, lo que ferà lo exercici, referirà succintament la passió de Nostre Senyor, i lo exercici se ferà dient los psalms «Miserere, etc.», «de profundis, etc.», sens «gloria Patri, etc.», ab la oració «respice, etc.», i se conclou ab un acte de contrició i dient un pare nostre i un ave Maria per lo pontífice, altre per lo bisbe, altre per lo rei nostre senyor, que Déu guarde, i altre per les necessitats per les quals apareixerà, al que ferà lo exercici, convenient pregar.*

DIVENDRES SANCT. 93. — *A punta de dia se predica lo sermó de la passió; i a hora de missa major se canta la missa, com en lo missal romà, en la qual se adora la Veracreu; se aplica per les ànimes; se distribueix, de llur bací, 9 sous al celebrant, i 3 sous a cada sacerdot assisteix, i al campaner no se li dóna cosa.*

DISSAPTE SANCT. 94. — *En la hora competent se beneeix lo foc nou i ciri pasqual, se canten les profecies i se beneeixen les fonts baptismals, i se fan les demés coses, com en lo missal romà; la missa se aplica per un cantar de ànimes; les caritats se distribueixen com en lo número 93; a la missa se trauen los sis candeleros de plata, hi ha incenser i se fa lo ofertori de la Veracreu.*

95. — *Estos tres dies de la senmana sancta ha de assistir lo que sol aportar la creu a les professons, per a aportar-la en les funcions que en estos dies, nota lo missal romà, se ha de portar.*

5. Vol dir que les altres coses es fan com diu el missal romà.

6. Vol dir després d'un sopar frugal.

PASCA ⁷. 96. — *La dominica de pasca de Resurrecció; antes de missa major se fa lo «asperges», ab la antífona «Vidi aquam, etc.»; se trau tota la plata; hi ha incenser; hi ha ofertori ab la Veracreu; després de l'ofertori hi ha sermó; predica lo predicador de la quaresma; avui se celebra una missa per lo poble i se publiquen les constitucions provincials, són en lo ordinari gran, foli 353.*

97. — *A la tarda se fa per lo lloc la plega del fil per lo dit pare predicador; hi van los sacerdots de la parròquia, lo batlle, los jurats i los obrers.*

DILLUNS DE PASCA. 98. — *Lo dilluns de pasca de Resurrecció van a visitar a Nostra Senyora de Montserrat de la Muntanya, per ser vot del terme. Ací la consuetu va explicant detalladament com es practicava aquesta romeria ⁸.*

DIMARTS DE PASCA. 104. — *Lo dimarts de pasca de Resurrecció se canta lo ofici a missa matinal, com en lo dia de la Circumscició, número 1.*

327. Dels números finals de la consuetu

Es probable que s'hagin perdut per sempre més els números 105 i 136, ambdós inclosos, de la consuetu de 1699 ¹. Sembla que la primera part dels esmentats números estava dedicada a exposar les consuetuds de la parròquia en les diades del propi del temps litúrgic que va des del dimarts de la primera Pasqua fins a Nadal; la segona part, en canvi, explicava la manera de practicar les honres fúnebres als feligresos difunts; recordem que, entre aquests darrers números n'hi havia un que consignava que, per disposició superior, els sacerdots que assistien als enterraments, llevat d'un, no havien d'anar a rebre els cadàvers més enllà d'unes determinades distàncies, a fi d'evi-

7. La forma *pasca* en lloc de *pasqua* és encara viva en algunes comarques gironines.

8. Vegeu-ho en el número 816.

1. Els teníem copiats en el nostre arxiu, però varen desaparèixer durant la darrera guerra civil; l'original de la consuetu també ha desaparegut, seguint la dissort del restant de l'Arxiu parroquial de La Garriga, cremat en 1936.

tar que els malmetessin els capdavalls de les albes. En canvi, conservem els tres números finals de la dita consuetat²; deien així:

DE LA MISSA PER LO POBLE. 137. — *Gran dificultat tinguí³ ab los jurats sobre si cada diumenge lo curat semmaner havia de celebrar la missa major per lo poble⁴ o no; recorreguí a investigar si en temps de mos predecessors se celebrava o no, i me assegura lo doctor i prior Pere Boix, mon antecessor, que ni los predecessors, ni ell, havien celebrada tal missa, i aixís me resolguí a no publicar-la, ni celebrar-la; i perseverant los dits jurats en llur pretenció, consentí, per medi del reverend doctor Josep Pla, rector de Cànoves i visitador general, en lo acte de visita féu en esta iglésia, als 11 de gener 1695, que, atès que ab altres iglésies del present bisbat se publicava esta missa i no se celebrava, i que no era inconvenient lo fer-ho d'esta forma i serenava aixís les pretencions de dits jurats, per estar ab tota quietut la publicàs, i no la celebràs sinó los dies que la havien celebrada mos antecessors, que són: lo dia de Nadal, lo dia de Pasca de Resurrecció, lo dia de Pentecostas, lo dia de la Invenció de Sant Esteve, que és a 3 de agost, i lo dia de la Assumpció de Santa Maria de agost; i aixís, quant a la present consuetat se diu que se canta la missa matinal o major, si no se expressa que sia cantar de administració o confraria de la present iglésia, la missa que se canta se aplica per un aniversari fundat dels que té obligació de celebrar lo curat que celebra o fa celebrar la missa cantada.*

DELS ANIVERSARIS FUNDATS. 138. — *Si és dia de sant doble⁵, se canta la missa del sant se esdevé en aquell dia; altrament la missa de "requiem pro aniversario"² ab una sola oració, i lo que celebra la missa diu la seqüència "dies ira, etc."; acabada la missa se canten dos absoltes la una ab la oració "Deus indulgentiarum Domine, etc." i "absolve, etc.", i la altra ab les oracions "presta quesumus Domine, etc.", que és la postcomunió de dita missa de "requiem" i "Deus..." i "fidelium, etc."; ab la oració "absolve, etc."*

DELS ANIVERSARIS QUE NO SÓN FUNDATS. 139. — *La Missa se diu la mateixa que en los cantars.*

2. També conservem el final del número 136, que deia: *visite huius ecclesie, die 11 januari 1695; és esta provisió en lo present llibre de les administracions i confraries de la iglésia, foli 3.*

3. Ací parla en primera persona el rector Terrés.

4. Els rectors han de celebrar la missa pel poble en determinats dies.

5. Vol dir festa de ritu doble.

Efervescències en el trànsit del segle XVII al XVIII

328. Remeis casolans i supersticiosos. — 329. Preocupacions del consell municipal per afers de l'església. — 330. Qüestions amb el rector Manuel Terrés. — 331. Entorn dels sants Màrtirs compatrons de La Garriga. — 332. El plet de la mongia arriba fins a Roma. — 333. Dificultats per trobar mestre de minyons fins a 1696. — 334. Del sacerdot mestre de minyons fins l'any 1714.

328. Remeis casolans i supersticiosos

Al *Llibre vell* de l'Arxiu de can Dachs¹ hem trobat unes receptes escrites i utilitzades a La Garriga, a finals del segle XVII, segons sembla. Algunes pretenen ésser de farmacopea; com les següents:

Medicina per la puagre: Pendran mija lliura sucre i mija de oli de oliva bo, i ho posaran al sol i serena, fins sia derritit; i després ne pendran cada matí i vespre una cullerada o dues. Altra: Pendran cuols, fulla i tronc, i ho picaran i aquell suc, colat, posaran ab una ampolla, ben plena i ben atapada just; la posaran cuberta de pasta, més de un dit de gruixa, i la posaran al forn, ab lo pa i, en ser cuit, lo treuran i quant lo dolor vindrà, n'hi posaran, i curaran. Lo modo de fer l'ungüent de la tallada o caramada: És molt bo per curar qualsevol nafra, xica o grossa, fresca o vella, en particular nova, és molt provat i bo i mai s'hi

1. Fulls 20, 49, 67, 68 i 100.

ferà posterma i tirarà en fora tot lo dany ab irromput; i es lo següent... que no copiem, en bé dels lectors, per la seva complicada elaboració. N'hi ha d'altres molt senzilles; per exemple: *Romaní, rel i fulla, bullit ab vinagre, cura lo cansament i dolor dels peus.*

Altres, en canvi, voldrien ésser oracions; com la següent *per a mal de caixals: Beata Polhònia, valeu-nos i entercedeu-nos devant de Déu Nostre Senyor, que'ns vulla fer adormir aquest dolor de caixals, dents i barres, així com vo'ls féu adormir a vós, quant estàveu en lo martiri.* Finalment, hi ha un terç grup que contenen clares allusions supersticioses, com les següents: *Per ser benvolgut: Apareix copiat el càntic de Simeó, Nunc dimittis, amb tres creus intercalades; al final hi ha la següent advertència: Se ha de portar sempre ab sí, i, si és possible, dir-lo cada'l dia, i a cada creu senyar-se. Per multiplicar lo vi... diran, ab molta devoció lo salm present, sobre lo cup, quan serà ple, i l'han de dir trenta i tres vegades, i a cada creu fer lo senyal de la creu desobre, i segueix el text llatí de l'esmentat salm, amb quinze creus intercalades. Hi ha un altre salm bo per a curar ullprès, bèsties i persones. Una altra recepta és per que lo blat, se sembrarà, gràcia bé.*

Lo modo de com se ha de fer un breu de espunyidura és de la manera següent: Primo han de pendre un paperet i escriure-hi lo breu; fet lo breu l'han de lligar ab un fil i, després, ab lo mateix fil, lligar-lo al peu o braç de qui serà espunyit, o també s'és provat ab animals; i lligant-lo hi han de fer tres nuus, i a cada nuu han de dir un pater-noster, una avemaria; de manera que han de ser tres nuus i tres pater-nosters i tres avemaries; i segueix la fórmula que s'ha d'escriure en el breu. Termina dient: I prest serà gorit ab el favor de Déu.

329. Preocupacions del consell municipal per afers de l'església

A. — Consta en el llibre de les sessions del consell municipal ¹ que a 26 de juny de 1689 *proposen los honorables jurats que atès lo senyor rector hi ha molt temps que no habita en la parròquia, fóra bé que se escrigués a dit senyor rector vinga en sa parròquia o altrement face venir un sacerdot en son lloc; i dits senyors, "nemine discrepante",*

1. A. M. de L. G. Llibre medià, full 85.

que se li escriga que, com no, se farà altre determini en donar-ne part a Sa Il·lustríssima el Senyor Bisbe.

B. — En el llibre del clavari ² hi ha una pòlissa a mossèn Ramon, vicari de nostre lloc, de 9 lliures; deu referir-se al reverend Ramon Camps que encara era vicari de La Garriga a 19 de juny de 1691 ³. A l'esmentada pòlissa en segueix una altra al senyor domer, de 6 lliures; n'hi ha una altra al doctor Bosc, domer ⁴, de 2 lliures. Totes elles semblen de l'any 1689. És de l'any 1690 una pòlissa al senyor doctor Bosc, domer, de set lliures quinze sous, per una pensió de censal ⁵.

C. — El dimecres 2 de febrer de 1605, en un consell ordinari proposen dits senyors jurats que, per quant se han presentades unes lletres de la real audiència a la present universitat, a instància de Pau Noguera, per la recuperació de un pretès censal que dita universitat feia i prestava a la rectoria de dita parròquia; són per ço de vot i parer se envie un síndic, lo que apareixerà a dita universitat, a la ciutat de Barcelona, per respondre a dites lletres, pagat i satisfet, en son salari, de diners de dita universitat; i tots foren d'igual parer.

Més proposa dits senyors jurats que per quant la present universitat està sens diners algú, i se tròpien ab lletres de excomunicació, despedides de la cúria eclesiàstica de Barcelona, a instància dels administradors de la causa pia del reverend Pau Massana; per ço són de vot i parer sia deliberat de a on se han de fer diners per la satisfacció de deute; diu lo senyor Nualart que's replegue lo trentè del vi; i així fou aprovat.

D. — En la sessió del primer de juliol de 1696 sembla que no va arribar-se a cap acord en el consell ordinari municipal sobre la proposta que per quant tenen queixes que lo monjo no cumpre a la obligació que deu, és de vot se múdia ⁶.

E. — En acabar la sessió del consell municipal del 22 d'agost de 1700 consta ⁷ que se ha deliberat que los obrers o baciners de ànimes

2. A. M. de L. G. Llibre llarg, full 81 bis.

3. En la qual dada per ell foren esposats i beneïts Bernat Maurí i Caterina Pla.

4. Vegeu el número 339.

5. A. M. de L. G. Llibre llarg, full 85.

6. Id. Llibre medià, full 84 i 97 girat. Múdia equival a canvi.

7. Id. id. 118 i 118 girat.

apleguen lo blat de les ànimes i de Nostra Senyora per la caritat ⁸; en la sessió del 19 de desembre del mateix any consta que per quant Francesc Torra de plaça, baciner de ànimes diu hi ha diferents persones que no li han volgut donar lo blat que se acostuma donar de caritat cada any a les ànimes, diu que los que han de pagar aquest, no volen pagar que no hagen pagat los que deuen de l'any passat; així fou concedit i, encara, va acordar-se que vage a Barcelona Francesc Salamó, com a síndic, però no sabem si el sindicat era per la mateixa qüestió.

Diu l'acta del 12 de febrer de 1701 que, per quant lo any passat no se és cobrada tota la talla del blat que quiscún se acostuma fer i pagar los particulars de dita parròquia per les ànimes, per ço, per ser cosa del servei de Déu i deixar aquella de replegar-se per falta persona elegida qui lo aplegue, va acordar-se que los senyors jurats elegesquen una persona qui, en nom de la universitat, cobre ⁹.

A la sessió municipal del 19 de març de 1710, atès se acostumava donar lo pa de les ànimes per lo dia de Nostra Senyora de març i per lo divendres de passió, i com dits dies, i en particular lo de Nostra Senyora de març, sia tant prop, vegem si dit blat és aplegat si'l volen donar en dites dos diades o en un dia tot junt; Esteve Mas és de vot i parer que's done aixís com se ha acostumat ¹⁰.

330. Qüestions amb el rector Manuel Terrés

TENIM notícies del rector Emanuel Terrés i de Oriola de Vila, doctor en filosofia i drets, d'ençà del mes de febrer de l'any 1693, succeint al rector Pere Boix. També en els arxius locals trobem esment de les seves activitats notariales ¹, parroquials ² i àdhuc

8. Sobre el blat de les ànimes, vegeu el número 300.

9. A. M. de L. G. *Llibre medià*, full 120.

10. Id. id. 161; vegeu el número 300.

1. A 30 de setembre de 1693 autoritzà una àpoca, segons el número 123 de l'arxiu de can Terrés; a 11 d'abril de 1696 intervingué en una venda, segons el número 235 A de l'arxiu de can Busquets; a 25 de maig de 1696 autoritzà una venda, número 1103 de l'arxiu de can Terrés; a 25 de gener de 1703 autoritzà una retrovenda, número 1224 del dit arxiu; a 1 de gener de 1704 autoritzà l'establiment que porta el número 611, del mateix arxiu Terrés.

2. Per exemple, a 16 de febrer de 1695 batejà Miquel Marià Bernat, fill de Bernat Maurí.

privades; així, a 11 d'abril de 1696 s'atorgà la venda perpètua per Antoni Guilla de La Garriga, a favor de Manuel Terrés, rector de dita parròquia, d'una pessa de terra de dos quarteres, en lo lloc anomenat los Cendrells, que se té per lo benefici de Nostra Senyora de Manlleu; preu 214 lliures³. Per altra banda, abans d'acabar el segle XVII, trobem freqüents notícies de nombroses diferències del rector Terrés i els seus feligresos.

Així, en la sessió del consell municipal de 28 d'abril de 1694, proposa lo senyor jurat en cap que, per quant lo reverend Rector de la present parròquia pretén que tota la cera que los parroquians porten en la iglésia quan se esdevé que algú fa honres, i que, en execució de dita sa pretenció, lo dia de dimarts proppassat, que contàvem a 27 de dit, quan Antic Planell féu les honres a sa muller, acabats los oficis Miquel Esparagueró prenía los ciris havia quedat, i dit reverend Rector se abraçà ab dit Esparagueró, dient-li que deixàs dita cera, perquè era sua pròpia; és per ço, de vot i parer que quatre o sis persones del present terme se vegem ab dit senyor, i li diguen quina és sa pretenció, i tots els concurrents i estigueren d'acord.

Més, proposa dit senyor jurat que, per quant lo cadàver de la mare de dit senyor Rector està enterrada dins la iglésia de la present parròquia, i açò sia contra tot estil i consuetud, de tal manera que los mateixos parroquians no poden enterrar-se en aquella; per ço és de vot i parer que dit cadàver sia tret de dita iglésia parroquial, i setze dels consellers votaren a favor seu. Sebastià Poy diu que's miri ab atenció; i, si és cosa que's puga fer, que s'en tregue, però absolutament no hi consent. Francesc Parra diu que dit cadàver fonc enterrat en la dita iglésia per modo de depòsit, i que aixís és millor dir al senyor Rector que l'en tregue, i, al·tremet, no fent-ho, que's proceesca ab tot rigor⁴.

Consta en l'acta del 9 de gener de 1695: proposen dits senyors jurats que, per quan lo senyor rector ha proposat que desitja concordar algunes diferències té ab la present universitat acerca dels terratges i altres matèries i per ço ofereix elegir per sa part dos persones, les quals se conferesquen ab altres dos elegidores per dita universitat i lo que aquelles concordaran se hage de observar; així s'aprovà i, després de confegir moltes candidatures, resultaren finalment elegits lo senyor

3. Número 235 A de l'arxiu de can Busquets.

4. Arxiu Municipal de La Garriga, Llibre medià, full 78.

Jaume Oliveres, batlle, i lo senyor Joan Pau Illa, jurat en cap i lo senyor Joan Traver, jurat segon ⁵.

Al cap de poc temps ⁶, a 29 de juny del mateix any consta: *Més avant proposen dits senyors jurats que per quant estos dies passats se anà a Barcelona a parlar a Sa Illustríssima ⁷ per les dependències de rector i universitat; i Sa Illustríssima ordenà que tornassen a ell junt ab dit senyor rector; i dit senyor se anticipà a anar-hi, sens dir cosa a a la universitat; i al tornar hage fet entendre a la present universitat que tingue a bé elegir dos o quatre persones per ajustar les dependències, després de dubtar entre anar a trobar al bisbe o al rector, s'acordà, per deu vots, que sien elegides quatre o cinc persones, les que apareixerà als senyors jurats ⁸.*

Quan a 1 de maig de 1698, *sede vacante*, va ésser visitada la parròquia de La Garriga, el canonge visitador va trobar el nostre rector Terrés ⁹. De la corresponent acta de visita solament cal destacar: que en el sagrari de l'altar major únicament hi havia reservat el viril amb la corresponent hòstia per a l'exposició major del Santíssim Sagrament; en canvi, en el sagrari de la capella del Sant Crist, hi havia reservades les hòsties per a la comunió dels fidels; diu també l'acta que es celebrava una missa resada cada festa de precepte a l'altar major; *quan a vicis públics no va trobar res de particular a corregir; preguntà també sobre l'administració dels sagraments i unànimement li va ésser contestat per tothom que els pàrrocos es portaven bé i lloablement.*

En arribar el final del segle XVII el doctor Terrés compilà els usos de la parròquia en la consuetud de l'any 1699 ¹⁰ i al primer any del segle XVIII començà nous llibres parroquials. El mateix rector reorganitzà les confraries i administracions de la parròquia; durant el seu rectorat continuaren les obres de construcció de la nova església parro-

5. Id. fulls 82 girat i 83.

6. Id. full 88 girat, on es reporta una qüestió per raó del mestre; vegeu el número 333.

7. Aleshores era bisbe de Barcelona Manuel de Alba, que regí la diòcesi des de 1693 a 1697.

8. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre medià*, full 89 girat i 90.

9. Arxiu de la Catedral de Barcelona, visita al Deganat del Vallès, de l'any 1698.

10. Vegeu els números 320 i segs.

quial ¹¹. A 9 de març de l'any 1700 tenia de vicari el reverend mossèn Antoni Alòs ¹².

L'acta de la sessió del consell municipal del 22 d'agost de l'any 1700 diu *que per quant lo senyor rector demana drets per quiscun dels oficis de enterros i oficis de novena, per ço vege lo present consell si se enviarà a Barcelona lo síndic, o lo que se haurà de fer per la quietut dels habitants; va acordar-se que el síndic anés a Barcelona a gastos i despeses de la universitat; després l'acta afegeix que se anomenen per anar a tractar lo ajust dels drets de terratges quatre persones; a 1 de gener de 1701, els consellers feren a Jaume Oliveres procura per fer lo acte de concòrdia entre lo rector i domer ab particulars del terme de La Garriga* ¹³.

Tenim esment que a 26 de maig de 1703 va atorgar-se un arrendament fet per Manuel Terrés i de Oriola, rector de La Garriga, a favor de Francisco Busquets i Pareres, hereu del mas Busquets, per temps de quatre anys, de tots los fruits de pa, vi, cànem i carnelatge, que li espectaven en totes i qualsevol cases i terres, situades en dita parròquia de La Garriga; lo qual arrendament fou per lluir i quitar un censal de preu 300 lliures, que dit Terrés feia i prestava al reverend capbreu de la ciutat de Vic; el preu de l'arrendament va ésser de 1.648 lliures ¹⁴.

331. Entorn dels sants Màrtirs compatrons de La Garriga

A 31 de març de l'any 1706, en la sessió del consell municipal, es féu constar que *proposa també lo rector que és lo doctor Emanuel Terrés i de Oriola que atès que Sa Santedat ha honrat esta parròquia ab la sagrada cuixa de Sant Adjutori i sagrades relíquies de Sant Innocenci i Sant Nominando, màrtirs, que seria molt del servei de Déu i honra de dits sants, que se elegisquen per a patrons de la present parròquia i terme, que se erigís una administració de dits sants, la qual hage de administrar quiscun any los jurats vells junt ab lo*

11. Vegeu els números 335 i segs.

12. El qual, en aquesta data, batejà el noi Miquel Joan Francesc, fill dels esposos Bernat Maurí i Caterina.

13. A. M. de L. G. *Llibre medià*, fulls 117 gifat, 118 i 119.

14. Arxiu de can Busquets, de La Garriga, acte número 237.

rector, als quals s'assenyalàs per asiento en la iglésia en lo banc baix la trona de la iglésia, i que se fes la festa de dits sants quiscun any lo endemà de sant Esteve; i tots respongueren que los estava molt bé ¹.

Vist que en l'esmentat document s'atribueix clarament al papa la tramesa de les relíquies a La Garriga, vàrem recórrer a la Biblioteca Apostòlica Vaticana i ens fou comunicat ² que la investigació feta en els catàlegs de la Biblioteca i Arxius Vaticans, sobre documents referents als Sants Màrtirs de La Garriga, han donat resultat negatiu. El papa que degué enviar les santes relíquies a La Garriga havia d'ésser Clement XI ³.

No és pas aventurat de suposar que les relíquies dels Sants Màrtirs de La Garriga eren de Roma; tothom sap que els màrtirs dels primers segles de l'Església, a Roma reberen sepultura quasi sempre en els cementiris de les catacumbes; allà foren objecte de veneració fins que, amb la vinguda dels barbres i per a salvar les sagrades relíquies de profanacions i de la incúria, varen traslladar-se moltes d'elles a l'interior de la ciutat de Roma.

Molt sovint s'ignorava el nom del màrtir al qual corresponien les relíquies; cabalment a la cripta de l'església de Sant Martí *ai Monti*, a Roma, on es conserven les restes de molts màrtirs, el corresponent epitafi diu: *el nom dels quals sap Déu* ⁴; d'ací ve que de vegades se'ls atribuïa un nom, com el del nostre Sant *Nominandus*, que ja vol dir que no se li coneixia un nom especial, o com el del nostre Sant *Adjutori*, que denota el desig dels fidels que ell els fos ajuda i protecció; el nom de Sant *Innocenci* sembla indicar que es tractava d'unes relíquies d'un infant. Aquests tres noms perduraren, car en una nota ⁵ escrita probablement entre els anys 1737 i 1740, es diu que *los Sants Màrtirs de La Garriga se anomenen Sant Innocenci, Sant Nominando i Sant Adjutori*.

1. A. M. de L. G. *Llibre medià*, full 144.

2. En lletra autògrafa, del dia 24 de gener de 1951, pel prefecte de l'esmentada Biblioteca, Rdm. Pare Anselm Maria Albaredá, O.S.B.

3. El qual governà l'Església Catòlica des de l'any 1700 al 1721; cal ací fer esment que Clement XI es decantà a favor de l'arxiduc Carles i contra Felip V en la qüestió de la guerra de Successió a la corona d'Espanya; vegeu BERNARDÍ LLORCA, *Manual de Historia Eclesiàstica*, Barcelona 1942, pàgines 678 i sgs.

4. *Roma e dintorni*, guia del *Touring club italiano*, Milà 1950, pàg. 258.

5. Del *Llibre petit* de l'A. M. de L. G., full 216.

És de creure que es feren especials festes a La Garriga quan les relíquies dels Sants Màrtirs arribaren al poble; un ressò del fet degué ésser la nota que constava a l'antic Arxiu parroquial ⁶, escrita entre el 1697 i el 1734, en la qual es deia literalment: *Est dia ⁷ arribà la relíquia de Sant Adjutori màrtir*; la qual cosa dóna a entendre que les relíquies dels Sants Màrtirs no arribaren totes juntes a La Garriga, sinó que arribaren per separat en diferents dates.

És cosa d'advertir ací que des del segle XVI s'adverteix una major cura, que no ans, sobre l'autenticitat i conservació de les relíquies en general ⁸. Creiem, doncs, que les relíquies dels Sants Màrtirs de La Garriga tenien autèntica; la de Sant Adjutori era particularment insigne, car devia consistir en el fèmur.

Semblava deis segles XVI o XVII un bonic reliquiari, d'estil gòtic, però fet amb inspiració barroca; sobre un peu bellament dibuixat hi havia una petita plataforma en la qual, dins d'un vidre cilíndric, es veien uns fragments d'ossos; el vidre i dos muntants a l'extrem de la plataforma sostenien la coberta; no tenia l'autèntica corresponent; per tant no sabem si eren relíquies dels Sants Màrtirs. El reliquiari s'havia salvat de totes les successives expoliacions, guerres i destruccions; en 1936 desaparegueren les relíquies i el vidre que les protegia, però el reliquiari fou retrobat acabada la guerra; és, doncs, ben de doldre que des d'ans de 1949 ja no formi part del tresor parroquial.

332. El plet de la mongia arriba fins a Roma

L'ACTA del 2 de febrer del 1703 diu *proposa lo senyor jurat en cap que, per quant la present universitat se haze de cuidar de tenir guarda en la mongia ¹ de dita universitat, que és junt la iglésia, per raó que Francesc Torra, pagès de dita parròquia, voldria posar-se en la possessió de aquella, lo que fóra en gran dany de dita universitat, i, per causa de dita guarda i haze falta de llenya per cremar, per ser lo temps inconstant de freds; és per ço de vot i parer se done providèn-*

6. En el full 96 del *Llibre III de baptismes*.

7. No sabem quin, car l'esmentat llibre fou cremat en 1936 amb la resta de l'Arxiu parroquial.

8. GUDIOL, *Arqueologia Sagrada Catalana*, pàg. 688.

1. Vegeu sobre aquest afer el número 134.

cia en donar assistiment de dita llenya, per poder estar en la deguda permanència de dita guarda; unànimement fou acceptada la proposta.

La qüestió devia estar tan encesa que, en la mateixa reunió, consta proposa lo senyor jurat en cap que, per quant té entès que lo senyor Torras se voldria ajustar del fet de la mongia; és per ço de vot i parer que ningun jurat puga fer proposició alguna, persona alguna de dit consell que no puga votar en ninguna cosa, ni menos proposar cosa alguna, per raó de ningun ajust; i que sols n'hi hagués un que contradiga, que no's pugue proposar; per unanimitat s'acceptà aquesta opinió ².

A 20 de març del mateix 1703, malgrat haver previngut ara notícia que Francesc Torras, pagès de la dita parròquia demana ajust per lo fet de la mongia, va acordar-se per majoria el que proposà Francesc Torra de Plaça: que los senyors jurats cerquen diners i que se face la diligència serà més convenient per la universitat per lo despatx de dit plet i que no se tracte de ajust ³.

En efecte, ja en 1702 hi ha notícia de un memorial o súplica feta per lo Batlle i jurats que sembla cercava influències per a que puguen alcançar una pretensió ⁴; i de l'any següent, 1703, és un recibo de tres dobles a efecte de enviar lletra a Roma per lo plet de la mongia, i 2 lliures 8 sous per diferents juntes de advocat per lo mateix efecte, fet als 21 gener; un altre recibo de 1 lliura 5 sous per los ports d'un despatx de lletres citatòries per a citar a Jaume Torras, per lo plet de la mongia, fets als 21 d'abril; i, entre altres, el compte de Francisco Cervera, notari, de 4 lliures 10 sous, per lletres citatòries despatxades de la cúria romana i demés gastos i desota és lo recibo fet als 21 abril ⁵.

De l'any 1704 tenim esment d'un seguit de manuscrits i àdhuc d'estampats relatius al plet de la mongia; d'aquests, un parla de la reducció de l'ofici de la mongia i sos càrrecs escrit ab lletra francesa; l'altre, de l'apellació interposada per lo síndic del present poble ⁶. Es con-

2. A. M. de L. G. Llibre medià, full 127.

3. Id. id. 129.

4. Id. Llibre registre, any 1702, manuscrit 6.

5. Id. id. any 1703, manuscrits 2, 3 i 4.

6. Id. id. any 1704, estampats 2 i 3.

serva ⁷ el bonic imprès que comença dient: *Còpia del despaig i tenor de la declaració feta en lo Sant Tribunal de la Signatura de Justícia de Roma, en la causa de apellació i nullitat interposada per la honorable universitat del lloc de La Garriga, de la execució donada a les butlles apostòliques impetrades per lo doctor Jaume Torra de la Riba, clergue, de la mongia, que antes era en la iglésia parroquial de dit lloc i fonc extingida per lo Ordinari, que, en substància, conté la publicació i notícia de la decisió de remètrer-se, la provisió de dita mongia i tot lo fet per la pretesa execució de dites butlles, a la Sagrada Rota, ab la clàusula "ex integro et amplius", a 10 de març de 1704.*

Hi ha així mateix esment que en l'any 1704 es féu recibo de 1 lliura 8 sous de l'estamper de Barcelona per 200 còpies de impreses de un decret de la Santa Congregació sobre la mongia, fet als 15 abril; i d'un deute fet dels jurats al doctor Dou per lletres de Roma i altres gastos 160 lliures, 11 sous, 3 diners ⁸. A 26 de juliol de 1704, atès se ha tingut notícia de que lo senyor doctor Francesc Torra se vol ajustar del plet, per pocs vots de majoria triomfà el parer de Francesc Torra de Plaça: que no, atès una deliberació hi ha del consell de la present universitat ⁹.

Dels 29 de setembre de l'any 1705 és la notícia d'una carta del doctor Jacinto Dou, notificant als jurats lo arribu de Roma de un despatx, enpenyat en cinc escuts i mig de or i un terç i més los ports, que creu contenen les excutorials del plet de la mongia ¹⁰. Sabem de les 210 lliures que serviren per la causa aportava lo terme en Roma ¹¹. Finalment en el mateix Arxiu Municipal de La Garriga, i amb lletra del començ del darrer quart del segle XVIII, hem trobat la següent referència:

Se ha encontrat en la cúria eclesiàstica de Barcelona la fundació de la mongia de est lloc de La Garriga, que se fundà en 1677, que és a poca diferència, perquè nos consta per suspecta, que los que la fundaren foren los pàrrocos, obrers, batlle i jurats de est poble, i estos congregats són los donadors de esta causa pia per benefici de un fill de la parròquia, i per no saber-se avenir estos donadors, per voler los

7. A l'arxiu de can Terrés, de La Garriga. La resolució fou presa pel Cardenal Fabrici Spada, a Roma, en el palau de la nostra acostumada residència.

8. A. M. de L. G. Llibre registre, any 1704, manuscrits 7 i 8.

9. Id. Llibre medià, full 134.

10. Id. Llibre registre, any 1705, manuscrit 7.

11. Id. Llibre medià, full 146.

uns una cosa i los altres una altra, resolgueren d'estinguir la dita mongia, per la via del Sumo Pontífice, lo any 1717, a poca diferència; a on nos falta saber la obligació que tenia lo monjo en aquell temps de les celebracions de misses i aniversaris, per a veure qui està subjecte en esta obligació i qui deu prestar la pensió per fer-ho celebrar, per descans de nostra consciència, que per més espai se podrà experimentar ¹².

333. Dificultats per trobar mestre de minyons fins a 1696

DE l'any 1690 és una pòlissa al senyor mestre de minyons per la ensenyança dels minyons de dita parròquia, 50 lliures; sembla de l'any 1691 l'anotació d'una pòlissa al reverend Francesc Costa, mestre, 16 lliures, 13 sous 4 diners; es troba una altra pòlissa anàloga a nom del mateix mossèn ¹. En l'acta del consell ordinari del 4 d'abril de 1691 consta: *proposen los dits senyors jurats si'ls està bé que se tregue lo senyor mestre del present terme, i prevalgué aquest vot i no el de Francesc Salamó que intercedia que diguessin a dit senyor mestre que cumpria en son ofici de magisteri, que altrement que'l treguen de mestre; i s'acordà que se vege per persona que sia hàbil, si és apte per ésser mestre* ².

És ben curiosa la següent ressenya del consell ordinari del dia 22 de gener de 1692: *Més proposen los senyors jurats que atès en lo present terme està sens mestre, són de vot de parer de veure si troben un mestre apropiat per dita universitat. Lo senyor Gabriel Fortuny és de vot i de parer que los senyors jurats que vegem si trobaran un mestre de dita universitat per ensenyar gramàtica i altre estudi, i hàbil per dits minyons, que no tinguen de anar fora del terme. Diu lo senyor Blancafort que li està bé que se vègia si's trobarà un mestre suficient per dita universitat, per què'n tregueren lo altre, que no sab si fou per poc o molt, i, si per cas és per causa de molt preu, que també se fàcia rebaixa o no. Lo senyor Torra de Plaça diu que quiscvulla que vulga mestre que s'en cèrquia, que a ell li estava bé lo altre. Lo senyor Oli-*

¹². Id. Llibre de notes, full 14 començant pel capdavall, a l'inrevés; o full 280 començant pel capdamunt; correspon als anys 1777 ó 1778.

¹. A. M. de L. G. Llibre llarg, fulls 85 i 88.

². Id. Llibre medià, full 60 girat.

veres és de vot i de parer que lo mestre se pòsia edictes per dita universitat. Lo vot del senyor Gabriel Fortuny ha prevalgut ³.

En l'acta del consell del dia 7 de gener de 1693 proposa lo senyor jurat en cap que, per quant en lo present terme no hi ha mestre, i lo senyor rector se és preferit en donar la entrada de la iglésia; per ço és de vot i parer se condueca mestre i se li sia donat, per son salari, lo que es porà consertar, lo plus menos; i tots hi estigueren d'acord ⁴.

En el consell del dia 17 de gener de 1694 consta: *Se ha llegida una carta de Sa Illustríssima, dada en Barcelona a 14 de desembre de 1693, demanant que se pòsia mestre; catorze dels presents votaren que se pòsia; un votà que no; altre digué que se pòsia, pero que se examine; un altre digué que qui ne vol que s'en pàguia; finalment cometen als senyors jurats cerquen persona, cabal, hàbil i idòneo, com insinua Sa Illustríssima, i li prometen per lo salari lo que serà necessari* ⁵.

Es llegeix en l'acta del deu de març de 1694: *Diu lo senyor Esteve Guilla que, per quant en lo present terme no hi ha ensenyança, per ço elegeix la persona de Sebastià Poy, donant-li facultat que la puga cercar de allí a on toparà persona que sia apta per dita ensenyança; i així fou aprovat* ⁶.

De l'any 1695 trobem una pòlissa a-n-el senyor mestre de 26 lliures, 13 sous, 4 diners; hi ha altra pòlissa de mossèn senyor mestre, a compliment de tot lo temps ha estat en lo terme 28 lliures ⁷. Congruent amb aquesta nota, diu l'acta del consell de 3 de maig de 1695, per quant lo senyor mestre de minyons ha fet entendre a la present universitat que no vol ensenyar més i que així bé s'en vol anar, s'acceptà el parer del senyor Nualart que se cerque mestre; a 18 de maig, per quant lo senyor rector no vol lo mestre que tenien en dita parròquia, ni voler-hi donar la missa, ni deixar-li'n dir en tot lo terme, ni donar-li la residència, s'acordà donar-ne relació al senyor bisbe ⁸.

3. A. M. de L. G. *Llibre medià*, 58.

4. Id. id. 66.

5. Id. id. 70. Aleshores era bisbe de Barcelona Manuel de Alba; governà la diòcesi de 1693 a 1697.

6. Id. id. 71.

7. Id. *Llibre llarg*, fulls 33 i 34 girat.

8. Id. *Llibre medià*, fulls 87 i 88 girat; vegeu la nota 6 del número 330.

El dia 1 de gener de 1696 en el consell ordinari ⁹ va arribar-se a parlar que atès que lo Pare Mir, qui's troba vicari de la present parròquia, ha fet entendre a la present universitat que si'ls està bé cuidarà de la educació dels minyons fins que la universitat tingue altre mestre, pagant-se-li lo salari conforme als demés; però no sembla que s'arribés a cap acord, perquè tot el relatiu a aquesta qüestió està esborrat en l'acta original ¹⁰. Per altra part, sabem que el reverend pare fra Elies Mir, de l'orde de Santa Maria del Mont Carmel, era encara vicari del rector de La Garriga a 3 de maig de 1697 ¹¹.

L'acta del 2 de febrer de 1696 diu que, per no servir mestre, tenen una carta del reverend Francesc Puig Ferrer, prevere, i diu vindrà a ensenyar a dita universitat i demana dit reverent 90 lliures de salari; i s'acceptà la seva oferta, d'acord amb el parer de Joan Fàuria ¹².

334. Del sacerdot mestre de minyons fins l'any 1714

A l'any 1696 corresponen dues pòlisses a mossèn Francesc Puigferrer, l'una de 10 lliures, i l'altra de 14 lliures 10 sous. De l'any 1698 és una pòlissa al senyor mestre per lo salari de les misses per lo terme de 1696, 10 lliures. Al 1699 correspon una pòlissa al reverend Francesc Puigferrer de quinze lliures; més tard se'n troben dues altres de successives que diuen: Pòlissa al reverend Francesc Puigferrer mestre, 20 lliures; pòlissa al mestre, 3 lliures 3 sous ¹.

Són de l'any 1700 diverses pòlisses: al reverend Francesc Puigferrer de deu lliures de les misses de 1700; al mateix senyor mestre, 10 lliures; una altra d'igual; una altra al senyor mestre, de 8 de setembre, de 4 lliures 16 sous; unes altres de 4 lliures, 5 sous, 10 diners i de 12 lliures ². De l'any 1701 són les següents pòlisses: Pòlissa a mossèn

9. A. M. de L. G. Llibre medià, full 94 girat.

10. En canvi insisteix sobre la mateixa qüestió l'acta del 8 del mateix gener, concretant que ensenyarà per 50 lliures. però unànimement fou rebutjada la proposició; A. M. de L. G. Llibre medià, full 96.

11. En què batejà Maria Margarida Lluïsa, filla de Bernat Maurí i de Caterina.

12. A. M. de L. G. Llibre medià, full 96 girat.

1. A. M. de L. G. Llibre llarg, fulls 35 girat, 37 girat, 39.

2. Id. id. 89 girat i 90.

Francesc Puigferrer, mestre de nostre lloc, per les misses de l'any 1701, de 10 lliures; una altra al reverend Francesc Puigferrer de 27 lliures 10 sous; una altra d'anàloga, de 10 lliures, una de 27 lliures 10 sous, una altra de 22 lliures 12 sous i una de 6 sous³.

Vui que comptem els 3 de abril de l'any 1702 havem passats comptes nosaltres jurats, Francesc Torra de Plaça i Esteve Guilla i Bernat Pla, ab mossèn Francesc Puigferrer, mestre dels minyons, i de les misses havia de dir per lo terme, que són 50 cada any, i trobam, passats tots comptes, qui li quedam a deure doscentes setanta i quatre lliures...; segueixen algunes notes de pagaments a compte de la dita quantitat; als 10 de març de 1702 comencí lo any que concertàrem ab dits senyors jurats, donant de salari seixanta i tres lliures.

De l'any 1703 és una pòlissa a mossèn Francesc Puigferrer, prevere, de 15 lliures; una altra a mossèn Anton Cases, de 7 sous 2 diners; una a mestre Jaume Bosc, de 3 lliures 4 sous; una altra a mossèn Francesc Puigferrer, de 40 lliures⁴. Diu l'acta del consell del dia 2 de desembre de 1703, per quant un particular de la present universitat ha donades queixes que lo senyor mestre de minyons... predominà el vot de Bernat Pla que no s'en trèguia, sinó que qui tingue culpa que la pàguia i que si no cumples en la ensenyança que s'en tràguia...⁵ Al cap de poc trobem la següent nota: Dic jo lo reverend Francesc Puigferrer com vui que comptam als 28 de desembre de 1703 havem passats comptes ab los senyors jurats, que són Joan Fàuria, Jaume Poy de Plaça i Pere Fillol, de tots los comptes se em deuen, tant del magisteri com de les misses celebrades fins tot lo any 1704; los quals me queden a deurer, fins als 10 de març de 1704, 286 lliures, 14 sous...⁶.

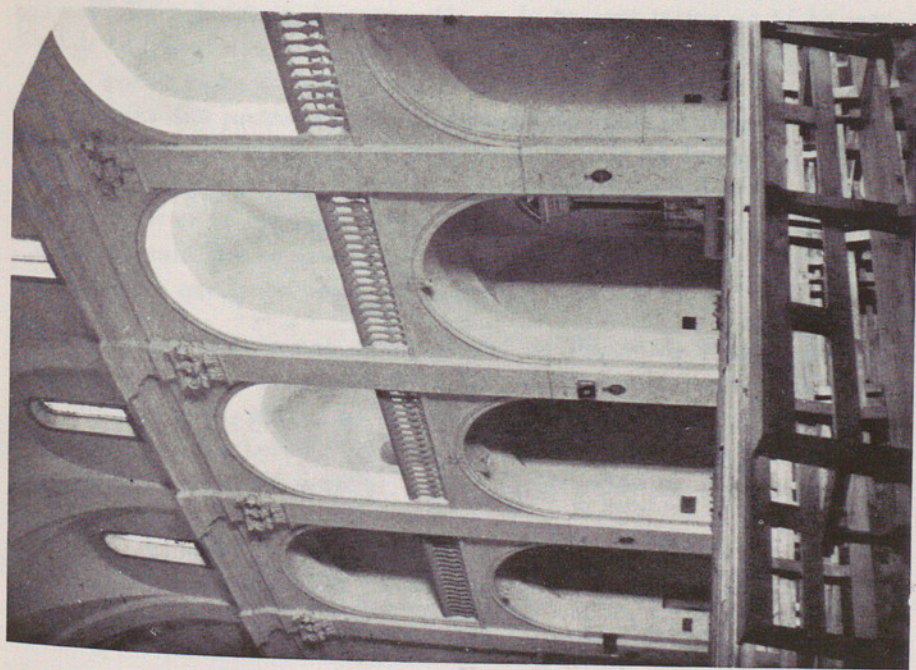
A 2 de novembre de 1704, atès lo senyor mestre se'n vol anar i vol diners de tot lo que li deu dita universitat... Joan Fàuria es de vot que's pàguia i que si no hi ha diners que's face talla, i si se podia veure si se li podien fer deu o dotze dobles, que se li dassen, i lo demés que se esperàs si se podia alcançar, i, quan no, ab lo que dalt tinc dit, i així fou aprovat.

3. A. M. de L. G. Llibre llarg, full 66 girat.

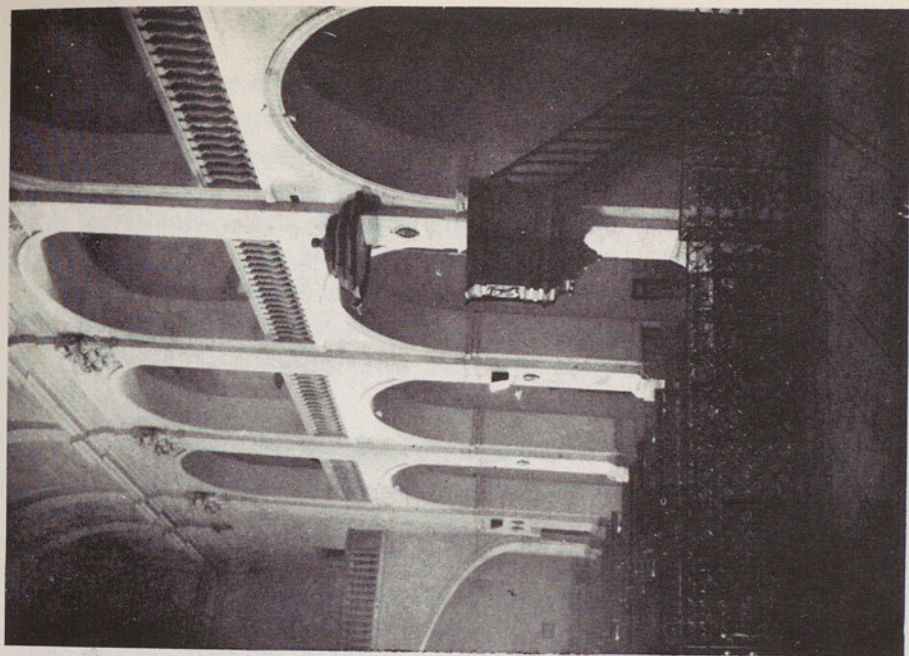
4. Id. id. full I i 97.

5. Id. Llibre medià, full 181.

6. Id. Llibre llarg, full lletra I.

II-16

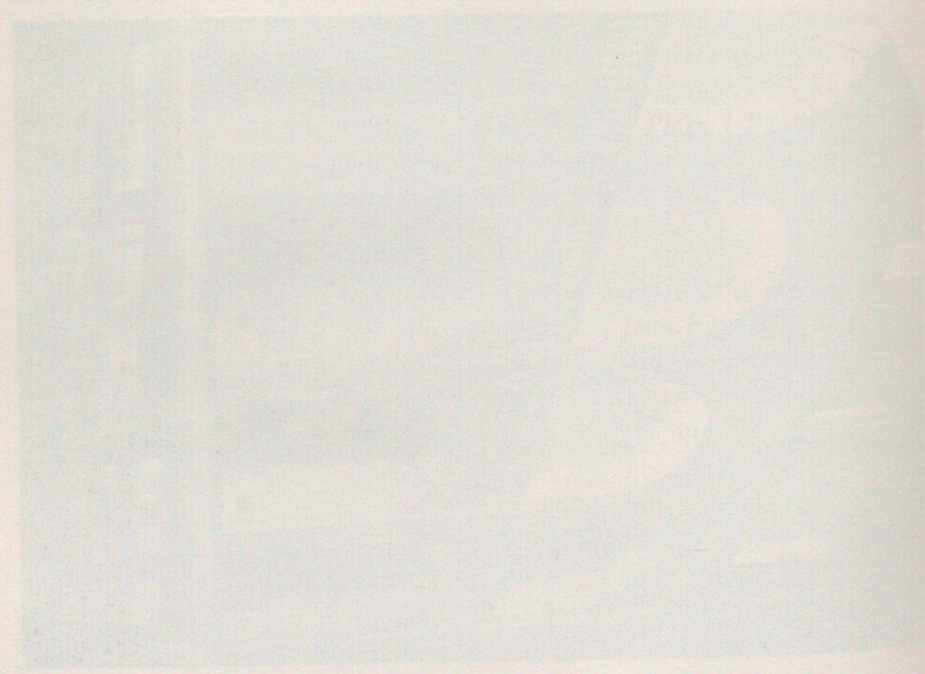

IX. Interior de la nova església: l'estructura és la primitiva; els detalls són de recent restauració [312]. La nova església parroquial és la més gran obra realitzada conjuntament pels garriguenes.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

A 6 de gener de 1705, per quant se ha de pagar al senyor mestre de minyons cent setanta tres lliures, s. o., que dita universitat li'n deu per sos salaris; i la present universitat està exausta; s'acordà que s'eleguesquen dos persones i que vegem si podria passar per les setanta lliures i de les restants cent lliures vegem dites persones si se voldrà aguardar algun temps competent; després, en la mateixa acta, consta que per quant en lo present terme està sense mestre per educar los fills de dit terme, per ço és... vegem de si trobaran una persona apta per dit efecte i que si pot ser de missa millor i, qui ferà anar fills, que pague mesada, si se troba ⁷.

De l'any 1705 són dos recibos ab un paper de Francesc Puigferrer, prevere i mestre de primeres lletres, per la ensenyança del magisteri, fet lo últim als 26 de gener ⁸. A 13 de gener del mateix 1705, el consell ordinari, vist que no se ha trobat mestre eo persona per dit ofici que sia de missa, es deixà l'afer en mans dels senyors jurats i que sia de missa i apte. A 5 de desembre de 1706, vist que mossèn Rodes, prevere de Granollers, ha proposat si lo volien pendre per mestre del present terme, fou acordat que ho deixen a coneguda dels senyors jurats i si a cas vol alguna cosa de salari sobrada, que miren per altra part ⁹.

El dia 2 de febrer de 1707, atès en lo present terme no hi ha mestre se ha tingut notícia de que an lo lloc de Castellar hi havia una persona, que és sacerdot, diuen que és apte per això, tots estigueren conformes que dits jurats ho vegem, mes que sia home de prendes. A 2 de juny de 1709, per quant en la present parròquia de La Garriga no se troba mestre, per ser-ne desconduït, va decidir-se prendre nou mestre; i, per quant en la present parròquia se tròbia un religiós de sant Francisco de Paula, per ço és de vot i parer si se conduirà o no per un interim, sembla que la proposta fou acceptada per tots ¹⁰.

En l'acta de la sessió municipal del 28 d'agost de 1710 apareix esborrat el següent: *Han arribat queixes del senyor mestre de minyons de dita parròquia, perquè no cumples a sa obligació en lo que deu en la ensenyança dels minyons; però no es va resoldre res en aquella reunió. En canvi en la sessió següent, del 23 de setembre de 1710, per quant*

7. A. M. de L. G. Llibre medià, fulls 136 i 138.

8. Id. Llibre registre, any 1705, manuscrit 1.

9. Id. Llibre medià, full 139 i 146.

10. Id. id. 147 girat, 156 girat i 157.

molta gent se han queixat del senyor mestre i singularment cosa de pocs dies ha de haver mal adobat a un minyó, no prosperà el parer de Sebastià Poy que s'esperés fins a tornar lo senyor rector, sinó el de Gregori Torres que, a discreció dels jurats, poguessin concedir al mestre un termini per a buscar-se comoditat i los senyors jurats ne busquen de altre ¹¹.

Al cap d'uns anys, a 18 de febrer de 1714, en el consell ordinari fonc proposat per lo jurat en cap que, per quant lo senyor mestre havia promès al senyor rector de Montmany lo anar a predicar en sa iglésia lo any 1714, i com lo dit senyor mestre estiguia obligat ab una concòrdia en servir la isglésia parroquial i faltant dit senyor en sa obligació, demana lo senyor rector de Sant Esteve de La Garriga que sia tret de dit terme; i prevalgué el vot d'En Blancafort que se vige a topar lo senyor rector i veure de que lo senyor rector li déixia dir missa en dita parròquia uns dos mesos i que, si lo rector no li vol donar la entrada de la isglésia, que de aquí a dos mesos se veurà, per altra resolució de consell, què's deu fer ¹².

11. A. M. de L. G. *Llibre medià*, full 163 girat i 164. La paraula adobat ací vol dir que el mestre havia *pegat* a un noi.

12. Id. *Llibre petit*, full 42.

Segona etapa de la construcció de la nova església, de 1698 a 1712

335. Reprement les obres i les captes de l'església nova. — 336. Emmanllevant diners per a continuar les obres. — 337. El lluisme i l'amortització del cens que gravava la terra de la nova església. — 338. El blat de les ànimes per a les obres. — 339. Encarregats de l'obra nova. — 340. Planejant la construcció de la nova rectoria. — 341. Darreres notícies de l'antic consell, sobre l'església nova.

335. Reprement les obres i les captes de l'església nova

Lo primer de novembre de 1698 lo rector i obrers de esta iglésia per adjutori de la iglésia nova i perquè se poguessen fer ornaments de aquella, determinaren de elegir un obrer de dita iglésia, que se cuidàs de aplegar per la obra de dita iglésia; per lo que elegiren a Jaume Oliveres, lo qual acceptà. Los diners se aplegaran se han de posar en una caixa se ha de fer fer, de dos claus, la una de les quals tindrà dit rector i la altra dit obrer; i se gastaran per dita obra a coneguda del rector i obrer qui vui són o per temps eran ¹.

En el consell ordinari de l'1 de gener de 1699 consta: *Proposa lo senyor jurat en cap que, per la obra de l'edifici de la iglésia, que s'està edificant en la present parròquia, importa molts gastos per poder proseguir aquella, i la present universitat se troba casi impossibilitada per*

1. Ho havíem trobat en un dels llibres de l'antic Arxiu parroquial de La Garriga, cremat en 1986.

poder-la proseguir; i com sia tant del servei de Nostre Senyor lo acabar dita iglésia; per ço és de vot i parer que, de aquí al devant, fins la iglésia sia acabada de fer, que aixís com se acostuma de donar a quiscun jurat, per son salari, vint lliures per son any, sien aquelles consignades per la obra i prosecució de dita iglésia; del que seran servits fer la censura en això més convenient; hi hagueren variats parers però fou aprovat, per 14 vots, el que proposà Esteve Busquets: Diu que sia facultat dels jurats si les voldran donar o no ².

No sembla haver tingut gaire major fortuna un altre acord ressenyat en l'acta del consell ordinari de 10 de gener de l'any 1700, que diu així: *Proposa també lo senyor jurat: per quant se ha representat que són molts los gastos que se ofereixen a la obra de la iglésia nova, de tal manera que, ab lo que de present se aplica, casi no se pot treballar; per ço proposa a vostres mercès per veure si volen elegir dos persones per a que supliquen, ab lo degut modo i reverència al senyor Degà o Subdegà del Vallès, i, en quant menester a l'Il·lustríssim Senyor Bisbe de Barcelona, per a què se dignen interposar sa autoritat i decret que, aquelles que se apleguen de blat que se dona lo dia de Nostre Senyora de Març i lo divendres de la setmana de passió, se aplique a dita obra; i, per 19 vots, foren elegits lo senyor Oliveró i senyor Jaume Oliveres ³. Ací solament cal afegir que en l'any 1700 ningú no va passar a cobrar la talla del blat de les ànimes.*

Per això, diu que en el consell ordinari del dia 7 de juliol de 1702 *fonc deliberat que, atès ab provisió de visita fou proceït que la caritat se paga de blat per les ànimes, aquella sia distribuïda per la fàbrica de la iglésia nova que, com de present se necessita per dita fàbrica lo continuar-la, que per ço sia cobrada dita caritat, així la atraçada com la del present any, dels que deuen enderrerit, que no pagaren haurà dos anys, i tot sia concedit per continuar la obra de dita iglésia nova ⁴.*

Enfosquint quelcom la bona voluntat que palesen aquests acords i els que ressenyarem en el número següent, cal copiar ací la següent lletra: *Havent-se tingut notícia, per Sa Excellència i Real Consell, que vostres mercès recusen obeir al mandato que lo visitador general de la*

2. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre medtà*, full 110; vegeu el número 309.

3. Id. full 115 girat.

4. Id. full 124 girat.

iglésia de aqueixa vila féu de que se fes una caixa, per a posar los diners de la obra, ab dos claus, una de les quals tingués lo rector i la altra lo obrer de la iglésia que novament se fabrica; i que, per evitar dit mandato, van demanant caritat, per la obra de dita iglésia, fora de aquella, sens tenir llicència del senyor bisbe; i que, havent-se, per dita causa, despatxat de la Cúria eclesiàstica unes lletres de excomunicació, contra los que demanen caritat per dita obra, vostres mercès han passat a fer diferents amenaces contra dit rector, si publica dites lletres de excomunicació;

Se ha resolt escrigués a vostres mercès, com ho fas ab esta, que cessen de fer semblants, ni altres, amenaces contra dit rector, i de impedir, per via de fet, la publicació de dites lletres de excomunicació i mandato del visitador; ans bé, si cosa pretenen en contrari, acuden a justícia, deduint-ho en dita Cúria eclesiàstica; altrament se proceirà contra vostres mercès, ab tot rigor, per qualsevol excés i atentat que se avenesquen a fer. Déu, a vostres mercès, guarde. Barcelona i octubre 16, de 1702. Doctor Narcís Anglasell i de Roca. Al batlle i jurats de la vila de La Garriga ⁵.

336. Emmanllevant diners per a continuar les obres

DIU l'acta del consell ordinari de 20 d'agost de 1702: *Proposa lo senyor jurat en cap que, per quant en dies passats se ha tractat en consell de que se havien de cercar diners per passar avant la fàbrica de la iglésia nova; i aixís, a vista de que és necessitat urgent lo haver-se de fer; és per ço de vot i parer se manlleven 200 lliures, les quals hagen de manllevar dits administradors de l'església nova, i així s'els dóna facultat llargament, a for de censal; i que, així mateix, sia entregat, lo trentè del blat rep la present universitat, a los administradors de la iglésia nova, fins i a tant hi haja bastant quantitat per quitar dit censal, i que se hagen de pagar les pensions i prorrata de dit censal fins sia lluit aquell; i que, acabat lo preu fet, se's donat a mestre Geroni Ordeix, mestre de dita fàbrica, que hagen de parar de dita fàbrica i*

5. Arxiu Municipal de La Garriga, Llibre registre, any 1702, papers manuscrits número 3; l'original és el document número 1 del plec de documents de 1700 a 1730 del mateix Arxiu Municipal.

donar compte del que se haurà gastat, i de lo que hauran cobrat. Ha prevalgut la present deliberació amb 16 vots.

Proposa lo senyor jurat que, per quant en la iglésia no hi haja obrers, i sia gran falta per la administració de la obra, és per ço de vot i parer se envie lo senyor Jaume Oliveres en Barcelona, a suplicar a Sa Il·lustríssima, sia servit dignar-se en donar providència de crear-se obrers per dita administració. Ha prevalgut la present proposició; "omnes", és a dir, tots els 16 consellers presents acceptaren la proposta¹. El nomenament d'obersers per a l'església nova ve confirmat pel llibre del clavari amb dues pòlisses: una, a Pau Surell, als administradors de la iglésia; l'altra fou una pòlissa als administradors de la iglésia nova, 63 lliures, 6 sous, 6 diners; totes dues són de l'any 1703².

Heus ací el que ens reporta l'acta del consell ordinari del dia 11 de març de 1703: *Exposa lo senyor jurat en cap que, per quant la present universitat està exhausta de diner per poder passar avant lo preu fet de la obra nova de la iglésia nova; i, per poder passar avant aquell, és forçós haver de enmanllevar, a for de censal mort, algunes tres-centes lliures barceloneses; i com hi hage algunes persones del present consell que se són ofertes a cercar-les i en nom propi pendrer-les, perquè dita obra se passe avant, ab que s'els done facultat de arrendar lo trentè del blat, fins a tant que, del preu que resultarà de aquell, tinguen les dites tres-centes lliures, per quitar dit censal que enmanllevaran; i aixís, per quitar lo altre que tenen enmanllevat; és per ço de vot i parer que s'els done facultat de enmanllevar dit censal i de arrendar dit trentè, a l'encant públic, com se acostuma, fins i a tant que tinguen, del preu de aquell, les dites 300 lliures, per quitar dit censal i lo altre tenen enmanllevat i, per dit efecte, s'els atribuesca tota la facultat i potestat los puga pertànyer de dret, en virtut de la present deliberació, com de present s'els dona; i present lo senyor batlle a les predites coses, com a fetes de voluntat, presència i consentiment seus, interposa la sua autoritat i decret³.*

En el mateix consell s'acordà que els que no assistissin al consell paguessin una pena de deu rals, la qual sia aplicadora a la obra nova de la iglésia nova.

-
1. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre medià*, full 125.
 2. En el dit Arxiu, *Llibre llarg*, fulls 97 i 97 girat.
 3. Del dit Arxiu, *Llibre medià*, full 128.

337. El lluíisme i l'amortització del cens que gravava la terra de la nova església

HEM vist ¹ que la peça de terra en la qual s'edificava l'església nova estava subjecta a pagament de censos. En segregat-se i vendre's aquesta peça es reduí el cens que pagaven els seus antics *dòminos útils*; en efecte, tenim notícia d'una *reducció de cens feta per Pere Blancafort a favor de Antoni Pellicer; és a saber, lo dret Antoni Cors i Pellicer deu prestar ara, després de la reducció dalt dita, a l'hereu del mas Blancafort, 1 quartera de forment de censos, anualment, al primer de agost, i 2 sous, ab diners, per Nadal, per una peça de terra dita Ses Oliveres o Cogullada, venuda vui per dit Cors i Pellicer al comú de La Garriga, en la qual està edificada la iglésia nova; i lo hereu Blancafort deu pagar lo dit cens de 1 quartera de forment al prior de Sant Miquel del Fai, per haver-li confessat al 4 octubre de 1364, 17 de març de 1533 i 12 de juliol de 1703* ².

Amb aquests antecedents consta en l'acta del consell ordinari de 13 d'abril de 1687: *Segona proposició: acerca de l'amortització de la iglésia nova; acerca de firmar sindicat per negoci del lluíisme; Francesc Salamó és de parer que sia l'honorable Jaume Oliveres, síndic per dit efecte* ³; però el dit senyor Oliveres no arribà a realitzar els fins del seu sindicat: ni va pagar el lluíisme ⁴, ni va concordar l'amortització del cens ⁵.

1. Vegeu el número 309.

2. Recensió del pergami número 6 de l'arxiu de can Dachs.

3. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre medià*, full 22 girat.

4. Lluíisme és la part alíquota de preu o valor de les finques establertes amb domini, a la qual té dret el dòmino directe que no usa el dret de fadiga quan el dòmino útil ven la finca; és una prima que exigia el censalista per a consentir la venda. Vegeu BORRELL I SOLER, *Dret Civil vigent a Catalunya*, vol. II, pàgs. 334 i segs., Barcelona 1923.

5. L'amortització és l'augment de pensió de cens que es fa en el cas d'amortitzar-se la finca emfitèutica, és a dir, en el cas d'adquirir-la una entitat que no pot alienar; així s'indemnitza el censalista dels lluíismes que deixarà de percebre; l'augment de la pensió és d'un 1/40 del lluíisme, si la finca és de molt preu, perquè se suposa que probablement s'hauria cobrat un lluíisme cada quaranta anys; és d'1/30 si la finca és de poc preu, perquè se suposa que se n'hauria cobrat un cada trenta anys; vegeu tot això més amplemment en BORRELL, *loc cit.* pàgs. 365 i segs.

En canvi del dia 4 de octubre 1703 és la època feta per Francisco Breviac i Pinyoner, botiguer i passamaner, com a procurador de l'Il·lustre Isidro Bertran, ardiaca major i canonge de la seu de Girona i prior de Sant Miquel del Fai, de noranta lliures, dic 90 lliures, les quals són per llüisme de aquella peça de terra comprà lo terme de La Garriga, per a edificar la iglésia nova, la qual època fou feta per Esteve Mates, notari de Granollers ⁶. És de notar la crescuda quantia del dit llüisme, proper a un terç del preu de la venda, d'acord amb antigues lleis feudals aleshores subsistents.

Anàlogament, del dia 16 de desembre de 1703 en poder de Esteve Matas, notari de Granollers, és l'amortició féu lo terme de La Garriga de tres lliures, dotze sous, pensió, cada any, de la peça de terra comprà lo terme a Antoni Pellicer i Ribes, de aquella peça de terra està edificada la iglésia nova, la qual mortició fou feta a favor de l'Il·lustre Isidro Bertran, ardiaca i canonge de la seu de Girona i prior de Sant Miquel del Fai ⁷.

Concordant amb totes les esmentades notes posseïm ⁸ còpia del reconeixement dels dits censos, atorgat a 2 de maig de l'any 1756 per Tomàs Oliveres, Pau Fàuria, Josep Nualart, Esteve Fortuny i Fíllol i Esteve Terrades i Roig, regidors de La Garriga; incidentalment afirma que al dit ardiaconat està lo dit priorat, per autoritat apostòlica, perpètuament unit i incorporat.

338. El blat de les ànimes, per a les obres

HEUS ací el que ens conta l'acta del consell ordinari del 26 de juliol de 1704: *Proposa lo dit senyor jurat que, atès los anys passats se aplegava lo blat de les ànimes, és de vot i parer de que se aplèguia; i que primerament se aplègia lo enderrerit; i servesca per la obra de la iglésia nova; tots els consellers hi estigueren conformes, llevat d'Esteve Rocabayera que proposà que servesca per caritat i no per la obra* ¹.

6. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre petit*, foli 286 girat, escrit de cap per avall; vegeu també el *Llibre de les capelles* de l'arxiu de can Tetrés.

7. Id. Id.

8. En el nostre arxiu particular, fons procedent de l'antic arxiu de can Cors i Pellicer.

1. A. M. de L. G. *Llibre medià*, full 185.

De l'any següent, a 15 de juliol de 1705, és un ajust que lo advocat dels jurats féu sobres lo plet que tenien ab Dona Marianna de Masdovelles, que, per no voler pagar esta senyora lo trentè del blat que's feia per la iglésia, se l'enportaren blat de la era; però anaven poc fundats ab esta imposició ².

Del consell ordinari del dia 5 de desembre de 1706 consta el següent: *Proposa lo senyor jurat Terrés que, atès que lo trentè del blat estava consignat per la obra de la iglésia nova, per acabar-se la iglésia, vegem què medi se pot pendre per compensar-ho a dita obra. Blancafort: que se face una talla de 200 lliures per dita obra, dirigida al clauari de la iglésia nova.* Aquesta proposició obtingué 14 vots favorables ³.

Diu l'acta del consell del dia 2 de febrer de 1707: *Proposa lo senyor jurat que atès la iglésia se veu que no se acaba, per veure que no abasta lo que hi ha; per ço suplica que vegem quin medi hi ha per acabar-se i de quina manera se porà adobar la esquerdà. Isidro Terrés i Nualart és de vot i parer que la talla de 200 lliures se imposa nou sobre dels particulars del present terme, per recompensa del trentè de blat; i que aquella sia aplicada a la obra de la iglésia; i que se repartesca ab quatre talles de 50 lliures quiscuna; tots els consellers presents hi estigueren d'acord; àdhuc Antoni Antoja, el qual, però, anyadeix que se passen comptes ab lo clauari de la iglésia i mestre; i que se face visurar dita obra per dos mestres, un per la part del terme i l'altre per la part del mestre; i que se elegesquen algunes persones per la obra i que no sien tantes com eren ⁴.*

Del mateix any 1707, en el consell ordinari del dia 3 de maig, és la següent notícia: *Proposa lo senyor jurat en cap que, per quant se dona la caritat de les ànimes per la iglésia nova, i per vui no's fa una cosa ni altra; per ço és de vot i parer que vegem què se ha de fer per a cumplir en alguna cosa. Isidro Tarrés i Nualart és de vot i parer que's donia a la iglésia nova, suposat lo senyor degà hi decretava. Antoni Antoja diu que se aplègia i després que's vege si se ha de donar la caritat o a la obra de la iglésia nova. La resolució és que se aplègia i després de aplegada se veurà què s'en ferà ⁵.*

2. Id. Llibre registre, any 1705, papers manuscrits n.º 3.

3. Id. Llibre medià, full 146.

4. Id. id. full 147.

5. Id. id. full 148.

No hem trobat cap notícia referent a l'església nova durant l'any 1708. Potser el silenci és degut en part a que pel mes de gener del dit any un nou rector va succeir al doctor Manuel Terrés i de Oriola; el nou curat es deia Francesc Pau i morí a La Garriga durant el mateix any de 1708. Encara es conserva a La Doma, al peu de la grada del presbiteri, la llosa del seu sepulcre, on hi ha gravats, per incisió, una creu sobre d'un triangle, dos ossos i una calavera, amb un bonet eclesiàstic, i una inscripció molt esborrada, que diu així: HIC IACET A DO... RD. FRANSISCV. PAV PHIL. ET ...S... ET EBDOM. MAIOR HVIV. ECLAE. OBIIT ...BRIS 1708 ⁶.

És de creure que les intermitències, en el govern de la parròquia per un rector titular, degueren ésser salvades pel vicari mossèn Francesc Font, el qual trobem ja a La Garriga a 21 d'octubre de 1705 ⁷, continuava essent-hi a 28 de setembre de l'any 1709 ⁸ i a 17 de juny de l'any 1711 ⁹.

339. Encarregats de l'obra nova

DIU l'acta del consell ordinari celebrat el dia 26 de juliol de l'any 1709: *Item proposa dit senyor jurat que, atès Miquel Serratacó, qui era elegit per cuidar-se de la obra de la iglésia nova, nos ha fet compendre de que, a vista de la incumbència té de la ciutat de Barcelona, no pot assistir en cuidar dita obra; per ço nos ha suplicat elegesquen altre en son lloc; i aixís elegiren a Josep Blancafort i*

6. La transcrita inscripció ha d'interpretar-se així: *Ací reposa en el Senyor el reverend Francesc Pau, doctor en filosofia i drets, i domer major d'aquesta església; morí a ... de ...bre de 1708.*

Cal també esmentar ací que a 25 de febrer de 1709, en l'època número 124 del *Llibre registre* de l'arxiu de can Terrés, es menciona Manuel Clot, com a beneficiat de Santa Maria del Camí.

7. En la qual data batejà Isidre Esteve Francesc, fill dels esposos Bernat Maurí i Caterina Pla.

8. En què assistí al matrimoni celebrat per Joan Vernach, mestre de cases, viudo, habitant en La Garriga, fill legítim i natural de Antoni Vernach, del regne de França; és de notar que els testimonis d'aquest casament porten també cognoms exòtics: Agustí Riquer i Pere Pairet, probablement francesos amics del nuvi; l'altre contraent fou Caterina Pla, vídua de Bernat Maurí.

9. En aquest dia autoritzà una *definició de censals*, segons el número 242 de l'arxiu de can Busquets, de La Garriga.

Gorchs, si bé li apareix; Pere Vinyoles hi ve bé, i amb ell votaren 15 consellers. Francesc Macari Mallol no hi diu cosa ¹.

En el consell del 15 de setembre de 1709 *proposa lo senyor jurat que, atès a la obra de la iglésia no hi ha ningun administrador i apareixent-li que seria molt millor que se elegissen los senyors rector i domer, per facilitar més dita obra; per ço los proposa vegen si és de son agrado que aquells sien elegits. Isidro Oliveró elegeix dits senyors rector i domer, junt ab los que són elegits per part de la present universitat; i tots els consellers foren del mateix parer* ².

És de subratllar ací com els recels entre rector i consell municipal havien desaparegut amb el canvi de rector. El domer, en canvi, era el mateix des de l'any 1692. Es deia Francesc Bosch; el trobem mencionat per primera vegada a 9 de setembre de 1692 ³; continuem trobant-lo de domer en 1693 ⁴; des de 17 d'octubre de 1695 a 15 de desembre de 1698 intervé com a notari en diferents actes ⁵; a l'església de La Doma es conserva encara en el seu lloc, prop de la grada del presbiteri, la llosa del sepulcre del domer Francesc Bosch; després de dos ossos i una calavera, amb un bonet eclesiàstic, s'hi llegeix borrosament la següent inscripció: HIC IACET A DOMINVS REVEREND. FRANCISC. BOSCH PHIL. ET D... ET HEBDOM. HVIVS ECCLA. OBIIT 8 NOMBRE. 1709 ⁶.

A l'any següent, 1710, el dia 20 de juny, en el consell ordinari *proposa lo honorable jurat en cap, de voluntat de sos companys, que, en atenció de lo molt convenient és per est poble lo conseguir lo fi per lo qual fou edificada la iglésia nova, havent-se ofert dos individus de est poble acomodar i reparar dita iglésia nova, fins a tenir-la en estat de poder-s'hi celebrar i administrar los sacraments, amb tal que lo poble los cedesca desde luego la quantitat del diner se troba replegat*

1. A. M. de L. G. Llibre medià, full 157 girat.

2. Id. full 158.

3. En què batejà Antoni Francesc Joan, fill de Bernat Maurí.

4. 14 de novembre, en el *Llibre vell* de l'arxiu de can Dachs.

5. Segons l'acta de la visita feta a La Garriga, a 1 de maig de 1698, a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona, autofitzà un testament a 17 d'octubre de 1695; una venda a l'encant, a 2 de setembre de 1696; un inventari, a 28 d'octubre de 1697; i un altre acte a 12 de gener de 1698. A l'arxiu de can Terrés, acte número 609, establiment, del dia 15 de desembre de 1698.

6. Pot traduir-se així: *Ací reposa en el Senyor el reverend Francesc Bosch, doctor en filosofia i drets i domer d'aquesta església; va morir a 8 de novembre de 1709.*

per dita obra, i los consigna 200 lliures pagadores lo dia de Nadal pròxim vinent; i se obliguen ab dita quantitat fer, desde luego, que se treballa en dita obra, que ells bestreuran les quantitats seran menester, ab tal que lo comú los estiga de obligació de tornar-los lo que hauran bestret de més per dita fàbrica; i passat dit dia de Nadal, de tres en tres mesos, se hage de obligar lo comú en satisfer la quantitat que dits individus feren constar tenir bestret; ab pacte també, emperò, que lo comú los hage de donar los manobres, de la mateixa conformitat se donaven quant se trevallava en dita obra, i així mateix de traginar la manufactura i lo demés que se hage menester. Sebastià Poy és de vot i parer que se passi a avant de la manera se és proposat; i el seu parer obtingué 19 vots.

Item proposa lo honorable jurat en cap, de consentiment de sos companys, que, atès que se havia elegit per administrador de la iglésia nova a Josep Blancafort i Gorchs, vui se troba fora del terme, se passe a elegir a altre. Sebastià Poy és de vot i parer que sien administradors Francesc Blancafort del Molí, a Miquel Serratacó i a Pau Torra de la Riba; i aquest parer obtingué també 19 vots.

La mateixa acta diu, a continuació: Los dos individus dalt mencionats que s'obliguen a dita obra són Francesc Blancafort del Molí i Miquel Serratacó; ho firmen ab jurament i així mateix també ho firmen los honorables jurats i consell ⁷.

340. Planejant la construcció de la nova rectoria

Es conserva ¹ un memorial de les pretensions tentà lo doctor Joan Antoni Angelet ², prevere i rector de esta parròquia, en cas dega passar, ab son vicari, a fer habitació en la part de on està edificada la iglésia nova.

Primo, pretén que lo poble de La Garriga li hage de donar una casa de tres cossos, ab sos aposentos formats, finestres i portes, ab

7. A. M. de L. G. Llibre medià, full 162 girat.

1. A l'Arxiu Municipal de La Garriga, número 87 del lligall de documents de 1700 a 1730; és esmentat en el n.º 4 dels papers manuscrits de l'any 1712 del Llibre registre del mateix arxiu.

2. Vegeu els números 389 i 403.

los panys i claus, i que hi hage segon sostre, pelliça, corral, establèria, celler de cups i celler de bótes i graner; i que tot estiga posat ab la decència se requereix per a poder-hi habitar lo rector; i que en dita casa ha hi hage barri competent i proporció; i que dit barri i entrada estiguen enpedrat o enrajolat, si serà menester.

2. Pretén que se li donien terres de regadiu per hort, en la quantitat i igual bondat a les que dit rector deixarà en la casa vella; i que dites terres sien contigües a la mateixa casa, ab paret a la alçada necessària, per resguard de l'hort; i que, per a judicar dites terres pugui dit rector elegir persones, per sa part, per fer la averigüació de la quantitat i bondat de dites terres; i que lo poble estiga obligat en donar-li al peu de dites terres tota la aigua que dit rector hage menester per a regar-les, i per això fer-li en dites terres un safareig competent, per a què, quan ell bé li aparega, pugui fer regar sens contradicció de persona alguna.

3. Item que la dita casa no la vol situada en la carrer de La Garriga, sinó fora, en un paratge agradable al dit rector.

4. Item pretén que los lluïmes, terços, amortizacions, censos, ni altres obligacions que, per raó del sitial de la casa, corral, etc. i de les terres per lo dit hort, que's deguen pagar, que estos tinga obligació lo poble de encarregar-s'ho i pagar-ho i no lo dit rector; per què vol que la dita casa i terres se li sia entrega franca e indempne de totes obligacions.

5. Item pretén que venint lo cas de haver-se de mudar en la nova casa, estiga obligat lo poble, a sos gastos, a fer-li aportar los trastos en la casa nova, i aiximateix los cups, bótes i demás oficines de fer lo vi; i estes se hagen de desfer i tornar a posar en la forma estaven antes de mudar-les, tot a gastos de dit poble.

6. Item pretén lo dit rector que en la casa vella que deixarà vol tenir un quarto que ell elegirà, del qual vol tenir les claus, per quant se li oferesca a ell o a son vicari haver de passar per alguna funció en la isglésia vella o a l'altra part de la riera, sens haver de menester llicència de persona alguna per habitar-lo i fer-hi lo que bé apareixerà al dit rector.

7. Item pretén que a gastos del poble sien fetes altres claus en les portes de la isglésia vella i sagristia i dels demás puestos de dita isglésia

vella a on dit rector acostuma tenir-ne les claus; perquè, quan se oferesca al dit rector haver de fer alguna funció en dita iglésia, tinga les claus en sa casa i no les hage de anar a cercar en part alguna.

8. Item pretén que la traslació de les misses, aniversaris i demés obligacions fundades en la iglésia vella, que's farà en la isglésia nova, esta hage de córrer a càrrec i gastos del poble de La Garriga, tant en lo dels gastos que's podran oferir en la cúria ordinària, com i també los que se oferiran davant lo Senyor Nuncio o en Roma, si és menester.

9. Item pretén que a gastos del poble sia elegit campaner per a tocar les campanes de la iglésia nova, i un portacreu, i que estos tinguen les mateixes obligacions de escombrar, tocar, etc., que tenen vui lo campaner i portacreu de la iglésia vella; i que la nominació de dits subjectes hage de ser feta ab vot i intervenció del dit rector.

Al dors del mateix document consta que, a 10 de febrer de 1712, convocat tot lo consell³ proposant lo retroescrit i demanat per lo senyor rector, consentiment del senyor bisbe, per elecció de persones per tractar les sobredites coses i anar a Barcelona, quan convinga, per les sobredites coses, i dèguen donar elecció al consell; Jaume Guilla és de vot i parer que se dèixia en mans del senyor Oliveró i Miquel Serratocó i Francesc Blancafort del Molí, i, malgrat alguna altra candidatura presentada, triomfà la damunt dita, amb 8 vots.

341. Darrerres notícies de l'antic consell, sobre l'església nova

A 6 de gener de l'any 1711, en el consell ordinari, *Sebastià Poy* és de vot que se impòsien 10 sous de penes aplicadores a la isglésia nova, per cada un dels consellers que farà falta, tocant la campana convocatòria de la reunió; la proposta fou aprovada per 8 vots¹. A 19 d'agost del mateix any, en un altre consell consemblant constà: *Item se*

3. Es de notar que a continuació de la paraula consell apareixen titllades les paraules o *consell general*, com si volgués indicar que s'havien reunit en consell tots els garriguencs o, com diu un altre document, s'hagués reunit un *consell de particulars*, com el que es reuní per acordar la construcció de l'església; Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre registre*, número 3 dels papers manuscrits de l'any 1712; vegeu el número 308.

1. A. M. de L. G. *Llibre petit*, full 5 girat.

ha proposat que les dependències i tot el que se haurà de fer per la *iglésia nova*, si apareix a vostres mercès, tinguen essa incumbència los senyors elegits; Josep Nualart fou d'aquest parer, afegint encara que per ço gasten de diners de la universitat; la seva opinió triomfà amb 13 vots ².

En el consell de 23 de novembre de 1711 fou proposat per lo honorable jurat en cap, de voluntat de sos companys, que, per quant los baciners de les ànimes de la *iglésia parroquial d'esta parròquia* han representat a dits honorables senyors jurats, que algunes persones de dita parròquia recusen en pagar lo blat acostumaven pagar per fer les coques se donaven en dita parròquia tots anys, sinó que lo dit blat se convertís ab dites coques; i, com lo dit blat, en virtut de un decret fet per lo Illustre Senyor Vicari General del bisbat de Barcelona i confirmat per lo senyor degà del Vallès, en acte de visita, se dega aplicar a obs de la fàbrica de la *iglésia nova*; per ço proposa a vostres mercès per a què, sobre dit fet, resolguen lo faedor. Esteve Busquets, d'acord amb el que s'ha dit, proposa que lo dit blat deu aplicar-se a obs de la *iglésia nova*, que, per ço, dits obrers de les ànimes, se valguen de medis de justícia per la exacció i cobrança de dit blat; va triomfar aquest parer amb 14 vots; en canvi Francesc Noguera és de vot i de parer que si lo blat ha de servir per lo bací de les ànimes, que se replegue, i, si té de servir per la *iglésia nova*, que no se replegue ³; notem, però, que la nova església restaria més desavinent de can Noguera que no pas l'antiga església de La Doma.

Finalment, a 10 de juliol de 1712, fou proposat per lo honorable jurat en cap, de voluntat de sos companys, que, per quant se està devent algunes quantitats de diner a alguns particulars de la present parròquia, que les deixaren per a continuar la fàbrica de la *iglésia nova*; i així mateix se dega acabar de perfeccionar dita *iglésia*; i al present la universitat se tròbia exhausta de diners, ni efectes, per a pagar dites quantitats i perfeccionar dita *iglésia*; per ço se proposa a vostres mercès si se arrendarà lo dret de trentè del vi, per quant aquest any per ésser ja arrendat lo del blat; i així mateix, del blat i canem; i vi ab raïms; per quatre anys o aquell temps que los aparega millor; i que lo preu resultant se convertesca per los efectes sobredits; lo que se proposa a vostres mercès per a que deliberen lo faedor.

2. A. M. de L. G. Llibre petit, full 10.

3. Id. id. full 13 girat.

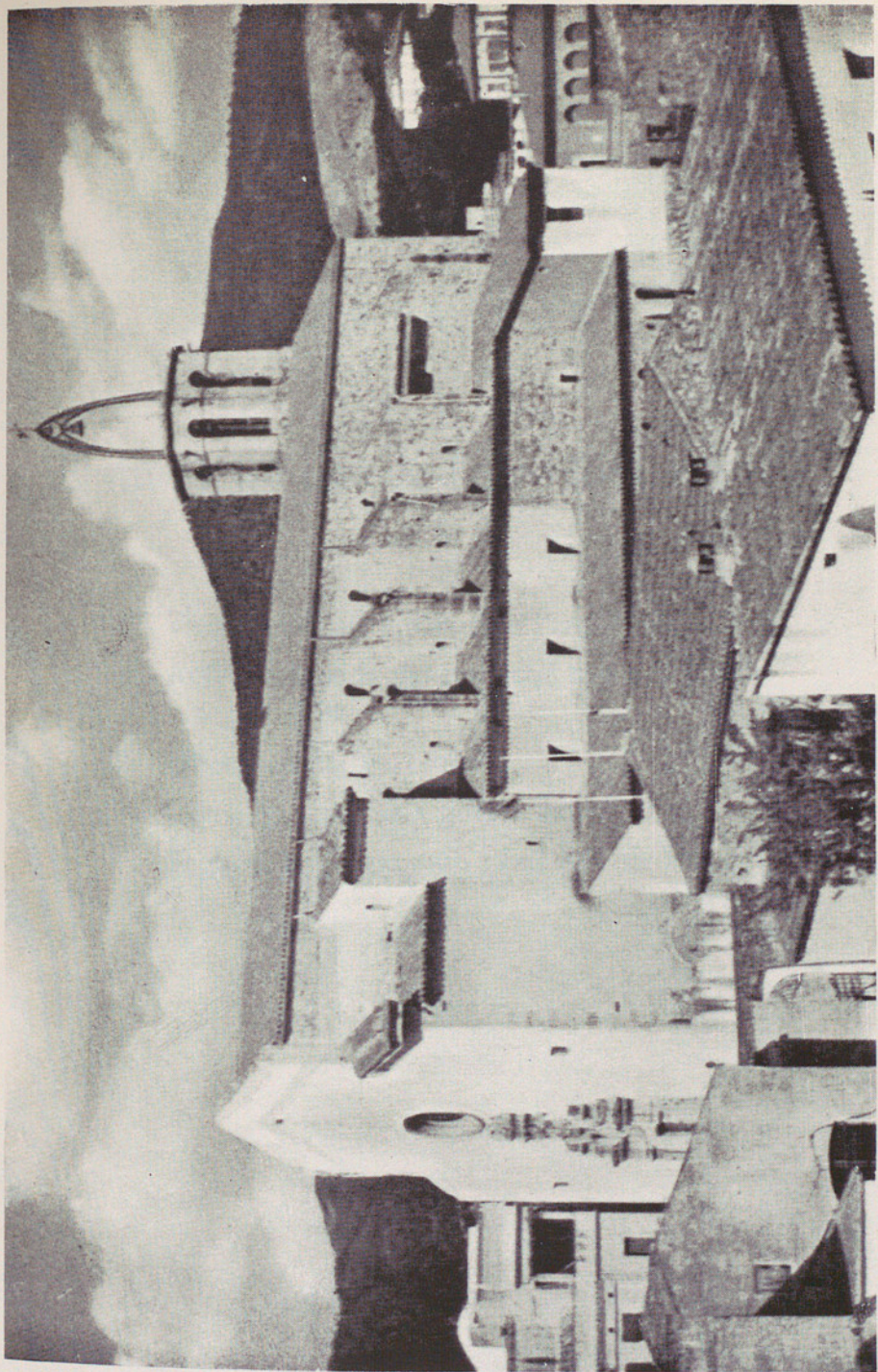
Esteve Guilla és de vot se arrèndia lo dit dret de trentè del vi d'aquest any; i, aiximateix lo del blat, cànem i vi per un any ⁴, començant la collita vinent, en atenció que lo corrent any és ja arrendat; i que lo preu se convertesca per los efectes expressats en la proposició, i la que sobrarà se convertesca per quitament de mals de la universitat; obtingué 16 vots ⁵.

Aquest és l'últim acord relatiu a l'església nova pres per l'antic consell municipal de La Garriga. Precisament consta que molts de consells ordinaris se celebraven en el clos de l'església en construcció; així, a 6, 23 i 29 de setembre, 6 i 12 d'octubre, de l'any 1711; a 2 d'abril, 24 de juliol, 21 i 28 d'octubre i 29 de desembre de l'any 1714. És que d'ençà de l'any 1712 l'exèrcit de Felip V va obtenint victòries sobre el de l'arxiduc Carles; la guerra feia sentir els seus horrors a La Garriga i les obres de l'església degueren paraitzar-se, potser per molts anys ⁶.

4. En el text apareixen esborrats *quatre, sis, i sobreposat un*.

5. A. M. de L. G. *Llibre petit*, full 23 girat i 24.

6. Vegeu els números 391 i segs.

X. La gran mola de la nova església parroquial, aixecant-se per damunt de les cases de la població; la part que es veu arrebossada correspon a la que va obrir-se al culte l'any 1737; l'altra part va construir-se abandonant el pla primitiu [312 i 341]

